O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY [illegible] AGENTLIGI
INV.№

O'MTDP

Gazeta 1995 yil, 10 iyundan chiqa boshlagan

Milliy Tiklanish

Gazeta har oyda 2 marta sechanba kuni chiqadi

O'zbekiston Milliy tiklanish demokratik partiyasining gazetasi

2003 yil, 15 aprel

5 (277) son

УРУШ ТУГАБ БОРМОҚДА – ДУНЁ ЖАВОБ КУТМОҚДА

Ироқ воқеалари

Ироқдаги урушнинг ҳам охири кўриниб қолди. Бу уруш бизнинг болалик чоғимизда бўлиб ўтган иккинчи жаҳон урушига, ундан илгари бўлиб ўтган урушларга сира ўхшамайди. Бунда йиллаб окоплар, ҳандақлар қазиб, истеҳкомлар қуриб, беш-ўн йиллаб, пойлаб, пусиб, мудофаага ўтиш йўқ. Ҳарбий қисмлар, бўлинмалар ғоятда тез, шитоб билан ҳаракат қиладилар. Дам у ерда-дам бу ерда кутилмаганда пайдо бўладилар, қисқа муддатли қаттиқ жанг қиладилар, натижаларга эришадилар, яна олдиларига янги режа, янги вазифалар қўядилар. Бомбалар, ракеталар, снарядлар жуда юксак аниқлик билан олдиндан мўлжалланган, ишончли разведка қилинган ҳарбий жиҳатдан муҳим-муҳим нуқталарга урадилар. Ажал ва вайронагарчилик қурол-яроғлари, воситалари ақл бовар қилмас даражада мукаммаллашиб кетганлигини кўрмоқдамиз. 2001 йил 11 сентябр даҳшатли воқеалари, мислсиз қурбонлар нуқтаи назаридан туриб қаралса, БМТ Хавфсизлик Кенгашининг 1144-сонли қарори шартлари, талаблари, меъёрларидан келиб чиқилиб қаралса, баҳо берилса, албатта, АҚШ давлати ва унинг иттифоқчилари – коалициянинг ҳозир Ироқда олиб бораётган ҳаракатларини жуда яхши тушуниш, англаш, баҳолаш мумкин.

Бу уруш Ироққа, Ироқ халқига қарши қаратилган уруш эмас, асло. Гарчи бу воқеаларни шундай тарзда, шундай маънода талқин қилувчилар, қилаётганлар ҳам дунёда оз эмас.

Бу уруш мусулмонларга, уларнинг муқаддас диний ақидаларига – исломга қарши қаратилган уруш эмас, асло. Гарчи бугунги дунёда бу воқеаларни ислом ва мусулмончиликка қаратилган уруш деб талқин этувчилар, шундай деб тушунтирувчилар ҳам анча кўпчиликни ташкил этади.

Бу уруш Ироқнинг нефт бойликларини қўлга киритиш, бу бойлик куч-қудрат манбаларини Ғарб давлатлари ва аввало АҚШ манфаатларига бўйсундириш мақсадида олиб бориляпти деб тушунтирувчи, тушунувчи ва шундай тушунча, талқинда маҳкам турганлар ҳам кўп ҳозирги дунёда.

Кўриниб турибдики, бутун инсоният тафаккури бугун Ироқ уруши атрофида айланмоқда. Бу стратегияси, тактикаси фавқулодда тарзда «ғалати" бўлган урушдан инсоният ўз тафаккури қирраларини қанчалар чархлаб ва қанчалар келгуси ҳаёт учун тажрибалар, сабоқлар орттириб чиқаркин?

Коалиция Ироқ халқига диктаторлик режимидан ҳақиқий озодлик, ҳақиқий демократия ва тараққиёт уфқларини қайта-қайта уқтириб, маълум қилмоқда.

Ироқ воқеаларини диний, ирқий терроризмдан, унинг ер юзида уялаган ўчоқларидан бир йўла ва қатъият, маҳорат билан халос қилиш, қутулиш йўлидаги навбатдаги муҳим ҳаракат деб тушунувчи, талқин қилувчи кишилар ҳам оз эмас. Ростдан ҳам Америка ўз кўксини халқаро терроризмга қарши қалқон қилмоқда, ўз ўғил-қизларини, оғир, хатарли ерларда олийжаноб мақсад йўлида жанглар олиб боришга йўлламоқда. Бу инсоният равнақи учун ўзини оқлашига комил ишонч билдирмоқда. АҚШ, Буюк Британия ва улар билан иттифоқ бўлиб ҳаракат қилаётган кўпгина мамлакатларнинг аксар аҳолиси шундай фикрда. Эҳтимол, бу энг тўғри ва энг одил нуқтаи назардир. Агар шу назардан қаралса, Ироқ воқеалари Афғонистон, Боснияда кечган, кечаётган воқеаларнинг ажралмас узвий давоми эканлигини англаш, кўриш қийин эмас. Бу воқеаларнинг хатарли қиличи дам Ирландияда, дам Колумбияда, дам Басклар диёрида, дам жанубу-шарқ Осиё ўлкаларида, дам Россияда, дам Жазоир, дам Ироқ, Фаластин, Исроил, Афғонистон, Ҳиндистон, Покистон, Кашмир, дам Африка қитъасининг айрим мамлакатларида – қаранг, қанча-қанча хатарли ўчоқлар, таҳдид солувчи майдонлар, пистирмагоҳлар бор жаҳон жуғрофияси маконларида! – чақнаб-чатнаб оламга ёнғин хавфини солаётган бўлса ҳам – нечукдир уларнинг энг хатарлилари, серзарда, серғулув, серғалаёнлари – Афғонистон, Ироқ, Фаластин, Жазоир, Покистон сингари мамлакатларда рўй бераётганлиги ғоятда ачинарли ва таассуфга моликдир.

Биз бундай хатарли, таҳликали воқеаларни келтириб чиқараётган, ўз бағридан ўстираётган диктаторлик режимлари беҳад-бапоён эскирганлигини, XXI асрдан мутлақ орқада қолиб кетганлигини, мустабид ғоялар, ашаддий бир тусдаги тарғиботлар, одамларни алдаб, лақиллатиш, ирқчилик билан кишиларнинг онгини, фикрини заҳарлаш, чалғитишлар-мустабидлик қуроллари тамомила эскирди ва бефойда эканлиги неча-неча бор исботланмоқда. (Лоақал Америкага қарши кайфиятлар ва ҳатто "шаҳид" эълон қилиш, ўз-ўзини тинч, бегуноҳ одамлар ўртасида – улар жони, умрига завол келтириб "қурбон бўлиш"ларни ва бу айрим мамлакатларда ғоятда авжу хуружга кириб бораётганлигини эслайлик ва кўз ўнгимиздан ўтказайлик. Антиамериканизм васвасалари қанчалар жунбушга келтирилаётганига ҳушёр қулоқ тутайлик. Бундай одамкушлик, завол, завол ва яна завол билан қандай сиёсий мақсадга эришиш мумкин! Ҳеч замонда бошни темир бетон деворга уриб ёриб, бирон эзгу мақсадга эришиб бўладими ўзи!).

Ўрмонга ўт кетса, ҳўлу қуруқ баробар ёнади. Ироқда бугун ҳўлу қуруқ баробар талофат остида қолганлигини кўриб турибмиз.

"Босқин" қанчалар фожиали, аламли, изтироб ва азобларга тўла бўлмасин, таслим бўлмаган экстремизм, фанатизм, терроризмдан халос бўлишнинг ўзга йўли бу ўринда қолмаганлиги ҳамда ўта фожиали қарорга келинганлигини инсоният оғир ва мушкил сабоқлар ичида англаб етмоқда. Терроризм ва мустабидлик устидан ғалаба фақат Ироққагина эмас, бутун инсониятга керак ва тинчлик, тараққиёт имконларини очади, деган хулосага келмоқда.

БМТ ва бутун инсоният Афғонистон, Ироқ, Фаластин воқеаларини келтириб чиқарган асл сабаблар ва ҳодисалар жамулжамини ҳар томонлама, чуқур ўрганиб, улардан бутун инсониятнинг тинч келажагига дахлдор жиддий, матонатли ўта холис хулосалар чиқармоғи, бундай ҳодисаларни фаол қатъият, ирода билан олдини олмоғи даркор. Бутун одамзот шуни илҳақ кутмоқда.

Уруш-ку шояд охирлаб бормоқда, лекин эртага, индинга Ироқ, Фаластин, Афғонистон, Исроил қандай бўлади, қайси йўллардан боради, мустабидларнинг қилмишлари учун нега оддий одамлар жафо, озор ва айрилиқлар азобини чекишлари керак? Бу саволлар бугун ҳар виждонли кишини юраккбағрини ўртамоқда ва дунё қудрат эгаларидан аниқ, адолатли жавоб кутмоқда.

Бугун Ироқнинг Бағдод, Мосул, Тикрит, Киркўк, Басра, Нажаф сингари иттифоқчи қўшинлар ихтиёрига ўтган шаҳарларида ироқликларнинг намойишлари бўлиб ўтмоқда. Намойишчилар Ироқда мустабид режимдан сўнг тартиб-интизом ўрнатилиши, шармандали талончиларга барҳам бериш, демократик руҳдаги ўзгаришларга урғу бериш сингари талабларни кўтариб чиқмоқдалар. Ҳар томонда: «Чил-чил Саддом!» — деган хитоблар янграмоқда. Ироқда эркин демократик йўналишдаги тузумнинг барпо бўлиши ва мустаҳкамланиши бутун Яқин Шарқда сиёсий иқлимнинг мўътадиллашувига, тинчлик, эминлик барпо бўлишига соғлом кучлар ишонч билдирмоқдалар. Истибдод ва диктатурадан халос бўлган Ироқда ҳақиқий тикланиш жараёнлари бошланиши ва ғалаба қозонишига ҳеч қандай шубҳа йўқ.

Иброҳим ҒАФУРОВ

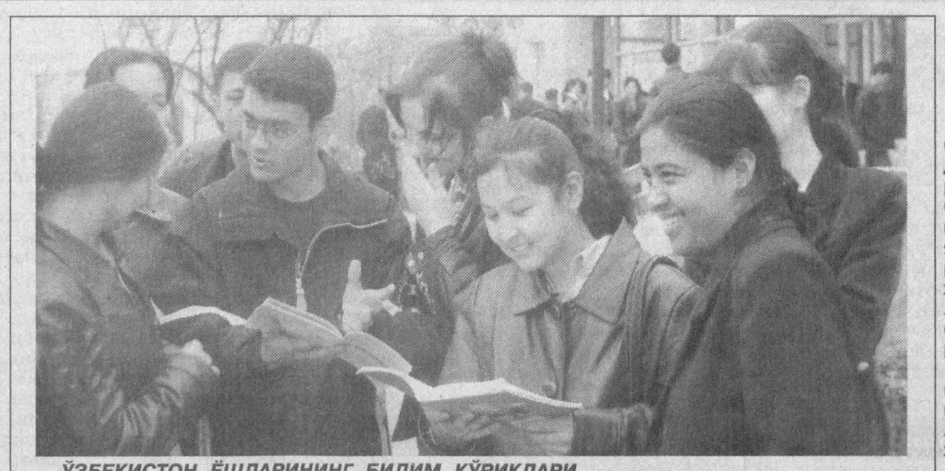

ЎЗБЕКИСТОН ЁШЛАРИНИНГ БИЛИМ КЎРИКЛАРИ.
Суратда: Республика ўқувчилар олимпиадаси иштирокчилари

КОНТРАКТЧИЛАР ПУЛИ НИМАЛАРГА САРФЛАНЯПТИ?

«МТ» газетасининг шу йил 14 январ сонида чоп этилган Қодиркул Рўзматзоданинг «НЕГА ҚАЙТИБ КЕТАЯПСИЗ?» сарлавҳали мақоласида чиндан ҳам кўпчиликнинг дилидаги гаплар айтилган. Кўпдан бери мени ўйлантириб келаётган ушбу фикр-мулоҳазаларим ҳам ёшларимизнинг илм-маърифатли бўлиши ҳақида юракдан қайғурадиган кишиларнинг, айниқса, контрактга пул тўловчиларнинг кўнглидан кечган бўлса, ажаб эмас.

Аввало, контракт-шартнома асосида ўқитиш, унинг нархи (суммаси)ни белгилаш қандайдир шошма-шошарлик билан бўлди, тасодифий ҳисоб-китоблар қилинди, деб ўйлайман. Республикамизда илм-фан равнақи, таълим-тарбия сифатини яхшилашни истайдиган кишилар — мутасаддилар нега бундай таклифларни ўртага қўйгани кишини бирмунча ажаблантиради.

Контракт-шартнома пули ниҳоятда қиммат ва у қатор камчиликлардан ҳоли эмас: контрактчи учун кундузги бўлимда бир йиллик ўқув юкламаси кундузги бўлимдаги ўқув юкламанинг 0,33 фоизини ташкил этгани ҳолда сиртқи бўлим контрактчи талабасининг тўлайдиган пули кундузги бўлим талабаси тўлайдиган контракт суммасининг 0,66 фоизини ташкил этади. Яъни адолат нуқтаи назаридан қараганда, сиртқи бўлим талабасидан олинадиган сумма кундузги бўлим талабаси контракт тўловининг 0,33 фоизини ташкил этиши керак эди!

Контракт тўлови таълим сифатини яхшилаш, лабораторияларни замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш, ўқув қўлланма ва дарсликлар яратиш, ўқитувчиларни яна ҳам яхшироқ дарс ўтишга рағбатлантирувчи стимул бўлиши керак эди. Афсуски, кўп ўқув юртларида контракт тўловининг нимага сарфланаётганлиги ҳеч кимни ташвишлантирмайди. Асоссиз равишда умумий ҳисобларга қориштириб юборилади. Раҳбарият бу ҳақда ҳеч кимга ҳисоб ҳам бермайди. контракт сметаси ҳақида ҳеч ким, хусусан, пул тўловчилар ҳеч нарса билмайди.

КОНТРАКТЧИ-ТАЛАБАЛАР НАФАҚАТ ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯГА, БАЛКИ МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ ҲИМОЯГА ҲАМ ЭҲТИЁЖ СЕЗА БОШЛАДИЛАР. Ўқув юртларининг раҳбарлари контракт суммасини ўз вақтида тўлай олмаган талабаларни дарс вақтида аудиториялардан намойишкорона чиқариб юборадилар, кўпчилик олдида хижолат қиладилар. Бу эса муқаррар равишда талабада оғриниш, аламзадалик ҳиссини шакллантиради. Бу билан талабалар онгида илм-фан ва маърифат эмас, балки пул ҳамма нарсани ҳал этади, илмдан кўра пул қадрлироқ, илм ҳам худди товар кабидир: уни сотиб олиш ва сотиш мумкин, деган ўта зарарли, ғайритабиий қарашни шакллантириб қўядилар. Бу ёғи, ҳам дарсга «сабабсиз» қатнашмагани учун «нб» лар топшириш ташвиши, ҳам навбатдаги дарсларга қатнашиб уларни ўзлаштириш зарурлиги талабага турли қийинчиликларни келтириб чиқаради.

Бозор муносабатларининг ижтимоий ҳаётнинг ҳамма соҳаларига кириб келиши, ҳамма соҳаларда, шу жумладан, таълим-тарбия соҳасида ҳам рақобат қонунининг амал қилиши табиий ва муқаррардир. Афсуски, бюджетда ўқиётган талаба билан контрактчи талаба ўртасида яхшироқ билим олишга интилиш ва рақобатли муҳитни кузатмайсиз: талаба I курсга қабул қилиниши биланоқ, унга то ўқишни битиргунича ё контрактчи, ё бюджетда ўқийдиган талаба деган ном битиб қўйилгандай. Натижада бюджетда ўқиётган талаба яхшироқ ўқишга интилмайди ҳисоб. Агар бордию олий ўқув юртларида талабаларни курсдан-курсга ўтказишда ҳеч бўлмаганда мутахассислик фанлари бўйича давлат тест маркази адолатли тест синовларини ўтказса, кимнинг бюджетда, кимнинг эса контрактда ўқишини янгидан белгиласа, талабалар ўртасида ҳақиқий рақобатли муҳит шаклланган бўларди.

Менимча, «Нега қайтиб кетаяпсиз?» мақоласида айтилган ушбу мулоҳазалар ҳақида мутасадди кишилар ҳам жиддий ўйлаб кўрса ёшларимизни илм-маърифатли қилиш истагимиз янада ёрқинроқ намоён бўлган бўлур эди. Чиндан ҳам «Ҳатто Америка Қўшма Штатларида ҳам ота-онанинг йиллик даромади 10 минг долларга етмайдиган оилаларнинг фарзандлари давлат томонидан бепул ўқитилади. Ёки Финляндияда ўқитиш тўлалигича давлат ҳисобидан бепул ташкил этилганлиги ҳам ўқитишнинг контрактли шакли бозор муносабатларига ўтишнинг зарур шарти эмаслигидан далолат беради».

Акс садо

Ғуломат ҲОШИМОВ,
физика-математика фанлари номзоди, доцент

ҚОНУН АМАЛИЁТИ ЖАРАЁНЛАРИ

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Матбуот ва ахборот қўмитасининг раиси Ўткир Ҳошимов бошчилигидаги депутатлар ва ишчи гуруҳи шу йилнинг 10-12 апрел кунлари Сирдарё вилояти ва унинг бир қатор шаҳар, туманларида бўлиб, «Оммавий ахборот воситалари тўғрисида»ги қонунининг вилоятдаги ижросини ўргандилар. Бир қатор таҳририятларда газеталарнинг ходимлари, журналистлар билан учрашдилар, қонун ҳаётда қандай ижро этилаётганлиги билан ҳар томонлама қизиқдилар. Жойларда қонунлар сўз эркинлиги, ахборот олиш ва улардан фойдаланиш соҳаларида сезиларли ўзгаришларга замин яратаётганлигини ўз кўзлари билан кузатдилар.

11 апрел куни Гулистон шаҳрида ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатларига бағишланган минтақавий семинар бўлиб ўтди. Семинарда Тошкент, Жиззах, Сирдарё вилоятларининг матбуоти раҳбарлари, нашрларнинг бош муҳаррирлари, таниқли журналистлар, ижодкорлар қатнашдилар. Матбуот ва ахборот қўмитасининг раиси Ўткир Ҳошимов, вилоят ҳокимининг ўринбосари Камолиддин Оқбўтаев, Олий Мажлис депутатлари Иброҳим Ғафуров ва Хуршид Дўстмуҳамедов, вилоятлар матбуоти раҳбарларининг бугунги матбуотда бораётган ўзгариш жараёнлари ва муаммолар тўғрисидаги маърузалари тингланди. Семинар иштирокчилари бундай йиғилишлар матбуотимизнинг сўз эркинлиги шароитида қад ростлашида катта аҳамиятга эга эканлигини таъкидладилар. Семинарда амалий аҳамиятга эга тавсиялар кўриб чиқилди.

ТАҲСИЛ ТАҚОЗОСИ

Ёки ўқув харажатлари қандай белгиланяпти? Контракт: талаба, ота-она, бугун ва келажак

• Мамлакатни спорт тезда дунёга танитади.
• Мамлакат санъат билан дунёга довруқ солиши мумкин.
• Мамлакат маърифат билан - ҳозир чўнтагида балки пули бўлмаса ҳам, зеҳни ўткир, манглайи кенг ёшлар билан, чуқур билим олган зиёлилар билан эса фаровон бўлади, тараққий этади, бойийди, гуллаб-яшнайди.

Мен таржима иши билан озми-кўпми шуғулланиб тураман, шу соҳада илмий даражам ҳам бор. Аммо гоҳо оддий, мазмуни жўнгина баъзи сўзларни ўгиришда ҳам қийналиб қоламан. Ўрисча "гибкий" деган калимани олиб қаранг. У мослашувчан, эгилувчан деган маънода келади, аммо барибир, бу сўзлар "гибкий"ни тўла англата олмайди. (Балки шеваларимизда биз билмаган, адабий тилимизга киритилмаган буни ифодаловчи бир неча сўз вариантлари бордир).

Сўздан амал келиб чиқади, деганлар ҳақ шекилли, баъзан бизда худди шу нарса - "гибкость" жонивор етишмай қолади.

Мисол, дейсизми? Мисол учун, пенсионерларга, талабаларга, ногирон одамларга, ҳатто мактаб болаларга жамоат уловидан фойдаланишда енгиллик бўлсин деб махсус ойлик чипталар чиқарилади, биласиз. Унинг баҳоси бошқа чипталарнинг қарийб ярим нархида. Ижтимоий муҳофазага муҳтож одамларга шу йўл билан кўмак берилади. Аммо нима дейсизки, бунда ҳам бояги "гибкийлик" йўқ-да!

Қандай? Шундайки, агар талаба, ё пенсионер ёки ногирон, агар икки марта ногирону пенсионер бўлса ҳам - қўлида бояги ойлик патта қурғур бўлмаса, бекор - йўлкирани тўлиқ қилиб тўлаши шарт. Уззукун транспортдан транспортга ўтиб юрадиганларга-ку, балким фарқи йўқдир, аммо худди ана шу ногиронлиги учун кўп вақт уйда ўтирадиган ё кексайган ҳолида ҳадеб кўчага чиқавермайдиган кишилар ҳам камида беш-олти минг сўм харжлаб, ойлик патта олиши шарт. Ёки ўзи ўқийдиган ин-

2-БЕТДА

МИРЗООБОДДА УЧРАШУВ

«Миллий тикланиш» демократик партиясининг Олий Мажлисдаги фракция аъзолари Ўткир Ҳошимов, Иброҳим Ғафуров, Хуршид Дўстмуҳамедов 12 апрел куни Сирдарё вилояти Мирзообод тумани фаоллари, ижтимоий-иқтисодий йўналишдаги коллеж ўқитувчилари, ўқувчилари, ижодкор ёшлар билан коллежнинг муҳташам биносида учрашдилар. Учрашувда икки палатали парламентга ўтиш йўлида бораётган катта тайёргарликлар, бўладиган сайловлар, сиёсий партияларнинг икки палатали парламентни шакллантиришдаги роли ҳамда улар олдида турган кенг миқёсдаги сиёсий вазифалар юзасидан партия раҳбари Иброҳим Ғафуров маъруза қилди. Партия етакчилари Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ўткир Ҳошимов ҳамда ёзувчи Хуршид Дўстмуҳаммаднинг чиқишлари йиғилганларда катта таассурот қолдирди. Ёзувчилар ижодида миллий тикланиш ғояларининг акс этиши, умуман миллий тикланишнинг мамлакат ва халқ тақдирида қандай маъно ва мазмун ҳамда йўналишларга эга эканлиги тўғрисида ёрқин, қизиқарли саволжавоблар бўлди. Бугунги кунда жамият ва халқ ҳаётида адибларнинг ўрни борасида саволлар ўртага ташланди. Улар ҳозирги ва ўтган замон ўзбек адиблари ижодиёти мисолида таҳлиллардан ўтказилди. Йиғилишни туман ҳокими Абдумавлон Ибодуллаев олиб борди. Йиғилишда шунингдек, Сирдарё вилояти «Миллий тикланиш» партияси кенгашининг раҳбари Маматқул Бозорбоев қатнашди.

Партия етакчилари Сирдарё вилоятида бўлиб, партия аъзолари, унинг вилоятдаги фаоллари, етакчилари билан ҳам учрашиб, ҳозирги кунда партия олдида турган муҳим вазифалар хусусида ўртоқлашдилар. Партияга қабул қилиш ҳақидаги бир қанча аризаларни кўриб чиқдилар.

Ўз мухбиримиз

2003 йил – Халқаро ичимлик суви йили

СУВ ТАНҚИС – ҲАЁТ БЕБАҲО

Ҳозирги дунёда маълумки, сув танқислиги жуда кескин экологик муаммолардан бири бўлиб турибди. Марказий Осиё минтақасида ва хусусан, Ўзбекистонда ҳам бу муаммо ҳеч қачон кун тартибидан тушган эмас. Танқислик ичимлик сувнинг миқдорига ҳам, сифатига ҳам баробар тарзда дахлдор. Шу муносабат билан БМТ 2003 йилни Халқаро ичимлик суви йили деб эълон қилди. БМТ бутун ер юзи аҳолисини ичимлик сувини асраш, авайлаш, эҳтиётлаш ҳамда ундан рационал (оқилона) фойдаланишга даъват этмоқда, муҳим чора-тадбирлар дастурларини дунё аҳолиси олдига қўймоқда.

Бизнинг "Миллий тикланиш" газетасида эълон қилинган "Сибир сувлари керакми?" ("МТ", 25.02.03) мақоламизда баён қилинганидек, кейинги йилларда Амударё ва Сирдарё сингари ҳаёт томирларимизда сувнинг бирмунча кўпайганлиги кузатилмоқда, уларда сув ҳозир ўртача кўпйиллик миқдорда ва ҳатто бундан анча-мунча ортиқ ҳам бўлмоқда, яъни минтақамизда ичимлик сув миқдори анча қулай даражага етмоқда. Шу билан бирга бу ҳаётнинг барча соҳаларида сув заҳираларини илож борича тежаб, ҳар бир томчи сувдан оқилона фойдаланиш зарурлигини кўрсатмоқда.

Сув танқис бўлган йилларда сув заҳираларидан оқилона фойдаланишнинг турли йўл-йўриқлари, чора-тадбирларини ҳаётнинг ўзи белгилайди, албатта. Бу айниқса, суғориш учун жами ичимлик сувининг 80 фоизи ишлатиладиган қишлоқ хўжалиги учун жуда муҳим. Сувни тежаш, иқтисод қилиш, ундан ўта оқилона фойдаланиш ишларини дарёлар, сойлар, каналларнинг маълум бир қисмларидагина эмас, балки бутун улкан ва сертармоқ сув ҳавзалари бўйлаб бошдан оёқ баробар интенсив олиб бориш салмоқли натижалар бериши шубҳасиз. Бунда турли жойларда тупроқнинг сув ўтказиш (юқори дренажли тупроқ) қобилиятини аниқ ҳисобга олиш, ер ости сувлари ҳаракати оқимлари ва ҳажмларини ўрганиш (сув – ер заҳираларини биргаликда ўрганиш) муҳим илмий-амалий аҳамият касб этади.

Сув ўтказувчанлиги кучли бўлган ерларда қишлоқ хўжалик экинларини керагидан ортиқча суғориш тупроқнинг устки қатламларидаги фойдали озуқаларнинг бекорга ювилиб кетишига олиб боради ва бир томондан, ўғитларга бўлган эҳтиёжлар ва сарф-харажатларни кўпайтиради, иккинчи томондан, сизот сувларнинг ортиши, дарёлар, каналларнинг ифлосланишига сабаб бўлади. Қишлоқ хўжалик экинларига зарур бўлган сув ресурсларини яхши билиб фойдаланилмаса, ер ости ва ер усти сув манбаларига зиён келтиради. Бу зиён ернинг экин учун ишдан чиқишида кўзга ташланади.

Ер ости сувларининг оқиши, сув ўтказувчанлиги оғир бўлган ерлар шароитида экинларини меёридан ортиқ даражада суғориш ўсимликлар илдиз қисмларининг сув-ҳаво режимининг бузилишига ва натижада экинлар ҳосилдорлигининг кескин камайиб кетишига сабаб бўлади.

Бундай ҳолларда сизот сувларнинг интенсив тарзда юқорига кўтарилиши рўй беради, ернинг экин экиладиган қатламларини шўр босади, экин майдонлари ишдан чиқади.

Кўриниб турибдики, суғоришда меёрга риоя қилмаслик иқтисодий томондан катта зарар келтиради. Сувдан фойдаланиш пулли бўлган ерларда пул сарф-харажатлари ортади. Ҳосилдорликнинг пасайиб кетиши хавфи туғилади. Бундай ҳолларда одатда турли минерал ўғит-озуқалардан фойдаланишга зўр берилади – экин-тикинга харажатлар янада кўпаяди. Ерлардан фойдаланиш кўрсаткичлари издан чиқади. Буларнинг ҳаммаси охир-оқибатда экин ерларни қайта тиклашга катта сармоя маблағлар сарфлашга олиб боради.

Ҳозирда сув етишмаслиги мавжуд экан, қайси кишлоқ хўжалик экинларини экишга имтиёзли аҳамият қаратиш жуда муҳим. Бунда у ёки бу экин турларининг қанчалар заруратга эгалиги, қанчалар фойда-манфаат келтириши, ўзини иқтисодий жиҳатдан қанчалар оқлаши, уларга қанча сув сарфланиши кабилар ҳар томонлама ҳисобга олиниши зарур.

Шулардан келиб чиққан ҳолда сув заҳираларидан оқилона фойдаланишнинг қуйидаги чора-тадбирлари амалга оширилиши муҳим:

Биринчидан, экинларни алмашлаб экишни, районлаштирилишини қайтадан кўриб чиқиб, зарур тарзда ислоҳ қилиш долзарб вазифа; бу энг қулай алмашлаб экиш йўлларини белгилаш, натижада эса юқори ҳосилдорликка олиб боради. Пахта хомашёсининг рақобатбардошлигини кучайтиради (олий навли ва биринчи навли пахта 80 – 85 фоиздан кам бўлмайди) ва унга имтиёзли экин деб қараш имконини беради.

Иккинчидан, иқтисодий жиҳатдан ҳам, сув сарфига кўра ҳам фойдаси кам, ўзини оқламайдиган экинлардан воз кечиш.

Учинчидан, суғориш тармоқлари, шаҳобчалари ҳамда экин майдонларини доимо биргаликда бир бутун ҳолда таъмирлаш, қайта тиклаш, режалаштириш, бунда мавсумий ишларни узоққа чўзмай, пайсалга солмай ўз вақтида бажариш – сарф қилинган маблағларнинг натижаларини шу мавсумнинг ўзида кўриш; энг муҳими, қайта таъмирлаш, тиклашдан мақсад – сув тасарруфини тежашдан иборат бўлмоғи даркор.

Тўртинчидан, шаҳар ва қишлоқ аҳолисининг сув истеъмоли нормаларини кўриб чиқиш, аҳоли пунктларига сув етказиб бериш ҳажмларини белгилаб чиқиш.

Бешинчидан, лалмикор ерларда сув кам талаб қиладиган ҳосилдор экинлар етиштиришга эътибор қаратиш.

Айтилганлардан кўриниб турибдики, ҳозирда қиммат-баҳо сувни – томчиси зар бўлган сувни ортиқча сарфлаш, бу – исроф, у на фермерга, на деҳқонга, на ишлаб чиқариш раҳбарига, на экиннинг ўзига ва на энг муҳими, еримизга фойда келтиради. Оқиллик – тежамкорлик.

Вакил ХОНЗАФАРОВ,
техника фанлари номзоди

БИЛДИРИШ

«Миллий тикланиш» газетасига 2000, 2001 ҳамда 2002 йилда обуначилар тўлаган пулнинг газетанинг чоп этилмай қолган сонларининг қисми ҳомиймиз «Матбуот тарқатувчи» АК томонидан мазкур йиллар йиллик якунидан кейин жойлардаги обунани расмийлаштирган почта алоқаси ва «Матбуот тарқатувчи» жамиятларига қайтарилган.

«МТ» обуначилари газетанинг нашр этилмаган сонлари учун тўланган пулларини ушбу жамиятлардан қайтариб олишлари мумкин

ТУЗАТИШ

«МТ»нинг шу йил 18 март сони 1-саҳифасида эълон қилинган «Газета ва иқтисод» мақоласи 2-устунидаги «Босмахона харажатлари — 515 минг 600 сўм» жумласидаги рақамлар «551 минг 300 сўм» деб, ушбу жумладан кейин «Қоғоз харажатлари — 515 минг 600 сўм» жумласи қўшиб ўқилсин.

2-БЕТДА БИЗ ЎН ИККИНЧИ ЎЙИНЧИМИЗ
ИНГЛИЗ ТИЛИ ЎҚИТИЛСА... 3
МУРОД МЕҲГАН 4

САВОЛЛАРГА ЖАВОБИМИЗ БОРМИ?

Ёхуд ижтимоий ҳаёт муаммоларига ижодкор муносабати ҳақида

Фикрлашув

Мустақиллигимизнинг дастлабки йилларида йўл қўйилган хатоликларга баҳо бераркан, Президент И. Каримов: "Энди ёлғон-яшиқ ваъдалар билан одамларни алдаб бўлмайди. Ким бўлишимиздан, қандай юксак лавозимни эгаллаганимиздан қатъий назар, эртага кўпчилик олдида, халқ олдида жавоб беришимиз, ҳисоб беришимиз муқаррар эканлигини унутишга асло ҳаққимиз йўқ. Раҳбар учун эса эл-юрт назаридан қолиш, жамоатчилик ишончидан маҳрум бўлишдан кўра оғирроқ жазо йўқ", – деб таъкидлаган эди.

Раҳбарлик лавозимига фақат "МЕН" деган тушунчани хуш кўрадиган, муомала маданиятидан йироқ, халқ дарду ташвишларига эътиборсиз одамнинг тайинланиши ўртадаги ишонч кўпригининг бузилишига, раҳбар учун сув-ҳаводек зарур бўлган омма билан алоқанинг узилишига олиб келади. Натижада ундай одам ўз бошқаруви "мевалари"нинг ҳаққоний кўриниши ҳақидаги реал ахборотдан маҳрум бўлади. Бунинг оқибати эса маълум: раҳбар қулоғида жойлардаги аҳвол тўғрисида бўялган, нотўғри маълумотлар жаранглай бошлайди, чекка қишлоқларда газ, ичимлик суви, клуб, кутубхоналарнинг йўқлиги, яъни одамларнинг оддий турмуш ташвишлари унинг назарида майда-чуйда нарсалардек туюлади. У энди фақат "юқори"нинг фикри, топшириғи билан яшайди, "юқори"нинг кўнглини ола билиш унинг учун энг муҳим бўлиб қолади. Жойларда эса яшаш қийинлашаверади, норозилик кайфиятлари орта боради.

Ўз қалами кучига ишонган ижодкорлар мустақилликка эришганимиздан сўнг, "энди цензура балосидан қутулдик, сўз эркинлигига эришдик, бундан буён барча неъматлар қаторида ҳақиқатни ёзиш, "Қонун барчага баробардир" деган адолатли тамойилга кўра ўз ҳаққоний танқидий фикрларимизни айта олиш имконига эга бўлдик деб билдилар. Лекин юқорида тилга олинган ўзим бўлай дейдиган лавозимпараст кишилар, кўпинча уларнинг ҳафсаласини пир қилар эди.

Мундоқ ўйлаб кўрсак, жуда кўплаб истеъдодли, номаъқулчиликларга муросасиз, курашчан ижодкорларнинг бир қисми сўз минбаридан четга чиқиб қўя қолган бўлса, бошқа баъзилари ижодий фаолиятга ғирикчилик манбаи деб қарайдиган бўлиб қолди. Энди уларни турмушда тез-тез учраётган маънавий емирилишлар у қадар изтиробга сола олмайдигандай, бундай ижодкорлар "замон зайли"ни ўзича яхши тушуниб, "замонавийлашиб" боришди. Ачинарлиси шундаки, ижод оламига кириб келган ёш қаламкашларнинг асосий қисми ҳам бозор "муносабатлари тамойиллари"ни чуқур "ўзлаштириб" олишди, бошқалари эса катта авлод ибрати билан замон зайлига "мослашиб" олдилар.

Иқтисод баҳона ҳаётнинг барча жабҳалари қатори матбуотга ва оммавий ахборот воситаларига ҳам "эгалик" қилувчилар табақаси пайдо бўлди. "Мусиқани пули борлар буюришади" деганларидек, тўловига туриб бергач, ижодкорга ўзи хоҳлаган руҳдаги "маҳсулот"ни буюрадилар. Шу тариқа "буюртмачи"лар измида қолган журналист-ижодкорлар ўзларининг "тўртинчи ҳокимият" деган "унвон"ларини тобора йўқотиб бораяптилар, жамиятда ундайларга бўлган ишонч ҳам йўқолиб бораяпти. Жамият ишончи эса ўта нозик ва қудратли бир кучдир, бусиз қолиш жамиятдаги ўз ўрни ва мавқеини йўқотиш демакдир.

Ўтиш даврида турмушимизни қийин кечаётганлиги ҳақидаги фикрларга қўшилмасликнинг иложи йўқ, қолаверса, ҳар қадамда тамагирлик, порахўрлик, кўзбўямачилик, алдашлар... Хуллас, виждони бор, ҳалол инсон учун қийин ҳолат: узатмасанг, ишга олишмайди, "совға-саломинг" бўлмаса, тузукроқ клиникада даволана олмайсан, кимнидир "ёғламасанг", ҳатто ўз қонуний ҳуқуқларингдан ҳам фойдаланиш маҳол, ўқишга киришгача "эл қатори" бўлиб қолди.

Ахир борар манзилимиз, қураётган жамиятимиз учун, унинг қандай кўринишда шаклланиши учун ҳар биримиз ҳам масъулмиз-ку. Айниқса, журналист ижодкорларнинг бунёд қилинаётган жамият тақдири учун масъулияти бошқаларникидан ортиқроқ эмасми? Чунки ижодкор ҳам бунёдкор ҳисобланади, у жамиятда соғлом муҳитни, ижтимоий онгни шакллантиришга хизмат қилади. Қалами ўткир кўплаб ижодкорлар нима билан банд бугун, улар қандай "каромат" кўрсатишяпти? Бир қарашда улар ижод билан "зўр бериб" шуғулланишяпти, хусусан, буни вилоятимизда тарқатилаётган турли "вазн"даги турфа газета-журналлар саҳифаларида кўриш мумкин. Лекин, афсуски, уларнинг бирортаси ҳам юқорида айтилган иллатлар ҳақида умуман ёзишга журъат этолмаяптилар. Бундай ижодкорлар қаламидан "тўлғоқсиз" туғилаётган, ундан-бундан чала-чулпа эшитиб олиб, "арзон" эҳтирос билан "бойитилган", ўртамиёна ўқувчига мўлжалланган "асарлар", асосан куракда турмайдиган турли тўқима воқеалар ҳақида бўлиб, уларнинг қадр-қимматини ҳеч бир маънавий-маърифий тарози билан ўлчаб бўлмайди.

Бир томонда игна билан қудуқ қазигандек қийин кечаётган миллий истиқлол ғояси тушунча ва тамойилларини кишилар, айниқса ёшлар қалби ва онгига сингдириш жараёни бўлса, иккинчи томонда соддадил одамлар онгини енгил-елпи, аниқроқ айтадиган бўлсак, "эротик ғоялар" билан "заҳарлаш" жараёни юз бераяпти десак муболаға бўлмайди. Негадир, ҳозирги ёшлар улар наздида юксак тамаддунли Европага ҳатто Америкага "ҳавас" қиладилар. У ердаги турмуш тарзига тақлид қилгилари келаверади. Аслида керакли жиҳатлардан кўра кўпроқ уларнинг яроқсиз маҳсулот каби ҳавасидан қолган одатларга бериладилар. Ваҳоланки, у ерлардаги билим ва ақл эгалари ўз навбатида бизнинг аждодларимиз қолдирган маънавий меросга ҳайрат билан қарайдилар.

Қалбларимиз ва онгимиз эзгуликларни қабул қилишга ожиз бўлиб қолдими? Бу ожизликнинг боиси нима?

Шу ўринда Президентимизнинг қуйидаги муҳим сўзларини ижодкор журналистларга эслатишни жоиз деб ўйлайман: "... қанча-қанча одамларимизнинг норозилигини уйғотаётган, жамиятимизни орқага тортаётган муаммо ва нуқсонлар, йўл қўйилаётган камчилик ва хатолар мавжудлиги ҳақида гапириш ортиқча бўлмайди. Энг муҳими, жамиятимиз фақат бир хил қарашга, тушунча ва тафаккурга эга бўлган одамлардан иборат, деб ҳисоблаш хато бўлур эди... ҳеч шубҳа йўқки, ҳаётимизда мавжуд бўлган бошқа фикр ва қарашларни ҳам матбуотимиз саҳифаларида, телевидение экранларида, эфир тўлқинларида акс эттириш ва улардан тегишли хулоса чиқариш вақти келди..."

Хўш, биз ижодкорлар зиммамиздаги ана шу тарихий масъулиятни қалбимиз ва онгимиз билан тўғри ҳис эта оляпмизми? Фарзандларимизга барча ҳуқуқлари кафолатланган эркин ва обод Ватан қолиши, улар биздан кўра кучли, билимли, доно ва бахтли бўла олиши учун сўзлаётган сўзимиз ҳам ишламоғи керак.

Жамиятимизда ҳукм сураётган бугунги маънавий ҳаёт ана шундай муҳим саволларга аниқ жавоб беришимизни тақозо этади. Энди бир лаҳза виждонимизга қулоқ тутайлик-да, сўнг жавоб берайлик: "Ҳар биримизнинг бу тарихий саволларга жавобимиз борми?".

Бахтиёр МЎМИНОВ

Фарғона

Мухлисона

БИЗ ЎН ИККИНЧИ ЎЙИНЧИМИЗ

Ҳамма ҳам севимли жамоасидан ғалаба кутади. Айниқса, у ўзига нисбатан кучли ишонч уйғотган бўлса. "Пахтакор" бизга шундай ишончни бахш этган эди. Ўз майдонидаги кўпгина ғалабалардан сўнг Таиланддаги "БЕК ТЕРО САСАНА" билан бўлган ўйин натижаси биз мухлисларнинг кўнглига анча оғир ботди. Ахир биз "Пахтакор"нинг ғалаба қозонишига қаттиқ ишонардик. Жуда бўлмаганда дуранг ўйнаса керак деб ўйлагандик. Афсус, "Пахтакор" 3:1 ҳисобида мағлубиятга учради. Мен севимли футбол командамизнинг мухлиси сифатида бу мағлубият сабабларини ўзимча таҳлил эта бошлайман.

Тўғри, ҳамма ҳам ўз уйида ўзини эркин ҳис қилади. Унинг устига мухлислар қўллаб-қувватлаб турса. Аввало ўйинда "майдон эгалари" бўлиб тўп суришнинг оз бўлса-да аҳамияти борлигини футболчилар яхши билишади. Шу маънода ушбу учрашувнинг Таиландда бўлиб ўтганлиги ҳам маълум даражада таъсир кўрсатди, деб ўйлайман. Лекин "Пахтакор" билан бўлган бу ўйинда "БЕК ТЕРО САСАНА" мухлислари стадионни тўлдириб ўтиришмади, бу жиҳатдан бизга фойда бўлиши керак эди. Ундан ташқари, Бангкок ҳавосининг намлиги футболчиларимизни анча қийнаб қўйди чоғи, улар бундай оғир ҳавода ўйнашга ўрганишмаган. Ҳаво намлиги ўйин суръатини ҳам пасайтириб юборди. Менимча, "Пахтакор" жамоасининг Бангкокка ўйинга атиги икки кун қолганда учиб кетганлиги ўйин мезбонлар фойдасига ҳал бўлишига кўмаклашди, дейишимиз мумкин. Балки вақтлироқ боришганда у ернинг ҳавосига ҳам ўрганиб қолишган бўлишармиди? Унинг устига сафар чарчоғи...

Хуллас, нима бўлсаям, ишқибозларга нақадар алам қилсаям "Пахтакор"имиз ютқазди.

Энди шу йил 22 апрел куни жавоб учрашуви пахтакоримизнинг "Пахтакор" стадионида бўлиб ўтади. Агар бу ўйинда севимли командамиз 2:0 ҳисобида ғалаба қозонса, финалга йўлланмани қўлга киритади. Умид қиламизки, футболчиларимиз бу гал бизни хурсанд қиладилар. Биз мухлислар ҳам стадионни тўлдириб ўтириб "Пахтакор"га руҳий мадад бўламиз. "Ўн иккинчи ўйинчи" вазифасини бажаришга тайёрмиз!

Орзу АЪЗАМОВА,
Республика рассомлик коллежи талабаси

Хаёл дамлари. Янги мусиқий асар дунёга келмоқда. Суратда: Таниқли бастакор Рустам Абдуллаев

ТАҲСИЛ ТАҚОЗОСИ

Ёки ўқув харажатлари қандай белгиланяпти? Контракт: талаба, ота-она, бугун ва келажак

(Боши 1-бетда)

ститутнинг шундоқ биқинидаги ётоқда турадиган, транспортга ҳафтада бир-икки тушадиган талаба ҳам. Шу... тўғримикин? Оқибатда, ойлик патта сотиб олишга мажбур бўлган, аммо кам қатнайдиган талабаю ноғиронлар, пенсионерлар йўлкирани амалда ҳатто кўпроқ(!) ҳам тўламаяптими? — дейсиз. Чунончи, олти мингга чипта олган одам, ой давомида йигирма марта транспортга тушди, дейлик. Кейин касал бўлиб қолди (кекса, ногирон...). Автобус ё метрога ҳар тушиши - уч юз сўмдан тўғри келиб турибди-да.

Бу борада, масалан, Белоруссияда, талаба талабалик билетини, пенсионер эса пенсия дафтарчасини кондукторга кўрсатса бўлди, йўлкиранинг ярмини тўлаб кетаверади, ҳеч кимда савол туғилмайди.

"Гибкая система" дегани шу, яъни, қулай. Ҳеч кимга малол келмайдиган. Бу сўзнинг зидди эса қўпол, тўнг ва ҳоказо. Аслида-ку, биздаям ҳеч ким ногирону талабаларнинг йўлкираси ҳисобига бойиб-битиб кетишни ўйламайди, аммо бояги "гибкий"ликнинг етишмаслиги панд беради-да.

Биз эса ана шу "гибкость"ни янада мукаммаллаштириш, ҳаётимизнинг барча соҳаларига татбиқ этиш зарурлиги ҳақида сўз юритмоқчи эдик. Муддао - шу.

...Ўтган йил сентябрнинг бошларида – байрамнинг эртаси ё индини эди шекилли, бир ҳамкасбим ишга бўшашиброқ келиб қолди. Кайфияти хийла нохуш. Боисини сўрасам, ҳафсаласиз қўл силтайди: "Э, қўяверинг". Билсам, кеча ишдан қайтишига ўртанча ўғли "сюрприз" тайёрлаб, кутиб ўтирган экан. Йигитчанинг ўзи ҳам сиқилавериб боши оғриб қопти – учинчи курсга ўтган, "контракт"да ўқир эди, булутурги 260 минг сўмлик ўқиш пули бу йил "лоп" этиб, 404 минг бўлибди-да!

— Ҳаммадан ҳам алам қиладигани, ўғлимнинг "бюджет"га ўтишига атиги 0,5 балл етмай қолганди, - дейди бечора олим. - Буларнинг факултетига юзта бола ўтган бўлса, шунинг қирқтаси бюджет ҳисобидан ўқийди, олтмиштаси "контракт"да. Билсангиз, фарзандим рўйхатда қирқ биринчи бўлган, "бюджетчи"ларнинг охиргисидан бор-йўғи ярим балл кам. Ҳозир-ку, нафақат гуруҳда, балки бутун курсда энг аълочиси шу, ҳатто "бюджетчи"ларнинг энг олдингисидан ҳам пешқадам, аммо энди бундан нима фойда? Нима қилиб бўлсаям, тез кунда 404 минг сўмни топиб, институт кассасига топширишим шарт. Бўлмаса, ҳам ўғлим ўқишдан кетади, ҳам олдинги йилларда тўлаган пулим куяди. Эҳ, ўқиш пулини шунақа ошишини билганимда, боламни асло қўймас эдим, аттанг...

— Ҳали сизда битта бола экан, шунга шукур қилинг, икки-уч нафар боласи "контракт" асосида ўқиётган ота-оналар ҳам борлигини биларсиз?

— Энди, балким, улар тўлашга пули етарли бирон ошпаз ё чайқовчидир, мен эса бор-йўғи бир олим одам бўлсам...

Тасалли бериш учун яна гап топишга уринаман:

— Ўқиш пулини тўлаш учун талабаларга махсус таълим кредити ажратилган, ноумид бўлманг, биродар.

— Ана ўша пулни ҳам бир куни тўлашим керак-да, ҳатто, проценти билан?..

Ўша куни уйга қайтганимдан кейин ҳам бечора илмий ходимнинг дилгир қиёфаси кўз ўнгимдан кетмай туриб қолди. Ва ҳанузгача бир саволимга жавоб тополмайман: ажаб, ўқиш пули мунча қиммат? Унинг миқдорини ким белгилайди ўзи? Нималардан келиб чиқиб белгилайди?..

Хомчўт қилсам, тўрт йиллик бакалавриатнинг ҳар курсида олтмиштадан "контракт"чи таълим оладиган кичик бир факултетда йилига қарийб 100 миллион сўм тўпланар экан. 100 миллион! Шу пулнинг қанча қисми айнан ана шу "контрактчи" талабалар учун сарфланаркин? Қолгани-чи? Наҳот билим олиш учун тўланадиган пул суммасини сал камайтириш мумкин эмас?

Азиз Несин ҳикоясидаги бир одамга ўхшаб, ҳисоб-китобга тушиб кетасан шунақада. Хўш, институтда профессорлардан тортиб ассисентгача олимлар дарс беради, "ўртача" домла – доцент десак, у ўртача 30 минг сўм мояна олади. Шунинг 60 фоизи - 18 минг сўм "контрактчи"лар ҳисобидан бўлиши лозим (40 фоизи бюджетдан, чунки талабаларнинг 40 фоизи бюджет ҳисобидан ўқийди). Демак, бир домлага бир йилда 216 минг сўм. 100 миллион сўмнинг 28 миллиони контрактчи талабаларнинг ўзига - бир йиллик стипендиясига кетади. Шунда, қолган 70 миллион фақат муаллимлар маошига сарфланса, йил давомида 324 нафар доцентни "боқиш" мумкин экан... Бир факултетдаги домлалар сони лоақал шунинг ўндан бирича чиқармикин ўзи? Бор бўлса, хўп, пулнинг қолган ўндан тўққизи – 63 миллиони яна нималарга сарфланади? Бино амортизацияси, десак, бунча пул билан битта факультетни эмас, бутун бошли институтни ҳар йили капитал таъмирлайвериш мумкин-ку?

Балким, бу ҳисоб-китоб ниҳоятда жўндир, мен ақчанинг асосий қисмини сўриб оладиган бошқа манбаларни билмасман, эҳтимол, олий ўқув юрти шу ҳисобдан қанчадир солиқ тўлар - ким билади дейсиз? Аммо нима бўлганда ҳам, асосий гап шундаки, бунча пулнинг олдида арзимас чақадай кўринган 404 минг сўмни топиш учун ота шўрлик шунча қарз кўтариб, муҳтарам институтнинг эъзозли кассасига топшириши шарт. (Талабанинг ота-онаси ҳаёт бўлмаса, аҳвол яна мураккаблашади). Кейин эса ойига энг камида 40 минг сўм нақд мояна берадиган иш топиб, ойма-ой қарз тўлаши, бутун оила аъзолари эса емай-ичмай, кийим сотиб олмай, солиқ ҳам тўламай, кўчада яшаши лозим бўлади. Ота (ёки она) ягона боқувчи бўлгани ҳолда, энг кам ойлик иш ҳақи олиб ишласа-чи? Бор-йўғи шунча мояна оладиганлар йўқ дейсизми! Ҳисоблаб кўрилса, ҳисоб-китобнинг ҳожати қолармикан? Менинг хомчўтим бўйича, боласини тўрт йил ўқитиши учун бундайлар 27 йил қишин-ёзин ишлаб, бир тийинни ҳам бежо қилмай институтга тўлаши керак. Лекин институт дегани нари борса 27 кун кутиши мумкин, холос. Ажаб, пули йўққа ўқиш ҳам йўқмикан энди?

Тўғри, кўплаб чет мамлакатларда ҳам ўқиш баҳоси жуда юқори - йилига минг-минглаб доллар туради. (Шу билан бирга, ўз валюталари қиймати нуқтаи назаридан қараганда контрактни 200 $ қиймати миқдорида белгилаганлари ҳам бор, албатта, буни биласиз. Балки, у ерлардаги ўқитиш шароитларидан биздагиси устунроқми, деймиз)... Аммо ёш мутахассис ишга киргач, ўша пулни бир неча йилда "қайтариб олиши" мумкин. Бизда-чи? Кечаги талаба ишга кирса, қанча ойлик олади? Ўртача – ўн беш минг сўм атрофида. Шунда тўрт йил бадалида тўлаган 1 миллион 600 минг сўмни тиклаш учун у роса тўққиз йил нина ҳам сотиб олмай ишлаши шарт. Борди-ю, ойлигининг ярмини еб-ичиб дегандай, қолганини тўпласа – 18 йил. Уйланиш, тўй қилиш, уй қуриш, машина сотиб олиш каби оддий инсоний орзуларга эса, демак алвидо - қариб қолади!

Институт ва университетлардаги таълим ҳаққини ҳар қанча кўтарса бўлади, аммо, Абдулла Қаҳҳор айтганидай, бунинг "кичкина бир шарти" бор. Бу шарт шундан иборатки, олий маълумот олган ёш мутахассис ишга киргач, оладиган маоши ўқиш учун сарфлаган пулини иложи борича тез "қайтариш"га имкон берсин. Акс ҳолда, бу ўқиш-ўрганишга, билим олиб, юксак маърифатли, зиёли киши бўлишга эҳтиёж пасайиб кетишига олиб келади.

"Контракт" асосида ўқиш-ўқитиш замон тақозоси, буни тушунамиз, аммо ишнинг бошини эмас, пировард-натижасини ҳам ўйлаш керакмикин. Назаримизда, таҳсил учун тўланадиган пул миқдори иложи борича минимумга келтирилиши керак.

Рост, ҳозир деярли ҳеч бир институтда "контрактчи" етишмай қолаётгани йўқ. Чунки имтиҳонни яхшигина топшириб, контракт гуруҳининг олд сафида фамилияси чиққан, аммо ота-онасининг қўли қисқалиги туфайли, ўқишга кириш учун берган аризасини минг бор ўксиб, армон ва алам билан қайтариб олаётган ҳар битта абитуриентни пойлаб,

Зуҳриддин ИСОМИДДИНОВ

Бизга жавоб берадилар

ЛЎЛИНИНГ ДАРДИ НИМА?..

Газетамизнинг шу йил 25 феврал сонида журналист Муқаддас Исмоилованинг «Лўлининг дарди нима?» сарлавҳали мақоласи эълон қилинган эди. Унда дайдиб юрувчи турли тоифадаги кишилар, хусусан, лўлилар ва божхона мавзуси тилга олинади. Муаллиф кўплаб ҳаётий кузатишлари ҳақидаги мулоҳазаларини ўртага ташларкан, лўлилар анъанавий удумларини адо этиш учун вилоятма-вилоят юришади, кейинги пайтларда бундай келиб-кетувчилар ҳақида чуқурроқ ўйлаб кўриш зарурати пайдо бўлмоқда, «нафақат лўлиларнинг, балки юртма-юрт дайдиб юрадиган кишиларнинг ҳам қадамидан огоҳ бўлиш ҳар биримизнинг бурчимиз» деган хулосани билдиради.

Таҳририят ушбу мақолани маълумот сифатида Давлат Божхона қўмитасига ҳавола этди ва мактуб юборди. Хатда бундай дайдиларга нисбатан қандай чоралар кўрилаётганлиги ва бу борада маълум бир қонун ҳужжатлари тайёрлашнинг зарурати тўғрисида мазкур қўмитанинг эътиборли фикрини билиш истагида эканлигимизни маълум қилдик. Куйида Давлат Божхона қўмитаси томонидан юборилган жавоб мактуби билан танишасиз.

«Миллий тикланиш» газетасида чоп этилган мақола юзасидан Давлат божхона қўмитасига йўллаган хатингиз қўмита мутасадди ходимлари томонидан ўрганиб чиқилди.

Мақолада бугунги куннинг энг долзарб масалаларидан бири бўлган — огоҳлик ва ҳушёрлик мавзуси акс этган. Муаллиф Муқаддас Исмоилова поездда ўзи гувоҳ бўлган ҳолат юзасидан куюнчаклик билан фикр юритади. Унда поезд салонида дайдиб юрган лўлилар шахсини тасдиқловчи ҳужжатлар ва юкларини божхона ходими текширмаганлиги хусусида ёзилади.

Мазкур хатга жавобан шуни маълум қиламизки, Ўзбекистон Республикасининг 20 август 1999 йилдаги «Давлат чегаралари тўғрисида»ги Қонунига мувофиқ давлат чегаралари орқали ўтувчи ҳар бир фуқаронинг шахсини тасдиқловчи ҳужжати чегара қўшинлари зобитлари томонидан кўрикдан ўтказилади. (Муаллиф М.И. ички божхона нуқталари ҳақида ҳам мулоҳаза юритади — Т) Улар олиб ўтаётган ҳар қандай юклар эса божхона ходимлари томонидан назорат қилинади.

Мақолада тилга олинган божхона ходими томонидан йўл қўйилган хатти-ҳаракати бўйича умумий хулоса чиқариш ноўрин бўлар эди. Албатта, бу каби салбий ҳолатларга чек қўйиш мақсадида Давлат Божхона қўмитаси ва унинг ҳудудий бошқармалари шахсий таркиби ўртасида мазкур масалани чуқур муҳокама қилиб, юртимиз осойишталигини таъминлаш мақсадида янада огоҳ ва ҳушёр бўлиш лозимлиги юзасидан тушунтириш ишлари давом эттирилмоқда.

Ҳурмат билан
С. НОСИРОВ,
раис ўринбосари

МЕТРО ЗИНАПОЯЛАРИДА

Газетанинг шу йил 4 феврал сонида муаллиф Шарафиддин Кўнчининг "Метрога ҳамма тушадими?" сарлавҳали мақоласида айтилган таклифлар билан танишиб, ушбу мавзу юзасидан қуйидагиларни билдирамиз.

Эскалатор метрополитеннинг чуқурлигини ҳисобга олган ҳолда қурилади (шу ўринда қанча чуқурликда бўлса эскалатор қурилиши рақамларда ифодаланса, янаям мақсадга мувофиқ бўлур эди – Т).

Қурилаётган Юнусобод йўналишидаги ҳамда метрополитеннинг тўртинчи "Отчопар-Сирғали" йўналишидаги барча бекатларда қариялар, ногиронлар ва қолоскалик йўловчилар учун лифтлар, эскалатор зинапоялари қурилиши кўзда тутилган. Яъни метрополитен зинапоялари ўрнига эскалатор ускуналари ўрнатилиши кекса ёшдаги йўловчиларга метрополитен хизматидан фойдаланишда қулай шароит туғдиради. Албатта, ҳозирги кунда "Юнусобод" йўналиши бекатларида лойиҳалаштирилган эскалатор зинапоялари керакли даражада мавжуд эмас, чунки ушбу йўналиш бўйича, лойиҳаларидаги қурилиш ишлари давом этмоқда.

М. А. ОДИЛОВ,
метрополитен бошлиғи

ТАҲРИРИЯТДАН: "Метрога ҳамма тушадими?" мақоласида қурилаётган Юнусобод йўналиши бекатларидан ташқари муаллиф "кекса йўловчи "Амир Темур" бекатидан чиқаётганида 65 поғонани, вокзалда 54 поғонани, "Космонавтлар" бекатида-64, "Тинчлик"да 60, "Ойбек" бекатида эса нақ 80 поғонани босиб кўтарилиши керак", деб ёзаркан, бу кекса ёки ногирон йўловчиларга ноқулайлик туғдиришини айтиб, мавжуд эскалаторсиз бекатларнинг бир қанотини ҳали ҳам бўлса эскалатор билан таъминлаб таъмирлашни таклиф қилган. Эҳтимол 50 – 60, 80 поғоналар бўйи жавоб хатида назарда тутилган чуқурлик бўйича етмагандир. Агар шундай бўлса, ўйлаймизки, бу ҳол белгиланган чуқурлик ўлчовини ўзгартириш, қайтадан кўриб чиқиш зарурлигини билдиради. Биз мутасадди кишилар бу ҳақда жиддийроқ ўйлаб кўрадилар, янги қурилаётган йўналишларда ҳам буни эътиборга оладилар, деган умиддамиз.

Мавзуга қайтиб

муҳосиб бир ҳафта чўт уриб қиладиган ишни компютер бир неча дақиқада бажаради. Демак, эндиликда ҳар бир соҳада иш натижасини заргарнинг тарозисидек аниқ ўлчаш ёки кишининг чекига тушадиган тўловни бир лаҳзадаёқ аниқ-тиниқ белгилаш мумкин. Ва бунда ташкилотдаги одамлар сони, амалга ошириладиган ҳисоб-китобларнинг мураккаблиги деярли аҳамиятсиз.

Нега бу мўъжизотдан тузукроқ фойдаланмаймиз?

Яқинда газетада ўқиб қолдим - қайсиям бир вазирликда ўқишни битираётган "бюджет"чи талабаларни иш ўрни билан таъминлаш масаласи кўриб чиқилибди. Ие, хўш, "контракт"да ўқиганлар-чи? Улар шунчалик ўгай болами бизга? Тўрт-беш йил пул тўлаб ўқиб, юрт корига ярайдиган мутахассис бўлиб қолганига қувониб, сал енгил нафас олган чоғида бунисиям борми ҳали?

Мен, олий таълим соҳасида ишламайдиган бир одам, юқорида кўтарилган масаланинг бошқа бирқанча жиҳатларини эҳтимол илғамагандирман. Билганим - ўзбеклар серфарзанд, болажон эл келади, кетма-кет вояга етаётган фарзандларининг ўқиши, "одам бўлиши" учун ўзидан кечиб ишлаётган, бировларга сарғайиб, қарзга ботган анчамунча одамларни кўрганман. Ана ўшаларнинг умри ҳам умр, аслида. Одам фақат келажак учун, у қанчалик буюк бўлмасин, биргина уни деб эмас, бугунги куни, ўзи учун ҳам яшаши керакку.

Ушбу мақолани ўқиб "контракт" масаласи билан шуғулланадиган, фалон институтнинг фалон факултетида ўқиш баҳоси мунча деб, шу ихтисоснинг "рейтинг"ига қараб пул бичадиган акахонларнинг пешонаси тиришмай қолмас-ов. Сўнг, "тўғри тушунадиган" бирон қаламкаш ўзига тақдим этилган бир папка "далиллар"ни пеш келтириб, бирон инкорнома ёзиб чиқса ҳам ажабмас. Ва ундаги раддиялар бисёр асосли, тош босадиган бўлишига ҳам шубҳамиз йўқ. (Фалон тадбирларни ўтказишга ажратилди, ёки маданий ободонлаштириш ишларига сарфланди, талабаларга моддий ёрдам берилди (талабалар ҳисобидан-а?), ремонт, қўшимча бино, янги ускуналар дегандай. Биз учун инсон манфаати устунроқ бўлиши лозим). Аммо ҳар йили августнинг ўрталарида тест синови натижалари осилган тахта қаршисида туриб, ўқишга "контракт" асосида кирганини кўриб, қувониш ўрнига тарвузи қўлтиғидан тушган, унча-мунча билимли ва уқувли, аммо ота-онасида таҳсил учун тўлашга пул топилмаслигини дилида алам билан иқрор қилиб, ноумид узоқлашаётган йигит-қизларни ҳам кўрганмикин улар? Бу - биттагина, аммо фақат ақлни иноитирадиган эмас, кўнгилни ҳам алланечук қиладиган далил, билсангиз.

Ғафур Ғулом таваллудининг 100 йиллиги олдидан

УНУТ БЎЛМАС ЛАҲЗАЛАР

Қадри абад, бетакрор буюк шоиримиз академик Ғафур Ғулом таваллудининг 100 йиллиги нишонланаётган шу муборак кунларда унинг энг яқин, энг азиз дўсти, улуғ шоир ва олим Мақсуд Шайхзоданинг Ғафур Ғулом вафотидан кейин ёзган «Ғафурга хат» шеърини яна қўлимга олдим. Муаллиф чуқур қайғу ва изтироб билан ёзган эди:

«Хайр!». демай кетганинг
не деганинг у?
«Тез қайтарман бемуҳлат»
деганингми у?
«Ўлим асли ўткинчи бир
ҳодиса-ю
Ҳаёт мангу бир ҳолат!»
деганингми у?

Ғафур ака билан жуда кўп учрашганман. Бугун бу учрашувлардан фақат айримларини, ўз назаримда унутиб бўлмайдиганларинигина хотирлайман.

1. ТОШКЕНТДА

1936 йилнинг ёзида «Маданий инқилоб» газетасида ишлаётганимда халқ маориф комиссарлигининг (вазирлик) дарсликлар бўлими ходимларидан бири хонамга кириб:

— Сизга ғоят муҳим топшириқ бор. Н. Г. Чернишевскийнинг «Нима қилмоқ керак?» романидаги қаҳрамонларидан бири Вера Павловнанинг биринчи тушини таржима қилиш керак, у хрестоматияга киритилади, — деди. Ишни қабул қилдим. Китоб бетларини варақлаганимда шундай сатрларга кўзим тушди: «Рос колос от колоса, не подавая голоса». Турли вариантларда таржима қилиб кўрдим. Жумладан, «Бошоқлар ёнма-ён ўсар, бир-биридан ўзар». Мақсуд Шайхзодага кўрсатсам «Ёмон эмас, лекин маъно йўқ. Мен ўзбек мақолларини ҳали яхши англаб етганим йўқ. Бугун Ғафур келади, у айтиб берар», — деди. Ғафур ака келиши билан ёзганларимни кўрсатдим. — Чиқаромабсан, эртага Маяковский шеърларининг охирги таржималарини обкеламан, шунда айтиб берарман, — деди.

Эртасига келибоқ — Мана, шоир Воғиз, бундай деб ёз — «Қўшнинг кўр бўлса, кўзингни қис», — шундай десак роман муаллифи ўйлагандай бўлади. Умуман Чернишевскийни билган яхши. Унинг Кирсанов, Рахматовдай қаҳрамонларини андоза қилса арзийди.

* * *

Ўша воқеадан бир йилча бурун «Ёш ленинчи» газетасининг 3-бетида менинг «Сароб» романи ҳақидаги мақолам босилган эди. Уни Ғафур ака ҳам ўқиган экан.

— Журъатли йигит экансан. Катта мавзуда мақола ёзибсан. Кўп гапларинг ҳаққоний, лекин айрим фикрларинг чала айтилган. «Саидийнинг ўлими унинг беқарор, иродасиз зот эканлигини кўрсатади. Аслида уни янги ҳаёт учун курашувчи ботир йигит образида тасвирлаш керак эмасмиди» деган гапларинг асосли эмас. Сен хафа бўлма, бундай мавзуларда қалам тебратиш учун ёзувчининг ижодинигина эмас, бутун ҳаётини ҳам яхши билиш керак. Аммо дадилликни қўлдан бой берма. Кўпроқ ўқи, айниқса, Ғарб ва рус романларига эътибор бер. Ўқиганда ҳам ҳар бир асарнинг мағзини чақиб ўқи, — деб маслаҳат берди улуғ шоир.

1933 йилда, яъни даҳшатли очарчилик йилида Ғафур Ғуломнинг 30 йиллиги редакциямизда камтарона нишонланди. Ўша куни редакциямизга келган шоир руҳи баланд, кайфи чоғ эди.

— Сен Воғизбой, тилимизни яхши ўрганяпсан. Мақтасам ҳам бўлади. Аммо она тилингни унутмадингми? Татар адабиётини биласанми? — деб сўради мендан Ғафур ака.

Бу Ватан мақтовларин ҳар қанча ёзсанг
оз экан,
Шеъру меҳнат, мусиқий, санъат бари
дамсоз экан.
(Ғафур Ғуломнинг суратдаги дастхати)
1964 йил чизилган сурат.
Рассом: К. В. Пионтик

— Тилимизни-ку унутганим йўқ, имлодан нўноқман. Адабиётдан Абдулла Тўқай, Олимжон Иброҳимов, Ҳодий, Тоқтош, Одил Қутуй каби ижодкорларнинг асарларини ўқиганман.

— Қани, Тўқай шеърларидан биронтасини ўқиб бер-чи?

Мен у пайтларда Тўқайнинг «Шўрали» поэмасини, кўп шеърларини ёддан билардим. Бу сафар шоирнинг дангал саволидан довдираб қолдим. Лекин эсимга тушган мисрани шоирона қилиб айтдим:

«Ул тута от қуйруғин-да
Бик-узун соч, деб қўйа.
Нек лекин бошда тугул
Танқидга муҳтож деб қўйа...»

Ғафур ака қарсак чалиб юборди, бошимни силаб, — Балли иним, — деди. Кейин қўшиб қўйди: — Бу ҳамма туркийзабон халқларнинг катта шоири Абдулла Тўқайнинг «Мунаққидга» шеъридан парча.

Ғафур акадан олган сабоқларимни тўла-тўкис ёзадиган бўлсам, бир китоб бўлади. Мен фақат ўқувчига, замондошга у кишининг ижодкорлигидан ташқари мен ва менга ўхшаганларга ўз маслаҳатларини аямаган, чин инсон ҳамда мураббий бўлганлигини ҳам таъкидлаб ўтмоқчиман. Зеро, Ғафур ака ҳаётга фақат кўтаринки руҳ билан қараган, барча машаққатларни ўз кучи ва иродаси билан енга олган чинакам инсон ҳам эди.

1937 йилнинг январида бўлса керак, Аъзам Аюб ва Иззат Султон имзоси билан марказий «Правда» газетасида Алишер Навоийга бағишланган катта мақола эълон қилинди. Уни ўқиб, Ғафур ака бизникига келиб (1934 йилдан 1938 йилнинг бошигача Иззат Султонов квартирасида яшаган эдим), Иззат акани қучоқлаб, мақолага юксак баҳо берди ва шундай деди:

— Бу мақоланинг аҳамияти шундаки, марказий газеталарда ундан олдин Алишер Навоий ҳақида ҳеч нарса ёзилмаган эди. Улуғ шоир ва мутафаккир бутун жаҳонга маълум бўлса-да, Россияда уни фақат шарқшунос олимлар билишади. Ишончим комилки, вақти келиб бизнинг улуғ бобомизга бағишланган тантаналар Москвада ҳам албатта бўлади.

— Бунинг учун, — деди Иззат Султон, — фақат олимлар эмас, таниқли шоирларимиз ҳам ўзларининг баракали ҳиссаларини қўшиши керак.

— Тўғри айтасиз, Иззатулло, — жавоб қилди Ғафур ака. — Мен «Фарҳод ва Ширин» достонини саҳнага олиб чиқиш учун унинг насрий вариантини бошлаяпман. Ҳамза театримизда бу асарни қўйиш учун етарли кучлар бор.

Ўша куни Ғафур Ғулом билан Иззат Султон Алишер Навоий ҳаёти ва ижодидан кенг халқ оммасини хабардор қилиш йўлида маслаҳатлашиб, баҳслашдилар ва ҳамфикр, ҳаммаслак бўлиб самимий хайрлашдилар.

2. ФАРҒОНАДА

Агар Ғафур Ғулом Фарғона вилоятини, унинг одамларини, табиатини, алоҳида, яъни бошқача роқ севар эди, десам назаримда муболаға бўлмайди. Мана, кўп далиллардан бири. 1963 йилнинг ноябри эди. Пахтакорларимиз давлат режасини бажариб қўйиб, зиммаларига олган мажбуриятларини адо этиб, давлатга 465 минг тонна оқ олтин топширган кунлар эди.

Фарғонага Ғафур ака етиб келди.

— Телефон ҳам қилмайсизлар, катта ғалабага эришганларингиз ҳақида Тошкентда эшитиб, Фарғонага ошиқдим. Ҳозир ўтириб, мақола ёзаман. Шу сонга берасизлар, — деди қатъият билан Ғафур ака.

Соат олтидан ошган. Саҳифалар тайёр бўп қолган, фақат 4-бетнинг чаласи бор эди.

— Ғафуржон ака, — дедим, — тўртинчи бетга берсак майлими?

— Бу нима деганинг, мен эълон обкелганим йўқ. Мақола ёзмоқчиман. Уни биринчи бетга ёки учинчи бетга кўринарли қилиб берасан. Тошкентда ишлаётганингда босилаётган газетани тўхтатиб, мени ёзганларимни қўйдирар эдинг-ку. Фарғонага келиб айниб қолдингми?

Ғафур акани муҳаррир хонасига бошладим. Машинкачи қиз билан машинкани ҳам шу ерга обкелтирдим.

— Мана, учинчи бет сизники, қанча ёзсангиз ёзинг, Ғафур ака, — дедим-да ўзим босмахонага югурдим. Учинчи бетни тўртинчига олиб ўтдим. Муҳарриримиз Абдулла Мирзаев ҳам шу ерда экан.

— Ҳа, Воғиз, нима қиляпсиз? — деди.

— Ғафур ака мақола ёзяптилар. Учинчига бермасак бўлмайди, — деб айтдим.

— Бўпти, ўзингиз у ёғини қилаверинг. Мен меҳмон олдига кетдим, — деди Абдулла ака.

«Коммуна» газетасининг 1963 йил, 20 ноябр сонидаги учинчи бет Ғафур аканинг «Ғалабанг муборак, гўзал Фарғона» сарлавҳали катта мақоласи билан жуда чиройли безатилиб чиқди. Мақола шундай бошланган эди:

Учраган ўзбекдан сўрасанг агар,
Қалбингда қай ўтлуқ гавҳар
ягона?
Ёқут лаб тебратиб беради
хабар,
— Бебаҳо Ватаним, гўзал
Фарғона.

Жаҳонни истаган бурчига
бориб,
Фарғона номини тилга олсанг
бас.
Тизма тоғ авжида офтоб ёриб,
Дил зарбин тезлатар мисоли
нафас.

Эски табобат китобларида илмни мунтазам, руҳни эркин, кўзни равшан, зеҳнни тиниқ, вужудни соғлом қиладиган воситалар деб шуларни айтади: юлдузли осмонга қараш, оқин сувни сайр этиш, кўкаламзорларни томоша қилиш, гўзалларнинг жамолига термулиш, яхши дўстлар билан суҳбат қилиш, ҳалол унумли меҳнатга одатланиш. Мана шу воситаларнинг ҳаммаси ҳам менинг Фарғонамда бор».

Олти юз сатрдан кўпроқ бўлган бу мақолани қадрдон устозимиз 45-50 минутда ёзиб бўлдилар. Газетамиз ўз вақтида ва жуда чиройли чиқди. Олтмиш мингдан зиёдроқ нусхада босилган газета қимматбаҳо ёдгорликдай жуда кўп фарғоналикларга зарур бўлиб қолди. Ой охирларигача редакциямизга газетанинг ўша сонидан юборишни сўраб хатлар келди. 2 тийинга сотилаётган газета бир сўмга ҳам топилмай қолди. Ўша мақоладан яна кўчирмалар олгим келади. Ахир унда Фарғона хирмонига улкан ҳисса қўшган меҳнаткашлар ҳақидаги сўзлар тошга ёзилгандай битилган:

«Шу вазмин юкни тайёрлаган миллионлаб меҳнаткашларнинг қай бирисининг номини айтай? Эски шоирлар таърифи билан айтганда, буларни номма-ном зикр қилиб, мақтаб чиқиш учун Фарғонадаги ҳамма ёғочлар қалам бўлса, ҳамма сувлар сиёҳ бўлса, ҳамма япроқлар қоғоз бўлса ҳам етмайди-ку! Демак, бир-иккиларини айтиш шу обод хонадондан хабар бериш билан баробардир. Фарғонанинг кўзлари чақнаб турган, бир сўзли тезкор йигитларига ҳавас билан қарайман».

— Қизларигачи? — дейман кувлик билан.

— Водийнинг кўҳли қизларида гўзал иффат ва жозибали ғурур бор, кўриб тўймайсан уларни, яшариб кетасан, — деб жавоб қилди Ғафур ака.

1950 - 1960 йилларда Ғафур Ғулом ўзининг бир қанча янги шеърларини илк бор «Коммуна» (ҳозирги «Фарғона ҳақиқати») газетасида чоп қилдирар эди. Ҳозирги кунда таниқли шоирлар бўлиб етишган Йўлдошали Сулаймонов, Охунжон Ҳакимов, Малика Мирзаева ва бошқа баъзи ижодкорлар Ғафур ака билан учрашиб, унинг насиҳатлари ва маслаҳатларини олгани маълумдир.

Ижодкорларгина эмас, турли касб эгалари, оқсоқоллар, машҳур деҳқонлар, муаллимлар, ёшлар буюк шоиримизни билишар ва чин дилдан ҳурмат қилишар эди. Китоб дўконларида халқ шоирининг асарлари доимо қўлма-қўл бўлиб кетар ва ҳеч қачон токчаларда ётиб қолмас эди. Ҳозир ҳам шундай. Улуғ зотлар узоқлашган сари уларнинг қадри ошаверади, сўзлари кучлироқ жаранглайди, мерослари эъзозланади.

Воғиз МУЗАФФАРОВ,
кекса журналист

ҚИШЛОҚҚА шифохона зарур

ДОКТОР ВАҚҚОСОВНИНГ ЮТУҚ ВА АРМОНИ

Кишилар кўпинча ўзлари яшайдиган ёки ишлайдиган манзилни аниқроқ кўрсатиш учун ўша атрофдаги бирон бир йирик объектни мўлжал қилиб кўрсатадилар. Ўша йирик объект (иншоот) шарофати билан кишилар осонгина ниятларига эришадилар. Қишлоқ одамлари ўзлари яшайдиган жойни аниқ белгилаш учун ён-атрофдагиларга машҳур кишиларнинг хонадонини мўлжал қилиб кўрсатадилар. Машҳур кишиларнинг уй-жойигина эмас, балки уларнинг шахсий сифат ва фазилатлари, феълу атвори ва касбий маҳорати ҳам одамларнинг маънавий камолоти йўлида мўлжал бўлиб хизмат қилади. ҒИЁСХОН ВАҚҚОСОВнинг номи у яшайдиган хонадон фақат хонқизликларгагина эмас, балки Фарғона туманидаги Чимён, Водил, Қўрғонтепа, Миндон, Оқбилол каби қишлоқ одамлари учун ҳам азиз ва табаррукдир.

Хонқиз ва Қўрғонтепа қишлоқларида ўттиз мингдан зиёд аҳоли яшаётган бўлишига қарамай ҳозиргача шифохонаси йўқ. Бироқ уларнинг дардига малҳам бўладиган олижаноб Ғиёсхон Ваққосов номи билан танилган доктори ва унинг таниш хонадони бор! Қўшни қишлоқларда ва ҳатто туман марказида ҳашаматли шифохоналар бўлгани ҳолда одамлар дардига шифо топиш илинжида Чимён кончилар шаҳарчасидаги шифохонада ётиб даволанадилар, чунки Ғиёсхон Ваққосов шу ерда ишлайди.

Доктор Ваққосовнинг эл оғзига тушишининг боиси нимада? Нима учун қишлоқ одамлари унга ихлос қўйдилар. Шу саволларга жавоб бериш асносида қишлоқ медицинасининг бугунги кундаги муаммолари ҳақида ҳам фикр юритсак.

Ҳозирги замон медицинасининг фан ва техникаси, тезкор даволаш усуллари қанчалар тараққий этмасин, медицина амалиётида врач шахси, унинг обрў-эътибори, касбий маҳорати ва инсоний фазилатлари етакчи ва ҳал қилувчи омил бўлиб қолаверади. Врачга бўлган ишонч ва ҳурмат – муваффақиятлар гаровидир. Врачнинг шахсий фазилатлари, ўз касбига ва одамларга бўлган муҳаббати медицина амалиётида муҳим аҳамиятга эгадир. Бу ерда гап яхши врач ролини ўйнаш ҳақида эмас, балки самимий ва беғубор меҳр-муҳаббат ҳақида боряпти.

Ғиёсхон ака буюк ҳаким Ибн Сино изидан бориб, хасталикни аниқлашга киришишдан олдин беморнинг руҳий кечинмаларини тушунишга, унинг болаларча инжиқликлари ва ғашликларига сабр-тоқат билан чидашга, уни тинглашга ҳаракат қилади. Врачнинг ширин сўзи, самимий ва илиқ муносабати бемор дардини енгиллаштиргандек бўлади. Унинг қаршисида турган врач ўзини касалликка қарши курашувчи жангчи каби эмас, балки касалликни яхшиликча таслим бўлишга мажбур қилувчи донишманд ҳаким каби тутади: тажрибали ва моҳир, босиқ ва мулоҳазали врач қўлидан албатта шифо топишига ишонч ҳосил қиладилар.

Ғиёсхон ака ўз ишига фақат фан деб эмас, балки санъат деб, одамлар дардини енгиллаштириш ва уларни қийнаётган хасталикдан тезроқ халос қилиш воситаси деб қарайди. Одамларнинг унга бўлган ҳурмат ва ишончи Ғиёсхон аканинг масъулиятини янада кучайтиради, бунинг учун тинимсиз изланади, медицинанинг сўнгги ютуқларидан огоҳ бўлишга интилади. Беморларга медицина соҳасидаги янгиликлар, кундалик ҳаёт ва турмуш муаммоларига оид қизиқарли мақолаларни ўқиб беришдан, улар билан эркин ва жонли суҳбатлашишдан зерикмайди. Доктор Ғ. Ваққосов шунчаки маҳоратли врачгина эмас, балки илм-маърифат тарғиботчиси ҳам эканлигини ҳамюртлар мамнуният билан таъкидлайдилар.

Тикланиш одамлари

Атроф қишлоқлардаги ўнг минглаб-юз минглаб кишиларнинг ишончи ва ҳурматини қозонишнинг ўзи бўлмайди. Ғиёсхон ака дардига даво тополмай, ҳаётдан умидини узган ва ўлим тўшагида ётган ўнлаб ва юзлаб беморларни ҳаётга қайтарган, умрига умр қўшган ўта заҳматкаш ва камтарин инсон эканлигини тасдиқловчи кўплаб ҳаётий далиллар ва мисоллар келтириш мумкин. Эҳтимол, шу боисдан ҳам уни яхши биладиган узоқ қишлоқлардаги одамлар оғир бемордан ҳол-аҳвол сўраш учун борганларида аввало "Ваққосовга учрадингизми, у киши нима деди?" деб сўрайдилар ва албатта унга учрашишни маслаҳат берадилар.

Доктор Ваққосовнинг ўз фаолияти давомида эришаётган ютуқларининг яна бир сири унинг касалликка ўта аниқлик билан диагноз қўйишидадир. Бу ерда ҳеч қандай сеҳр ёки мўъжиза йўқ: синчков доктор бемор томирини бармоқлари билан ушлаб кўриш орқали унга қандай касаллик азоб бераётганини қалбан ҳис этади!

Ҳозирги пайтда беморга тўғри диагноз қўйишнинг нақадар муҳим аҳамиятга эга эканлигини ҳатто мактаб ўқувчиси ҳам билади. Бироқ нима учун жуда кўп кишилар врачнинг нотўғри диагноз қўйиши оқибатида ортиқча азоб чекяптилар, ҳатто ҳаётдан бевақт кўз юмяптилар? Афсуски, биз ҳозиргача шаҳар врачи билан қишлоқ врачи ўртасидаги тафовутга унча эътибор бермай келдик. Ҳолбуки, қишлоқ врачидан универсал, қомусий билимдонлик, медицинанинг барча соҳаларидан, унинг сўнгги ютуқларидан яхши хабардорлик талаб этилади. Ҳозирги замон медицинасининг жуда кўп соҳаларга бўлиниши, врачларнинг турли соҳалар бўйича ихтисослашуви медицина фанининг тараққиёти учун муҳим аҳамиятга эга, бироқ қишлоқ медицинаси амалиётида фақат биргина соҳа бўйича ихтисослашган врач муваффақиятли ишлай олмайди. Қишлоқ шароитида врачлар тақчиллиги сезилиб турган бир шароитда тор соҳадаги врач эмас, балки медицинанинг турли соҳаларида эришилаётган ютуқлардан яхши хабардор бўлган врачгина катта ютуқларга эришиши мумкин. Медицинанинг фақат биргина соҳасини эгаллаган врачларнинг беморга тўғри диагноз қўйишда хатоларга йўл қўйишининг сабабларидан бири, эҳтимол, ана шундадир. Чунки инсон фақат кўз, қулоқ ёки ошқозон эмас, балки бир неча аъзолардан тузилган яхлит организм эгасидир, тана ва руҳ соҳибидир. Ўтмишда улуғ аждодларимиз фақат тана хасталигини эмас, балки руҳият хасталигини ҳам даволай оладиган табибларни табиби ҳозиқ, ҳаким номи билан улуғлаганлар.

Қатор Ғарб мамлакатларида "оила врачи" деган тушунча бор. Оила врачи медицинанинг деярли барча соҳалари ва ютуқлари ҳақида пухта маълумотга эга бўлган врач ҳисобланади. Ўзбек қишлоқларига ҳам худди ана шундай қомусий тиббий билимга эга бўлган врачлар керак! Доктор Ғиёсхон Ваққосов ана шундай врачлардан биридир. Унинг таржимаи ҳоли бошқа ҳамкасбларининг таржимаи ҳолидан унча фарқланмайди: Ҳарбий хизмат, сўнг талабалик, иш. Унинг билимдонлиги, илмга ташналигини сезган устозлари институтда қолишни ва илмий изланишларни давом эттиришни таклиф қилдилар. Бироқ Ғиёсхон қишлоқ одамлари учун зарур эканлигини англаб, бутун вужуди билан ишга киришди.

Ғиёсхоннинг врачлик касбини танлашига онаси Маърифатхон аянинг хасталикка чалиниши ва бевақт оламдан ўтиши сабаб бўлган эди. Ғиёсхоннинг онасига бўлган меҳр-муҳаббати ҳамюртларига, барча оналарга кўчди. Унинг қўлидан шифо топган оналар қўлларини дуога очганларида, одамлар кўзида қувонч ёшларини кўрганида Ғиёсхон онаизорининг ҳамиша уйғоқ руҳи олдидаги фарзандлик бурчини адо этгандек енгил тортади. Ғиёсхон аканинг мақтовлардан эсанкирамаслиги, ўта камтарин, ҳалим ва одамохунлигининг боиси ҳам, эҳтимол ана шундадир.

Ғиёсхон ака турмуш ўртоғи Эътиборхон ая билан тўрт фарзандни вояга етказди. От изини той босар, деганларидек икки фарзанди ота касбини давом эттиряпти, қизи ҳамшира, кенжа ўғли коллеж талабаси.

Ғиёсхон аканинг ҳавас қилса арзигулик тотув оиласи, аҳил ва бир-бирларига меҳр-оқибатли меҳнат жамоаси, ғоят савобли касб-кори бор. У ўзини ҳар доим одамлар учун яқин ва керакли эканлигини ҳис қилиб яшайди. Инсон учун бундан ортиқроқ бахт бўлиши мумкинми? Суҳбат орасида Ғиёсхон акадан: "сизнинг ҳам армонларингиз борми?" деб сўрашга журъат этдим.

"Бўлганда қандоқ, мен ишлаб турган Чимён кончилар шаҳарчасида олти минг аҳоли учун рисоладагидек шифохона бор, бу яхши, албатта. Ҳолбуки, мен яшаётган Хонқиз ва Қўрғонтепа қишлоқларида 30 мингдан зиёд аҳоли бўлишига қарамай шифохонаси йўқ. Бу ердан етишиб чиққан қанчадан қанча шифокорлар қўшни қишлоқларда, шаҳар касалхоналарида ишлаяптилар. Ҳукуматимизнинг соғликни сақлаш соҳасида амалга ошираётган ислоҳотларидан руҳланиб, қишлоғимиздаги ширкат хўжалиги бошқарувининг раиси Ш. Исроиловга ўз ҳисобимдан қишлоғимиз аҳолиси учун хусусий шифохона очиш ниятим борлигини, бунинг учун қишлоқ марказидан ер ажратиб беришини илтимос қилдим. Раис қабристоннинг бир чеккасидан ер бермоқчи бўлди. Бироқ қишлоқ оқсоқоллари бунга эътироз билдиришди. Бу ислом қоидаларига тўғри келмайди, дейишди. Шундан кейин мен қишлоқ амбулаториясини таъмирлаб, шифохона очишни раисга маслаҳат қилдим, раисимиз кўнмади. Қишлоқдагилар неча километр (6 – 7 км.) йўл босиб, Чимён кончилар шаҳарчасидаги шифохонада, туман шифохонасида даволанишга мажбур бўляптилар. Ҳамқишлоқларимга шифохона очиш орзуим армонга айланиб қолди". Чиндан ҳам бу икки қишлоққа биттагина шифохона кўплик қилмаслиги тайин ва зарурдир.

Эл-юрт ўзининг олиҳиммат, мард ва улуғ фарзандлари билан азиз ва қадрлидир. Доктор Ваққосов орзуларининг рўёбга чиқиши юртимиз равнақи ва халқимизнинг сиҳат-саломатлиги, бахти ва камоли учун хизмат қилади. Бунга асло шубҳа йўқ.

Қодирқул РЎЗМАТЗОДА,
доцент

ИНГЛИЗ ТИЛИ ЎҚИТИЛСА...

ЁКИ ЖАҲОН БИЛАН МУЛОҚОТ РИШТАЛАРИ

Таълим ва тикланиш

Қани ҳамма тилни билсам — бу сўзларни дунёдаги кишиларнинг деярли ҳар бири кўнглидан кечирган бўлса ажаб эмас.

Қайсидир тилни ўрганиш шахсий ёки ижтимоий заруратдан келиб чиқади, албатта. Шунга кўра бирор бошқа тилни озчилик (дейлик, бир киши ҳам) ёхуд кўпчилик ўрганишга киришади. Табиийки, ҳамма тилни билиш имконсиз, бу бир лаҳзалик орзудир. Лекин орзу ҳам эҳтиёж туфайли имкониятга яқинлашади, яъни кези келганда «ҳеч бўлмаса жаҳон тилларидан биттасини билсам» дейсиз. Бу фақат билимни яхши кўрадиган, маърифатли кишиларга хос кечинма десак хато бўлур эди. Жаҳон тилларидан бирортасини билиш, ҳатто таъбир жоиз бўлса, учига чиққан ўғрининг ҳам истагидир балки...

Замон ўзгарди, истиқлол боис дунё эшиклари очилди. Бир пайтлар танланган, ғоявий «қуролланган» саноқли кишилар хорижга чиққан бўлса, эндиликда истаган фуқаро бу эшиклардан кириб-чиқиши, ўз манфаатлари ёки жамият манфаатлари учун дунё кезиши мумкин. Қолаверса, юртимиз ҳам дунёнинг бир қисми — турли юртлардан турфа миллат кишилари юртимизга келадилар. Қизиғи, уларнинг деярли кўпчилиги жаҳон тилларидан бирида бемалол сўзлаша олади ёки оз бўлса-да ўзига етарлича тушунади.

Ҳозирги пайтда турли ёшдаги кишиларнинг кўпроқ инглиз тилини ўрганишга жиддий ҳаракат қилаётгани ёки аллақачон ўзлаштирганини кузатасиз. Бу каби интилиш кундан-кунга ортаётир ва шу туфайли кўплаб тил ўргатиш курслари очилган, тил марказлари ишлаб турибди. Шу билан бирга, яна алоҳида репититорларнинг ҳам қўли қўлига тегмаётгани инглиз тилини ўрганишга бўлган катта ижтимоий зарурат мавжудлигининг ифодасидир десак янглишмаймиз. Албатта, керакли тилни ўзинг билганга не етсин. Дунё билан тенглашишга интилаётган мамлакат аҳли дунё тилини ўрганса фойдали мулоқот тезлашади. Чунки шоир Аваз Ўтар лутф қилганидек, «Тил воситаи робитаи оламиёндир». Бугун дунё халқлари ва мамлакатлар бир-бирига яқинлашаётган даврдир. Карвондан эса ортда қолиб бўлмас, кишиларимиз ҳам буни аллақачон тушуниб етган дейиш мумкин.

Назаримда бунинг яна бир жиҳати бор. Яъни инглиз тилини ўрганувчилар бирор амалий фаолияти давомида бунга кучли эҳтиёж сезганлар. Улар инглиз тилини аллақачон, балки болаликдан ўзлаштирган бўлишини шу пайтда қаттиқроқ исташгандир. Ҳар ҳолда, билимни ёшликдан ўрганилгани тошга ёзилган ёзувдай бўлишини бежиз айтишмаган.

Тўғри, баъзи ўрта таълим мактабларида инглиз тили ўқитилади, лекин бу юқорида тилга олинган ижтимоий зарурат даражасида оммавий қамровга эга эмас, дейлик, рус тили ўқитилиши каби. Бизнингча, барча ўрта ва махсус таълим мактабларида инглиз тили ўқитишни жорий этилишини давр тақозо қилиб турибди. Бунинг учун аввало инглиз тилини ўрганишга доир мавжуд асосий адабиётларни мутахассисларимиз рус тилидан таржима қилсалар, **бевосита тил ўргатишда анчайин илғор миллатларнинг зиёлилари каби ўз халқининг тил ўрганишини осонлаштирсалар айни муддао бўлур эди.** Бу ўринда биз ҳеч кимдан кам эмасмиз дейилганда шулар ҳам назарда тутилишини истардим. Шу билан бирга, ўқувчилар учун махсус қўлланмалар яратиш, бу йўналишда мутахассисларни тайёрлаш ва бор мутахассисларни йиғиб, уларни бу ишга жалб этишни йўлга қўйишдан ҳаммамиз манфаатдормиз, бундан тараққиёт қадамлари фақат илдамлашади деб ўйлайман. Жаҳон тилини билиш бизни жаҳонга яқинлаштиради.

Шу ўринда яна бир мулоҳазани айтишга тўғри келади. Ҳозир (ўзбек мактабларидан ташқари) деярли барча кутубхоналаримиздаги китобларнинг камида 80 фоизи рус тилидаги адабиётлардир. Тўғри, бунинг ўзига хос ижтимоий-сиёсий сабаблари ҳам бўлган. Шу билан бирга, русийзабонлар қаерда бўлмасин, биринчи навбатда уларнинг ўз она тилида китоб ўқишини таъминлашга рус зиёлилари жиддий қарашганини таъкидлаш жоиз. Шу сабабли улар кўплаб дарслик, қўлланмаларни яратганлар, инглиз, немис ва бошқа тиллардан турли адабиётларни таржима қилганлар.

Афсуски, рус тилини мукаммал биладиган ўзбек олимлари ҳам ҳеч курса олий ўқув юртлари учун дарслик китобларни таржима қилишдан кўра ўзлари ҳам рус тилида қўлланмалар ёзишга киришиб кетдилар. Жуда бўлмаганда бу зарур китобларни икки тилда тайёрлаш ҳақида деярли қайғурмадилар.

Ўтмиш ортда қолди, назаримда бугун мутахассисларимизга ана шу кемтикни тўлдириш фурсати келди. **Ахир инглиз, рус ва бошқа халқларнинг кутубхоналари она тилидаги китоблар билан ўз-ўзидан тўлиб қолмаган.** Бу борада узоқ йиллар давомида рус тилига ихтисосолашган мутахассисларимиз етарли экан, чиндан ҳам биз ҳеч кимдан кам бўлмаслигимиз керак деб ўйлайман.

Истак бўлса, бундай етук мутахассисларимизга миллий маърифатимиз учун ишлаш, чинакам маърифий ғамхўрлик қилиш пайти аллақачон етган. Элим, юртим деб яшамоқ элнинг тилини ҳам асрамоқдир.

Айниқса, аниқ фанлар, хусусан, олий ўқув юртларда қишлоқ хўжалиги, молия ва иқтисодиётга оид рус тилидаги кўплаб дарслик ва қўлланмалар таржима қилиниши, таржима қилинганлари тез фурсатларда чоп этилиши зарур. Кези келганда яна бир нарсани айтиб ўтиш жоиз: аслида сиёсатга дахли бўлмаган аниқ фанларга оид дарслик ва қўлланмаларни китоб ичида унда-бунда советча сўзлар учрагани боис улардан фойдаланмасликка интилиш, баъзан бу китобларни ҳисобдан чиқариб юбориш ҳолатлари янгисини қурмай эскисини бузишдай бир ҳолга ўхшайди. **Чунки олдин бу китобларнинг ўрни бирма-бир тўлдирилиши, жавонда ўрни бўшаб қолмаслиги, ўқувчи ва талабалар, дейлик формула ёки тенгламани ечишда улардан фойдаланиши,** фан сирларини ўрганишда керакли китобларни топа билиши, сарсон бўлмасликлари лозим. Содда қилиб айтганда, H_2O ҳар қандай замонда ҳам H_2O экан, демак бу китобларга замон зайли билан мажбуран киритилган кераксиз сўзлару жумлаларни тушириб қолдирилган ҳолда китобларни нашр қилиб, керак бўлса, ўзбекчага ўгириб олсаккина ёшларимиз фитопатология, микробиология ва бошқа бу каби кўплаб аниқ фанларнинг сирларини китоблар танқислигисиз, биз кутган даражаларда ўрганадилар. Ривожланиш йўлидаги мамлакатимиз учун бу сув билан ҳаводек зарурлардан биридир. Зеро, китоб нашри, осон иш эмас, табиийки, кутубхоналар макулатурага ўхшаб дарров лиқ тўла қолмайди. Қолаверса, аниқ фанларга оид китобларда, одатда, кириш қисмидагина сиёсий тушунчаларга боғлиқ мулоҳазалар берилади ёки баъзан китоб ичида унда-бунда учраб қолади. Талабаларнинг эса ўзига керакли мавзунигина топиб ўқиши табиий, буни талаба бўлган ҳар бир киши билади. Баъзан кириш қисми у ёқда турсин, фанга оид бирор мавзуни китоб варақлаб топиб ўқиганига ҳам шукур қиласиз. Бундай дарслик ва қўлланмаларни она тилимизга ўгириш эҳтиёжи ҳам кўпроқ экан, **мавжуд китобларни янгидан, энг камида аввалги миқдорида бирма-бир чоп этгунимизча, "янгисини қургунимизча" сақлаб туришимиз мақсадга мувофиқдир,** назаримизда. Бугунги илғор мамлакатларнинг тараққий этиши, бойишига бир жиҳатдан уларнинг маърифатга, хусусан, китоблар ва кутубхоналарга бўлган муносабати, бой кутубхоналари ва китобхонлик даражаси катта таъсир кўрсатган ва кўрсатмоқда, десак янглишмаймиз. Кутубхоналарни, айниқса, ўз она тилидаги турли адабиётлар билан бойитишга улар қандай эришганлигини, дунёнинг бу борадаги илғор тажрибаларини ҳам ўрганиш фойдадан ҳоли эмас, албатта.

Бу бир жиҳатдан биз учун таржимачилик билан ҳам боғлиқ иш бўлиб турибди. Тўғри, узоқ йиллар давомида ижодкор зиёлиларимиз заҳмати билан бадиий таржимачилик соҳасининг ривожланиб келганлигини, қисман илмий адабиётлар таржимачилиги ҳам нафас олиб турганини эътироф этамиз. Айни пайтда жаҳон тилларини тўғридан-тўғри ўрганишга доир дарслик ва қўлланмалар кўпайса, давлат тилимизда, яъни ўзбекча яратилган китоблар сони ортса деймиз.

Азалдан халқимиз икки-уч тилни билгани, шу тилларда мулоқот қилгани тарихдан аён, бу ҳам ўша замонлар талаби, маънавий эҳтиёждан келиб чиққан албатта. Қолаверса, жаҳон тилларидан бирини билиш эҳтимол ўзбек тилини ҳам шу тилларга яқинлаштириш, уни ўзимиз билан бир дунёга олиб чиқиш имкониятидир. Сиз бунга нима дейсиз, азиз муштарийлар? Юртимизнинг маърифатли кишилари бу ҳақда фикр-мулоҳазаларини билдиради деган умиддаман.

Дилором ҚЎЗИЖОН

Дўст ёди

ФАРҲОД ВАСИЯТИ

Газетамизнинг шу йилги феврал сонларидан бирида босилган наманганлик таниқли журналист Фарҳод Йўлчиевнинг «Ҳамма какликларни отиб кўйманг» эссе-ҳикоясини ўқувчиларимиз қизиқиш билан кутиб олдилар. Фарҳод газетамиз билан ҳамкорлик қилишни қадрлар, унинг сонларини канда қилмай кузатиб борар, учрашган чоғларимизда ўз фикр-мулоҳазаларини билдирар, «Миллий тикланиш»зиёли газета бўлишга интиляпти», деб маъқуллаб қўяр, унинг иқтисодий асосларини мустаҳкамлаш учун турлича чора-тадбирлар, йўл-йўриқларни бирма-бир таҳлилдан ўтказар, «Наманган ҳақиқати» тажрибаларини самимий ўртоқлашарди. «Танда жонинг бўлмаса ҳам, жонкуяринг бўлсин». Фарҳод Йўлчиев жуда тўғри, содда, лекин турмушда нишонга бенуқсон урадиган фалсафа соҳиби эди. У ҳамма нарсаларда меъёр бўлишини ёқларди. Ўртача мезонларни ёқтирар, ўзи ҳам шунга оғишмай амал қилар, фарзандларини ҳам шундай тарбиялар, ортиқча қадамлардан иҳота қиларди. Менга ва яна кўпларга Фарҳоджоннинг бундай бехато ишлайдиган ҳаётий йўриқлари жуда мақбул ва реалистик кўринарди. Одамнинг содда бўлса ҳам, ўз фалсафаси бўлиши яшамоқ пучмоқларида жуда катта гап! Менимча, ҳар бир одамда бир Платон, бир Менделеев, Навоийлар юзага чиқмай, тарбиясини топмай, парваришдан маҳрум бўлиб қолиб кетади. Ўрнига кейин биз: «бу дарахт қандай гуллади, не мева берди, қай данак қолдирди?» — деб ҳайрон бўлиб ўтирамиз. Фарҳод эса ҳайрон бўлиб ўтирмас, ҳаракат қилар, кўп натижаларга эришар,эзгулик турумини тутарди, дўстларидан хабар олиш, маҳрамлик қилишни ҳеч унутмасди.

Яқингинада, 28 март жума куни у Наманган кўнгироқ қилиб эртага шанба куни Андижонда ўтадиган журналистлар ўртасидаги теннис мусобақасига кетаётганини айтиб, мени ҳам бирга боришга таклиф этди.

— Сизга бир ҳикоя юборяпман факс орқали. Илгари ўқиган эдингиз. Яна қайтадан ишладим, тўлдирдим. Энди сизга маъкул келар деб ўйлайман, — деди Фарҳод телефонда. Бироз жим тургандан кейин яна қўшиб қўйди: — «Миллий тикланиш»да бир саҳифа бўлиб чиқишини орзу қиламан. Бу менинг устоз — шогирдлик ҳақидаги ўгитим. Унда отамдан эшитганларим ва ўз кўрганларим, ўйлаганларимни ёзганман.

— Ғалабага шанс борми? — сўрадим ундан.

— Ҳаракат қиламиз. Ўйиннинг ўз завқи бор. Мен буни ғалабадан ортиқроқ кўраман. Ўзингиз югуряпсизми? Ташлаб юбормадингизми машқларни?

Фарҳод мени анчадан бери югуришга тарғиб қилади. Югуриш машқларини канда қилмасангиз, қизлар сизнинг вужудингиздан куч ёғилиб турганлигини яхши ҳис қилади, дерди зарофат қилиб. Фарҳод югуриш, спорт билан шуғулланишни одамнинг касалликка, ожизликка, қарилик кулфатларига тобе бўлиб қолмаслигининг энг яхши чораси деб билади.

Лекин буни қарангки, чорасизга — чора, чорасизга — чикора дейилмоқчидай баъзан одам тақдир ўйинлари қаршисида чорасиз бўлиб қолади. Совуқ хабар ҳеч кутилмаганда якшанбада етиб келди. Фарҳоджон мусобақада қатнаша туриб, ўзини оғир сезиб, шу ернинг ўзида бир зум ичида жон таслим қилди. Жон омонат! Қазойи муаллақ ўз тадбирида шафқатсиз. Ҳеч кимнинг бўлмаса бунга ишонгиси келмайди. Ақл, мантиқ бовар қилмайди. Лекин қазо ҳақ!

Фарҳоджон азамат, шерсифат инсон эди. Келбати, юриштуриши, лавзи-ахди ҳақиқий олмосликларга хос эди. Мусобақа, беллашув деган нарсалардан асло тап тортмас эди.

Улим уни мусобақа, беллашув устида қувиб етди. У ҳақиқий эр каби жон таслим этди.

«Мурод мерган» эссе-ҳикоясини Фарҳод бу қайғули воқеадан бир кун олдин факс орқали бизга жўнатди.

Ҳикояни сўнг яна бир ўқиб чиқиб, хаёлимдан ўтди:

«— Бу Фарҳод Йўлчиевнинг бизга, фарзандларига васияти эмасмикин?»

Энди ишончим комил бўлди:

— Ҳа, бу инсон васияти!

Иброҳим ҒАФУРОВ

Мерган

(ҳикоя)

Чап томондаги чўққи ортида қарсиллаб узилган ўқ овозига тоғ-тошлар акс садо берди. Мурод мерганнинг юраги хапқирди, иссиқ бир қувонч ҳиссини туйди. «Урди, нақд кўзидан урди» — кўнглидан ўтказди у.

— Йигитнинг юзини ёруғ қилсин, ишқилиб, ўлжаси кийик бўлсин, — дилидагини тилига чиқарди. Аслида мерганнинг одати шу: милтиқни елкасига осар экан, «Илоҳим менга кийик учрамасин», дейди. Етти кийик сўқмоғига йўли тушиб қолса борми, «оҳуларни паноҳингда асра!» — деган сўзларини сеҳрли калимадек такрорлайверади. Бу дарани Сўқир мерган ҳам дейдиларки, у ҳақда раҳматли қиблагоҳи кўп такрорлаган ривоят ҳам бор.

Қачонлардир бир овчининг пари руҳсор етти қизи бўлган экан.Улар вояга етгач, етти иқлимнинг шаҳзодаларидан совчилар кела бошлабди.

— Қизларим сарой асираси эмас, тоғлар маликаси бўлади. Уларни жайронинг жигаридан, йўлбарснинг юрагидан урадиган азаматларга бераман, — дебди ота.

Бунга кўнмаган шаҳзодалар етти санамни куч билан қўлга киритмоқ ниятида лашкар тортибдилар.Отанинг оҳи худога етиб, тоғ ғўзаллари оҳуга айланиб қолган эканлар. Ўшанда бу шаҳло кўз жониворлар «оҳи падар» номини олиб, кейинчалик оҳу бўлиб кетган экан.

Замонлар ўтибди, аммо етти гўзал ҳақидаги гап овчилар қавмида отадан фарзандга ўтиб яшайверибди. Шунга қарамай, оҳуларни овлашга ҳам рухсат тегибди. Аммо еттисини бирданига йиқитмоқ ман этилибди.

Маъмур мерган сайёдлар сайёди экан. Овлардан бирида унинг кўзи етти оҳуга тушиб қолибди. Улар сўқмоқдан мерган томон келаверибди. Овдан ҳеч қачон бенасиба қайтмаган мерган бу сафар ўта очкўзлик қилибди — кийикларнинг еттовини ҳам қулатибди... Эртасига эрталаб турса кўзлари кўрмас эмиш. Ўша-ўша сўқмоқ «Етти кийик», дара эса «Сўқир мерган» бўлиб қолган экан.

Мурод мерган шу боис ҳам худодан кийикларни унга рўбару қилмаслигини сўрайди. Мабодо кийик учраб қолса кўзининг оқу-кораси ғуласални эслайверади. Дарвоқе, қизида Хотамнинг кўнгли борлигини ҳам билади.

Етти кийик афсонаси... Ҳа, бу афсонадан кейин қайси бир овчи кийикларга ўқ уза олади?! Бироқ, қишлоқ оқсоқоллари кўп йиллар мобайнида бир маротаба бўладиган мерганлар имтиҳонида битта кийикни овлашга рухсат беришган.

Сўқмоқдан оқсоқланиб, чопиб келаётган кийик Мурод мерганнинг хаёлини бўлди. Хотам ўқ узди. Нега кийик йиқилмади? Тегмадимикан? Ё, алҳазар! Бундай бўлиши мумкин эмас. Борди-ю шундай бўлса-чи?!

Мурод мерган шу заҳотиёқ даҳшатдан қотиб қолди.

— Имтиҳон-чи? Хотамни кутаётган имтиҳон нима бўлади?

Шогирдининг ўқи сира хато кетмасди. Имтиҳоннинг талаби эса қатъий — ягона ўқ билан кийикни қулатиш керак.

Биркесар Хотам эса устозидан пешқадамликни ўзига эп билмади чоғи.Ўнўн беш газгина нарида милтиғига нишон бўлган кийикнинг атай қуймичидан яралаб, Мурод мерган тарафига ўтказиб юборди. «Битта қишлоқда битта мерган кифоя, у киши турганда, менга бу мартабанинг нима кераги бор. Ундан ҳали кўп нарсани ўрганишим керак. Ёшларнинг гўрига ғишт ташувчи айрим вайсақи кексаларнинг синовиям садқаисар», — деди у ўзига.

Йилдан-йилга белини куч тарк этаётган Мурод мерган Чотқолни қанчалик билса, ўғлидай бўлиб қолган Хотамнинг қалбини ҳам шунчалик биларди. Лекин унга шогирдининг бугунги «жўмардлиги» сира ҳазм бўлмади. Дарҳол, бу ўзига хос муғамбирликни пайқади-да унга яраша «жавоб тайёрлаш»га аҳд қилди. «Ҳа, ўжар бола-я, сени қараб тур! Сен бола нимани билардинг, Мурод мерганни бу дунёга боғлаб қўйибдими?!» — кўнглидан ўтказди у.

Ёшинг ўтган сари тоғларга чиқа бериш осон кечмайди. Мурод мерган эса етмишларга бориб қолгани билан бўш келмайди. Бироқ, худди Хотам каби тик тоғларга енгил кўтарила олмайди. Ўзини ҳолдан тойган қарвон норидай сезмаса-да, йиллар ўз таъсирини кўрсатган.-Хотам эса унинг кексайиб бораётганини ҳали ҳис қилмайди. Гўё устози ўшаўша.

Тўғри, Мурод мерган ўтган умридан ҳеч вақт нолиган эмас.Аксинча, тоғлар билан дўстлашганидан Оллоҳга беадад шукурлар қилади.

— Тоғларга тирмашавериб ўлигинг ўша ерларда қолмасайди, тағин, — дегувчилар ҳам бўлган гоҳ ҳазил, гоҳ жиддий оҳангда. Бу гапларга эса у парво қилмайди. Ахир бу оёқлар нима учун бизга берилган. Улар қанча кўп юрса, шунча чиниқади. Юрмаса, яроқсиз ҳолга тушади. Буни ҳамма ҳам англайвермайди.

Бу тоғларга нега чиқмасин? Ахир улар ҳар чиққанда ўзгача ҳусн касб этади: гоҳ қор остидаги улкан чодирларни эслатса, гоҳ кўм-кўк майсалар билан қопланади, гоҳ қирмизи лолалар ажиб товланади.

Овчилик фақат кўнгил хушлиги эмас, бу ота-боболардан қолган касб, анъана.Лекин бу касб ҳозир қозон қайнатиш учун эмас, балки, ота-боболаримизнинг руҳини шод этиш, тоғу тошлардан ажраб яшамаслик учун керакдир. Мурод мерганнинг назарида агар одамзот ов қилишни унутса, ўзлигини ҳам унутади.

Овчининг мерган деб тан олиниши тоғликлар ҳаётида катта воқеа. Ўн-ўн беш йил ичида бундай рутбага бир-икки овчигина мушарраф бўлади, холос. Мерганлар қадим замонлардан буён эъзозланиб келинган. Улар керак бўлса, қишлоқ учун жонларини фидо қилишган. Очарчиликда ҳам мерганлар кўп кор келганлар.Шундай экан оталар анъанасини давом эттириш яхши иш.

Шогирдсиз устоз — мевасиз дарахт дебдиларки, ўрнига ақалли бир йигитни қўйиб кетмаса, Мурод мерган бўлиб қаёққа борди? Аммо ўзининг ҳам талаби қаттиқ, оқсоқолларнинг синови эса бундан ўтадики, унга дош берган бола ўнта институтга киргандан баттар терлайди.

Тоғлик мўйсафидларнинг ана шундай имтиҳонлари ҳам бежиз эмас. Ахир мергани йўқ қишлоқнинг ғурури қаёқда қолади? Мерган қишлоқнинг юзи-кўзи. Янги туғилган гўдаклар тоғай бўлганда кокилини «бўри-бўри» қилиб ким қайчилайди? Кимни ёшларга ибрат қилиб кўрсатилади? Токи ўша ибрат бўладиган одам —мерган ҳаммани ортидан эргаштира олсин, юртни асрайдиган миркент (мирикент) — кент амири, қишлоқ посбони бўлсин. Улар билимдонликда ҳам, ахлоқда ҳам бошқаларга ўрнак

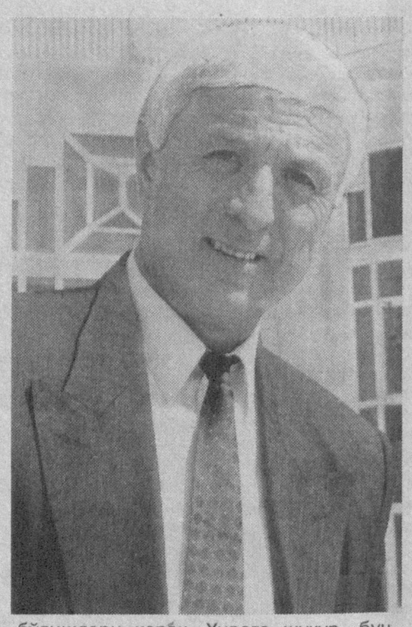

бўлишлари керак. Худога шукур, бундай азаматлар қишлоқда кўп, аммо ҳалигиндай синовларда қоқилиб қолишади-да! Кекса мерганларнинг тошу тарозиси оғир: бир болада мардлик етишмаса, бошқаси нотантироқ чиқади, бирови эса ўлжа деса туққанини танимай қолади.Чолларга қолса, мерган бўламан деган йигит ҳам ақлли бўлсин, ҳам чўққидан югуриб тушсин. Чўққидан-чўққиларга сакраб ўтишни эса кийик уддалайди холос, ахир. Йўқ, бу кексаларга гап уқтириб бўлармикин.

— Биз шундай қилганмиз, Мурод мерган шундай қилган, — дейишади улар. — Чиллада анҳорнинг музини болтада тешиб ювинардик.Сенлар эса совуқ сувдангина эмас, салқин шамолдан ҳам қўрқасанлар. Қайси бир йили Азим лочинкўз деганнинг ўғли қишда чўмилиб хушдан озаёзибди. Яхшиям Бўрибосари занжирда бўлмаган, уни судраб уйга олиб кирибди. Ўша ғўр бола ҳам мерганликка даъвогар экан.

— Ҳо-о, Мурод мерганнинг ўрнини олиш осон бўпти-ми? — писанда қилди чоллардан бири.

— Бува, йигитларниям анов-манов деяверманг, шундайлари борки, ўқиб олим бўлган-а, милтиғи бор бирни, илми бор мингни кўзлайди. Сизнинг мерганингиз тоғни забт этган бўлса, янги мерган дунёни забт этади.

— Хў-ўп, забт этсин, болаларим, қишлокда туғилиб, қаймоғини шаҳарга берадими, ахир? Манавинисидан гапиргин-чи?

— Ана, ошнангиз Эшмат полвоннинг ўғли Хотам беш йил ўқиб қишлоққа қайтди. Компутерни ҳам бошқаради. Яна Мурод мерганнинг тарбиясини олган-а, у тоғдан бу тоққа сакрай олади, нишонга шундай урадики... Бунисига нима дейсизлар?

Нафсиламбирни айтганда, бу гапда жон бор. Лекин кексаларнинг ён бериши, кимнидир Мурод мерганга тенг кўриши осон гап эмас.

— Майдонга чиқиб, ўзини кўрсатишга, юраги дов урадими аввал? Ўқиб-ўқиб бағримизга қайтибди, бунисига раҳмат. Лекигин Мурод мерганнинг ўрнини боса оладими, имтиҳонга ярайдими?

Марайим тоғанинг бу гапларини ўз қулоғи билан эшитган мерганнинг юраги тўлиқди: «Мени бунчалар яхши кўрмасалар-а? Қирқ йил мерган деган ном кўтариб, уларнинг бирор корига ярай олдимми? Тўғри, уларнинг тўю маросимларининг кўпига бош бўлиб турдим, майда-чуйда муаммоларни ҳал қилишда ёрдамлашдим, қолган пайтларда умрим тоғларда ўтди. Мен юрмаган дара, оёғим тегмаган тош қолмади».

Беҳол кийик эса тобора яқинлашиб келмоқда эди. Мурод мерган ҳушёр тортди.«Ё парвардигор, ё эгам, иккимизни шарманда қилма!» Ўшанда худди шундай синов ўзининг бошига тушган, ўн беш ёшида қўлига милтиқ берган Марайим тоға унинг ёнида паноҳ бўлганди: «Бўш келма, ўғлим!»

У ўша якка тиғ милтиқни ҳанузгача алмаштирмади. Бошқалар беш отарда эплолмаган овни Мурод мерган бир ўқ билан саранжомлайди. Бирини милтиққа жойласа, питрасини ташқарига қилиб, иккинчисини лабига қисиб олади. Лаҳзада қўшотарнинг ишини қилиб, учинчи ўқни солади. Уч-тўрт каклик учсин, ҳаммаси ҳам қулайди. «Мурод мерган овга чиқса, оғзи ҳам ўқ отади» деган гапда асло лоф йўқ, ишонаверинг. У мерган деган рутбани ҳам ана шу якка тиғ билан олган.

Ўшанда, раҳматли Жўрамаҳмуд таомилда мерганликка даъвогарнинг насибаси бўлмиш ягона ўқни узатди.

— Худо юзингни ёруғ қилсин, болам. Пирлар ёр, арвоҳлар мададкор бўлсин.

Эл ишончи масъулият эдики, унинг юки ҳам жуда оғир... Оёқлари остида гоҳ қор ғижирласа, гоҳ кескир тошлар шалдирайди. Ортидан Марайим мерган қорама-қора эргашиб келмоқда. Бугун у ҳам синовдан ўтади— эртага «фалончининг шогирди» деган гап чиқади-да! Йигитнинг ётиб қолган отаси «боламни сенга, сени худога топширдим, ошна!» — деганича кўзига ёш олганди.

Марайим мергандай меҳрибон, унингдай қаттиққўл устоз йўқ эди. Терак бўйи баландликдаги қушни тош билан уриб тушириш! Марайим мерган танини шикастламай, қанотига урарди. Боладан ҳам шуни талаб қиларди. Йўқ, бирданига эмас, аста-аста. Аввал, ўзи каттароқ тошни улоқтиради, Мурод уни кичикроғи билан уриши керак, бечоранинг қўллари шилиниб кетди.

— Қўлинг оғрияптими? Оғримасин, — дерди Марайим мерган. — Эртага айиқми, бўрими, қўлингни ғажиб, ҳиқилдоғингга оғиз солиб турганда ана шу қўлинг билан бўғиб олишинг керак. Овни кўзладингми, ё у ўлсин, ё сен ўл болам, бошқа йўл йўқ!

Муроднинг тоши теккан илк ўлжа устознинг оёқлари остига тушди.

— Бу нимаси? — деди норози қиёфадаги Марайим мерган. — Кўкрагини мажақлаб ташлабсан-ку, қанотига ур, қанотига! Хомсан, хом!

Шогирд «пишгунча» Етти кийикнинг ҳамма тоши қўлидан ўтиб, қовун пишиғи ҳам келди. Бириси куни яп-янги милтиқни тутқазар экан, Марайим мерган деди:

— Ана энди ўқинг зое кетмайди. Фақат қўш отар, беш отарларга ружу қўйма, тоғни уйим дегину, сўқмоқни-ю баландликларни оёқларинг остидаги теп-текис йўл билгин. Юрагинг бир хил урадиган бўлмагунча, нишонга олма! Ҳаяжонланганинг — ўқинг хато кетгани.

Синовдан ўтган куни ана шу инсоннинг ортидан келаётгани Муроднинг юрагига далда берганди. Иккинчи довондан ошганларида устоз чақирди.

— Муроджон болам, буёғига ярамайман шекилли. Худо омадингни берсин, мени, уйда йўлингга кўз тикиб турган отангни, сенга ишонган қишлоқни унутма, оқ йўл!

Мурод шунда англади: йўлга чиққанларидан буён, кўнглининг тўқлигига қорама-қора бораётган устози сабаб экан. Мана энди тоғлар билан ёлғиз ўзи қолди. Оёқлари остидаги қоялар юксалгани сайин, олисдаги оппоқ чўққилар гарданидан босиб келмоқда эди. Шунча юрса-да, ўлжадан дарак йўқлиги ўша юкнинг залворини янада орттиради. Ёз ичида семирган какликларга эса парвойи — палак. Ахди қатъий: «Ҳеч бўлмаса кийик отишим шарт!»

Бомдодни ўқиб, йўлга чиққандилар. Кун оға бошладики, ҳеч нарса учрамади. У умидсизлана бошлади. «Наҳотки қуруқ қайтсам!» Аслида қайтадиган фурсат жуда яқинлашиб қолган. Мурод оёқлари остидаги кимсасиз дарага умидсиз нигоҳларни қадар экан, сўқмоқдан ўзи тарафга тирмашаётган қора нуқталарга кўзи тушди: улар бир жуфт эди. Тикилавериб кўзлари толди: чорак соатча ҳам ўтмай, икки бўри кўринди.

Муроднинг лаблари ип қочирди, қошлари мамнунликдан чимирилди, беихтиёр илжайди, «худога шукур, худога шукур» дея такрорлади. У милтиғида биттагина ўқ борлигини хаёлидан қувиб юборди-да, йиртқичларни овчиларга хос «кутиб олиш»га шайланди. Бундай лаҳзада сал иккиланган сайёд ўлжадангина эмас, жонидан ҳам айрилиши мумкин. — Буни Мурод жуда яхши билади. У «ўқим битта» демади, «ўлжам иккита» деб ўйлашга уринди. Йўл халтадаги қирқ газ арқонининг бир бўлагини олиб, қуймичидан кўкрагигача чирмаб ўради, қўлтиқ остиларини сал бўш қўйди. Биладики, тоғ эчкисининг майин жунидан ўралган бундай «қалқон»дан унча-мунча жондорнинг тишию тирноғи ўтмайди. Аммо овчининг юз-кўзи билан кекирдаги худонинг паноҳида...

Яқин келиб қолган бўриларнинг бесаранжомлигидан уларнинг одам ҳидини олганини сезиш қийинмасди. Орадаги масофа ўн газча қолганда олдиндаги бўри таққа тўхтади. Тумшуғини осмонга кўтариб безовта исканди. Шай турган овчи тепкини босди. Варанглаган ўқ кўкрагини ўпириб кетган бўри Муродга қараб отилди-да, оёқлари остига жонсиз қулади. Иккинчиси саросимада бир сония тўхтади. Ханжар тутган Муродга ташланди: инсон ва бўри, ҳаёт ва мамот юзма-юз эди шу лаҳзада. интиқом қасдидаги хундор бўри, ўқдай учиб қояга урилди, чунки одам чап беришга улгурганди.

Бўрининг одати — қандай бўлмасин дастлаб, ўлжанинг қорнини ёриш керак. Бир зумда ўзини ўнглаб олиб, қайта зарбага интилган йиртқич бу гал ана шу «анъана»нинг ҳаддисидан чиқа олмади. Бояги «совут» шундай иш бердики, боз устига ўткир тишлар унга илиниб қолди. Бўри куч билан силтанганида, чап кўксига муздай ханжар қадалди. Мурод тиғнинг қандай азоблар эвазига кириб бораётганини туйди. Буни ваҳшийнинг оловли кўзлари айтиб турарди, ўнг қўлига иссиқ нарса қуйилди, ханжарни суғургач эса фавворадай қон отилди. Овчи яна ханжар солди.

Нақд ўлим билан юзма-юз бўлган ярадор бўри, шу ҳолида ҳам ниҳоятда хавфли, бир-икки одамнинг бошига қора кун сола олиши нақд эди. Инсон боласидан енгилаётганига тоқат қилолмаган йиртқич Муродни жон аччиғида харсанг устига улоқтирди, арқондан бўшаган пичоқдай кескир тишларини кўрсатиб оғзини ўрадай очди. Овчи қоянинг бир четини ушлабгина жарга қулашдан омон қолди, аммо кескир тошнинг жароҳатидан қўллари қоп-қора қонга бўялди. Шу лаҳзада ҳолсиз бўри сўнгги қувватини йиғиб, охирги ҳамлага отилди. Мурод жондорнинг ҳиқилдоғидан ушлаб олди, ўлаётган ўлжа юлқиниб, жар лабига бориб қолди. Ғалабаси муқаррарлигига энди батамом ишонган овчи бир сакради-да, бор кучи билан тепди.

— Мана сенга!

Жони бор-йўқнинг ўртасидаги бўри жарликка учиб кетди...

У Мурод мерган деган номни ўшанда олган. Албатта, ортида Марайим мергандай суянган тоғи бор эди. Бугун ўзи ҳам Хотамнинг ёнида йўлга чиқди. Улар бораётган Етти кийик сўқмоғи водий тарафдан тоғнинг белидаги белбоғдай кўринарди. Атрофни ўт-ўланларнинг ёқимли бўйи тутган, тоғ шамоли гоҳ ёндан эсса, гоҳ юз-кўзга урилади. Юқорида қорли чўққилар, оёқ остида тубсиз Сўқир мерган дараси, олдинда ишонган тоғи — Хотам мерган. «Мерган-да, барибир мерган бўлади!» — чолларнинг ҳамма гапиям тўғри эмас, Мурод мерганнинг фикри ана шундай. Алалхусус ёшларга ишониш керак. Чўққилардаги қорлар эрийди, қартайган дарахтлар ўрнида янги ниҳоллар бўй чўзади. Одам боласи ҳам шундай: катталар кетиб кичиклар келаверади. Ҳамма замоннинг ҳам ўз кексалари, ўз ёшлари, мерганлари бўлади. Бунга бир-икки қариянинг таъсири чикора. Бу Оллоҳнинг иродаси.«Мен Хотамга ишонаман».

У кийиклар юрадиган йўлни биларди. Уч арча сайҳонларига етганларидан сўнг Хотамни тўхташга ундади.

— Мен ўнгга юрай, сен эса чапга боравер. Энди омадингни синаб кўрадиган пайт келди, болам.

— Фотиҳа беринг...

Устоз қўлини очди — Хотам сўқмоқдан сўл тарафга йўл олди, бир-бир ярим соатларда Қоратоғни ошиб ўтса бўлади, у ёқда албатта оҳу учрайди. Тоғни тезда ишғол қилган Хотам боши юлинган кийик ўтга қараб боравердi. Аҳён-аҳёнда ушлаб кўради. Ўткир тишлар юлиб олган алафдан қўли нам бўлди, оёқлари остидаги қумалоқ ҳам «ширали», яп-янги эди. Бу эса кийикнинг яқинлигидан далолат. Оҳуга етиб олиш у ёқда турсин, уни учратиш ҳам осон эмас. Бутун бир мавсум ўтиб, битта кийикни кўрмаган овчилар ҳам бўлади. Омад деганлари шунда билинади...

Тоғу тошларда ўқ овози акс садо берганда уларнинг йўллари айрилганига икки соатча бўлганди. Мурод мерган икки соатдирки, Хотамга худодан обрў сўрайди, «шу болагинани шарманда қилма, бу мени шармандa бўлганим», дейди. У эса устозига жонли «совға» юбориб, мурувват қилиб ўтирибди. Бундан дастлаб Мурод мерган ранжиган бўлса, кейин унинг юрагида Хотамга нисбатан бўлган меҳр-муҳаббати янада жунбушга келди: «Мени деб ҳамма нарсадан кечишга тайёр, азамат!»

Ана ўша кийик яқингинасига келиб қолди, чопқинлашни унутган, сўнгги кучини жамлаб одимламоқда, аммо фурсат бой берилса, қўлдан чиқади.

Мурод мерган боядан бери минг кўчага кириб чиққан хаёлни жамлади. Қоя устидан тош юмалатишга шайланди. У сайдининг тезлигини чамалади. Яна бир лаҳза... Кийик тошнинг зарбидан ёнга қулади.

— Худога шукур, — деди Мурод овоз чиқариб.

Ўқ еб ўтакаси ёрилган рамақижон жониворни милтиғи билан нишонга олиб, саранжомласа ҳам. бўларди. Унда Хотамнинг бошидаги синовнинг якуни нима бўлади? Ўзининг бу йигитга шунча йил қилган меҳнати зое кетадими? Анави ҳакамлар ҳам анойи эмас, ўлжани обдон ўрганишни уларга чиқарган. Аниқки, Хотамнинг битта ўқи бўлган, тафтишчилар оҳунинг танидан икки ўқни топадилар. Хулоса ҳам, натижа ҳам тайин. Мурод мерганнинг ўрнини олмоққа раъйи бўлмаган Хотам «доғда қолди»ки, устоз билганни шогирд биларканми? Тош ўқнинг вазифасини бажарганди.

Мерган жон ҳолатида типирчилаётган ўлжа ёнига тушиб борди. Кийикнинг Хотам яралаган жойидан сизиб қон оқарди.

Олисда, кийик қочиб келган томонда Хотам кўринди. У ўқ овози чиқмаганидан хавотирда. Кийикнинг жуфтакни ростлаб қолганига ишончи комил эди. унинг юзи афсус-надоматдан бужмайган, бошини қўйи солиб, мерганга яқинлашди.

— Ўқим хато кетибди, устоз, — деди у овози қалтираб. Бир неча сонияга ўртада сукунат чўкди. Сукунатни эса мулойим овозда Мурод мерганнинг ўзи бузди:

— Йўқ, ўқинг хато кетмади. Кийик оғир яраланган экан. Шу ерга аранг етиб келиб қулади. Ана у! - деди у ўлжага ишора қилиб. — Баракалла, мартабанг қутлуғ бўлсин, ўғлим!

Хотам кўзларига ишонмас, ҳаяжондан тили айланмас, ҳайратдан тошдек қотиб қолгандек эди. Тез орада ўзини тутиб олди. Кийикнинг ёнида ётган тошга кўзи тушиб, нима бўлганига ақли етди. Устозининг нозик «санъат»ига яна бир бор тан берди. Меҳр тўла кўз билан боқаётган мерганга қўли кўксида таъзим қилди.

Фарҳод ЙЎЛЧИЕВ

ОХИРГИ СЎЗ

ЎРТАДА БУРНИНГ БЎЛМАСА, У КЎЗИНГ БУ КЎЗИНГНИ ЕЯЖАК (ЕМОҚЧИ)....

УСТОЗ

Ўқитувчимиз Саидмурод Сатторов хотирасига

Сизнинг олдингизга ақлим шошарди,
Ҳар бир сўзингиздан онгим ошарди,
Мен учун дунёда бир зот яшарди,
Ўша сиз эдингиз, азиз устозим.

Ҳамиша ўзгалар ғамин ердингиз,
Бағри кенг, меҳрибон инсон эдингиз,
Бизни суйиб ўғлим, қизим дердингиз,
Мен учун отадек азиз устозим.

Ёдимиздан чиқмас ўгитларингиз,
Сиздан миннатдор биз шогирдларингиз.
Бизга таълим берган, хизмати чексиз,
Сизни унутмаймиз, азиз устозим.

Ҳамиша яхшидан қолар экан боғ,
Нега йиқилади биз суянган тоғ,
Сўзлари самимий, қалблари қайноқ,
Номингиз ёд қолур азиз устозим.

Дилфуза ИБОДУЛЛАЕВА,
Чироқчи тумани

Milliy Tiklanish
Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Ўткир ҲОШИМОВ, Муқимжон ҚИРҒИЗБОЕВ, Шарифа САЛИМОВА, Ойдин ҲОЖИЕВА, Мунира ҚОРИЕВА, Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Гуландом БОҚИЕВА, Дилором МАТКАРИМОВА (Бош муҳаррир ўринбосари)

Газета 00136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г — 294.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Сотувда нархи эркин.
Саҳифаловчи: Р.Исмаилова
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.
Босишга топшириш вақти 20.00
Адади: 1995 нусха

Манзилимиз: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси — 30 уй. Телефон 144-81-28. «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида чоп этилди. Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй
Навбатчи — Дилором МАТКАРИМОВА

Босишга топширилди 19.30

MILLIY ... TASH
INV.N

O'zMTDP

Milliy Tiklanish

Gazeta 1995 yil, 10 iyundan chiqa boshlagan

Gazeta har oyda 2 marta sechanba kuni chiqadi

O'zbekiston Milliy tiklanish demokratik partiyasining gazetasi

2003 yil, 27 may

6 (278) son

3 июн – ЎзМТДП ташкил топган кун

ҚАДРЛИ МУХЛИСЛАРИМИЗ!

Газетамизнинг бу сонини партиямиз ҳамда газетамизнинг 8 йиллигига бағишламоқдамиз. Ушбу сонда сиз кўпроқ партиямиз ва газетамиз ташкил қилинганидан бери унинг ишларида, саҳифаларида фаол қатнашиб келаётган сафдошларимиз, жонкуяр, ташаббускор дўстларимиз – муаллифларимизнинг чиқишлари билан танишасиз. Уларда орада ўтган саккиз йилда рўй берган ижтимоий ҳаёт, сиёсат, тафаккур ўзгаришлари – яхлит қилиб айтганда, биз миллат сифатида қанчалар ўзгарганлигимиз, таъбир жоиз бўлса, олға кетганлигимизни англайсиз.

Ҳар қанча бўлмасин, замон, давр, одамлар бир жойда турмайдилар. Ўзгариш йўқдай бўлиб кўринган жойда ҳам разм солиб қарасангиз, сезиларли силжишлар бўлганлиги ва бўлаётганлигини кузатишингиз мумкин.

УЧРАШУВЛАР. СУҲБАТЛАР. АНЖУМАНЛАР

ПАРТИЯ ҲАЁТИ

Апрел ойининг охирида Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетида таниқли рассом, ЎзМТДП котиби, Беҳзод музейининг раҳбари Ортиқали Қозоқов асарларининг кўргазмаси бўлиб ўтди. Кўргазманинг очилиши маросимида университетнинг ректорати раҳбарлари, профессорлари, ўқитувчилари, аспирантлари ва талаблари қатнашдилар.

Тақдимотда ЎзМТДП Марказий ҳайъати ва Олий Мажлисдаги «Миллий тикланиш» фракцияси аъзолари Иброҳим Ғафуров, Ўткир Ҳошимов, Шарифа Салимова, Хуршид Дўстмуҳаммад, «МТ» бош муҳаррири ўринбосари Дилором Маткаримова рассом ижодининг Ўзбекистонда миллий тикланиш жараёнларини акс эттириш, замондошлар рангбаранг сиймоларини яратишдаги ўрни ва аҳамияти ҳақида сўзладилар. Партия намояндалари, ижодкорлари, талабалар ўртасида давр, ижод, жамият йўналишида қизиқарли савол-жавоб, суҳбат бўлиб ўтди.

* * *

Апрел ойининг охирида ЎзМТДП Олий Мажлисидаги фракцияси раҳбари Иброҳим Ғафуров АҚШ Миллий Демократик институтининг Ўзбекистонда очилаётган ваколатхонасининг директори жаноб Ричард Глауб билан унинг илтимосига кўра учрашди. Самимий, очиқ суҳбат чоғида парламент сессиясида кўриб чиқилган масалалар, янги қабул қилинган қонунлар ва ҳужжатлар, Ўзбекистон Конституцияси ва Сайлов тўғрисидаги Қонунга киритилган ўзгартишлар ва қўшимчалар, партиянинг сайлов олдидаги тайёргарлиги каби масалалар ҳақида фикр алмашилди. АҚШ Миллий Демократик институти ҳамда сиёсий партиялар ўртасида ҳамкорлик йўналишлари кўриб чиқилди.

* * *

Май ойининг ўртасида Тошкент вилоятининг Паркент туманида ЎзМТДП Паркент туман кенгашининг конференцияси бўлиб ўтди. Конференцияда партия ташкилотларининг сайловларга тайёргарлиги ҳамда ташкилий масалалар кўриб чиқилди. Конференцияни ЎзМТДП Тошкент вилоят кенгашининг раиси Шарифа Салимова олиб борди. Конференцияда партия туман кенгаши, ревизия комиссияси аъзолари, туман кенгаши раиси ва унинг ўринбосари сайланди. Давлат тижорат халқ банкининг Паркент тумани филиали бошқарувчиси, муҳандис-иқтисодчи Руҳиддин Турсунов партия туман кенгаши раиси ҳамда ҳокимлик меҳнат бўлими шўъба мудири, иқтисодчи, эколог мутахассис Анвар Рўзматов унинг ўринбосари қилиб сайланди.

Конференцияда ЎзМТДП Марказий ҳайъати аъзолари Иброҳим Ғафуров, Ўткир Ҳошимов партиянинг олдида турган долзарб вазифалар, Олий Мажлиснинг XI сессиясида қабул қилинган муҳим ҳужжатларнинг мазмун-моҳияти тўғрисида сўзладилар, адабий, ижтимоий, сиёсий ҳаёт масалалари билан боғлиқ саволларга жавоб бердилар.

Конференция ишида туман ҳокимининг биринчи ўринбосари Абдуқаҳҳор Азаматов ва туман хотин-қизлар қўмитаси раиси қатнашдилар.

* * *

20 май куни Республика байналмилал маданият маркази ҳамда «Миллий тикланиш» демократик партияси «Бунёдкор ёшлар» телеклубида «Ёш олимлар» гуруҳи «Ўзбекистон – дўстлик ва ҳамжиҳатлик диёри» мавзуида давра суҳбати ўтказдилар. Суҳбатда миллатлараро маданият маркази директори ўринбосари, фалсафа фанлари номзоди Муножотхон Нурматова, Олий Мажлис депутати, таниқли шоира Шарифахон Салимова, ЎзМТДП раиси Иброҳим Ғафуров, қозоқ, қирғиз, туркман маданий марказларининг раҳбарлари қатнашдилар. Суҳбат йиғилганларда катта қизиқиш уйғотди.

БАЙРАМ ТАЪНАСИ

(Фақат партиядошлар ўқисин)

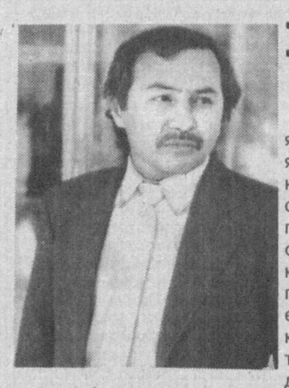

Муайян жамиятда бир неча сиёсий партия фаолият юритаётгани шу ерда ҳаёт қайнаб турганидан, фуқаролар тафаккурида сиёсий позициялар шаклланганидан, сиёсий позициялар партиялар қиёфасида жамиятнинг муайян қатламини ташкил этганидан далолат беради. Бу ҳол кенг фуқаролар оммаси жамиятни ислоҳ этишда фаол иштирок этаётганини кўрсатувчи муҳим демократик шартлардан бири ҳамдир.

Шундай экан, нима сабабдан бизда бир неча партия мавжуд бўлишига қарамай мана шундай жўшқин жараён кўзга ташланмаяпти? Ҳар бир сиёсий партия жамиятдаги ислоҳот жараёнларини янада жадаллаштиришга қаратилган самаралироқ чораларни амалий дастурлар сифатида тақдим этмаяпти?

Бунинг бош сабаби, бизда сиёсий партиялар мавжуд, холос. Улар мавжуд бўлиб туриш, яъни йўқолиб кетмаслик учунгина курашишдан нарига ўтолмаяпти. Ваҳоланки, мавжуд бўлиш ва фаолият юритиш деган тушунчалар ўртасида осмон билан ерча тафовут бор.

Давлат, жамият, халқ, партия, фуқаро... ўртасидаги мутаносиблик, уйғунлик, мувозанат ва ҳамкорлик борасидаги кемтикларни тарози палласига қўйиб, обдон мулоҳаза қилиб кўрайлик. Бозор муносабатларига ўтиш даврида, назаримда, ҳаёт ниҳоятда конкретлашиб кетди. Одамлар ғоялар ва эзгу ниятлардан нарига ўтмайдиган, порлоқ келажакда эришилажак маъмурликни эмас, ҳатто эрта-индин кулиб бокажак иқболни эмас, бугунги нақд матфаатни кўзламоқдалар.

Партия кишилар психологиясидаги шунга ўхшаш ўзгаришларга таянмоғи, улардан куч олмоғи вахларни сиёсий йўналишга айлантира билмоғи керак.

Илм-маърифатга асосланган зиёли турмуш тарзи халқимиз тийнатидаги азалий ва бебаҳо қадрият эканлиги ҳеч кимга сир эмас. Шундай яшаш ҳар қандай замонда, жумладан ҳозир ҳам миллат шаъни, шавкатини тикловчи ўлмас куч бўлиб қолаверади.

Партиямиз шу ғояни илгари сурмоқда, халқимизнинг шу ғоя теварагида жипслашган салмоқли қатламини вужудга келтириш йўлларини изламоқда. Бироқ, бу борада фалон ишни қойиллатиб қўйдик, деб айтишга тил бормайди. Саккиз йилдирки, ҳарчанд тарғибташвиқ қилинмасин, "Миллий тикланиш"га аъзо бўлсам ҳаётим яхшиланиб кетади ёхуд бирон оғирим енгиллашади, деган ишонч-эътиқод билдирган кимсани учратмадим. Ваҳоланки, партия аъзолари орасида Олий Мажлис депутатлари кўпайди, фракция ташкил топди.

Бундай ҳолатнинг сабаблари кўп албатта. Фаолиятни жонлантириш учун... мавжудлик босқичидан фаолият юритиш босқичига кўтарилиш шарт! Ички молиявий-дастурий муаммолар ечимини тополмай ўз ёғига ўзи қовурилишидан халос бўлолмаётган партия теварагига катта кучларни жипслантириши, жамият миқёсидаги муаммолар ечимини топиш қасдига бел боғлаши мушкул.

... Партиямизнинг 8 йиллиги муносабати билан сафдошларни силлиққина табриклаб қўя қолиш осонроқ эди аслида. Бироқ, партиямизга фидойи ва садоқатли дўстларимиз жиндеккина ошкора таъна замиридаги тоза ниятни табрик ва даъват сифатида қабул этишларига ишонч билдириб:

Хуршид ДЎСТМУҲАММАД

ХАЛҚИМИЗ ЎЗ–ЎЗИНИ ТИКЛАШИ МУҚАРРАР!

«Миллий тикланиш» демократик партияси Марказий ҳайъати аъзоларидан бир гуруҳи. Ўнгдан чапга: Ўткир Ҳошимов, Ортиқали Қозоқов, Ойдин Ҳожиева, Шарифа Салимова, Хуршид Дўстмуҳаммад.

«МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ» ПАРТИЯСИ САНЪАТ ГАЛЕРЕЯСИ ОЧИЛМОҚДА

ЎзМТДП, Камолиддин Беҳзод мемориал боғ-музейи, Ўзбекистон хорижий мамлакатлар билан дўстлик ва маданий-маърифий алоқалар жамиятлари Кенгаши томонидан ташкил қилинаётган «Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партияси санъати галереяси» деб номланган кўргазма, анъаналар, умуминсоний қадриятлар ва маҳалла мавзусига бағишланади.

Ўзбекистон хорижий мамлакатлар билан дўстлик ва маданий-маърифий алоқалар жамиятлари Кенгаши биносининг кўргазмалар залида очиладиган ушбу кўргазмада элликкa яқин санъат асарлари жой олган. Унда Ўзбекистон халқ рассомлари, Баҳодир Жалолов, Алишер Мирзаев, Собир Раҳметов, таниқли рассомлар Рустам Худойберганов, Эркабой Машарипов, Абдуманнон Юнусов, Ортиқали Қозоқов, Гулнора Раҳмон, Гулзор Султонова, Фирдавс Файзуллоҳ, Адҳамжон Иброҳимов каби ижодкорлар ўз асарлари билан иштирок этишмоқда. Шунингдек, Камолиддин Беҳзод мемориал боғ-музейи коллекциясидан олинган Фахриддин Раҳматуллаев, Хайриддин Муҳиддинов, Аброр Турсунов, Шорасул Шоаҳмедов каби миниатюра усталарининг асарлари намойиш этилади.

Тадбирга ЎзМТДП етакчилари, хорижий мамлакатлар дипломатик корпуси ҳамда жамоат ташкилотлари вакиллари, кенг жамоатчилик вакиллари, маҳалла фаоллари, мусавирлар, санъатшунослар, ОАВ ходимлари, санъат мухлислари таклиф этилган. Шунингдек, Ўзбекистон хорижий мамлакатлар билан дўстлик ва маданий-маърифий алоқалар жамиятлари Кенгаши қошида ташкил этилган фолклор-ашула ва рақс ансамбларининг бадиий чиқишлари томошабинларга ҳавола этилади.

Кўргазма шу йилнинг 30 май куни соат 17.00 да очилади ва бир ҳафта мобайнида намойиш этилади.

Васила ФАЙЗИЕВА, санъатшунос

ШУНИСИ ҚИЗИҚ...

(Телефон орқали табрик)

Бошқа газеталар ҳали кўтармаган муаммо, мавзуларни ёритиши билан ҳам «МТ» ўзига хослик касб этган, менга кўпроқ шуниси қизиқ... Масалан, контракт асосида ўқишдаги қийинчиликлар, бунинг маърифатга таъсири анчайин катта муаммо.

Газетанинг ҳар бир сонини кузатиб бораман, ўзимга хулосалар оламан. Айниқса, фалсафий мавзудаги, Инсон интеллекти ҳақида мушоҳада юритилган илмий асосли мақолаларни қизиқиб ўқийман. Мухлис газетани яхши кўришига сабаб бўладиган чиқишлар унда кўп. Бундан кейин ҳам улар сони ортишини тилаб, барча қизилтепаликлар номидан партия ва газетани шундай қувончли сана билан самимий қутлаймиз.

Раҳим МАҚСУДОВ, «Қизилтепа тонги» газетаси Бош муҳаррири

БУЮКЛИК СОДДАЛИКДАН ТУҒИЛАДИ

Сирдарёда «Миллий тикланиш» партиясининг фаолияти жонланди. Партиянинг вилоят бўлими кенгашига Маматқул Бозорбоев раҳбарлик қилади, тиниб-тинчиш, ҳаловат нима эканини билмайди.

Ҳар куни уйдан чиқаётганда онам ортимдан дуо қилиб қолади. Қорам кўринмай кетгунча алқайди. Онамнинг ҳамиша қувониб юришини, ҳеч нарсага зориқмаслигини, беармон яшашини хоҳлайман.

Нима учун онам ҳақида сўз бошладим? Чунки Ватаним ҳақида гапирмоқчиман. Мунисам онамни бағрида яйратган, бизни қучоғида улғайтган, келажакни қўйнида аллалаётган Ватан ҳақида сўз кетса онадан ўзгаси кўз ўнгингга келмас.

Ҳар куни онам дуоларини қанот қилиб эл хизматига отланаман. Турфа одамларга дуч келаман. Одамлар орасида бўлиш, уларнинг юрак уриши, нафас олишигача ҳар куни шуларни сезишга интиламан.

Рости, «Миллий тикланиш»да иш бошлаганимга икки йилдан ошди. Бироқ ўтган фурсатни оз ҳам деёлмайман. Шу давр ичида жуда кўп нарсани англадим. Иш бошлаган кунларим кўпчилик дўстларимнинг «Қўлингдан иш келади, бўш келма», деган сўзлари ўнг қулоғимда қолса, ағёрларнинг «Тиббиёт ходими нима иш қилади, яна ёш, тажрибасиз» каби ишончсиз луқмалари чап қулоғимда қотди. Юрагимнинг тўри сўзлари юрагимдан жой олди. Бу сўзлар қаддимни янада тиклади. Ғайратим ортиб, ишлагим, югуриб-елгим келади. Ҳозиргача ўзимда сарфлаб, тугатиб бўлмас кучни ҳис этаман.

Партиямизнинг вилоят кенгаши раҳбари сифатидаги фаолиятимга келсак, тиббиёт ходими эканлигим роса қўл келди. Шўролар даврининг бўғиқ ҳавосидан ҳамон ўпкасини тозалолмай қийналаётганларга хурриятнинг тоза ҳавосини англатдик. Томирларда қотган боқимандалик, лоқайдлик, ўзликни унутиш сингари эскирган қон миллий қадриятларимизни тиклаш, Ватан тақдири, халқ, миллат маънавиятига масъуллик ҳиссини уйғотиш каби янгиси билан алмашди. Тоза қон билан ишлайдиган юрак фаолияти эса ўзингизга маълум — соғлом!

Иш бошлаганимнинг дастлабки кунлари туманларнинг бирида «Миллий тикланиш» партияси ҳақида сўз кетди. Гапнинг очиғи, «миллий» сўзини эшитиб айрим содда одамларда ҳадиксираш пайдо бўлди. Ахир «миллатчи» деган тамға билан вужудлари туғул, тилларини ҳам куйдирганлар оз бўлганми?! Не эзғи инсонларнинг умри хазон этилганлигини ким унутаолади!

«Миллий тикланиш» демократик партияси айнан зиёлиларни бирлаштиришини айтдим. Касб-коридан қатъий назар, зиёли инсонлар партияси экканини тушунтирдим. Мустақиллигимиз ҳосиласи — Миллий университет, Миллий театр, миллий боғлар, миллий байрамларимизни санадим. Ишонасизми, қисқа фурсатда «Миллий тикланиш» атрофида жипслашиш юз бера бошлади. Бугун уларнинг бир гуруҳи тадбиркорлар, бошқа гуруҳи талабалар, яна бошқалари маънавият-маърифат жарчилари. Улар жуда кўпчилик, улар узилмас халқа. Улар билан ишлаш қизиқарли.

ЎзМТДП Марказий Кенгаши раиси Иброҳим Ғафуров, фракция аъзолари: атоқли адибимиз Ўткир Ҳошимов, Ўзбекистон қаҳрамони Эркин Воҳидов, адиблар Неъмат Аминов, Хуршид Дўстмуҳаммедов, ардоқли шоирларимиз Ойдин Ҳожиева, Шарифа Салимова билан вилоятимизда бўлиб ўтган қатор учрашувлар партиямизга хайрихоҳлар сафини ўстирди.

Қишлоқларда, оддий одамлар орасида кўп бўламиз. Бир нарсадан қувонаман, Ватаним деб ёниб яшаётганлар жуда кўп. Ватанга, «Миллий тикланиш» партиясига ёркин келажак тилаган дуогўйларимиз кўп. Ёшларимиз, тенгдошларимиз ватан тақдири, партия тақдирига, халқ, миллат маънавиятига бефарқ эмас. Огоҳлик, хушёрлик юрак зарбимизга айланган.

«Миллий тикланиш» партиясидаги мулжалланган ишларим унум олса, оқшом қониқиш ҳисси билан уйга қайтаман. Онам дуосини тинглашдан умидворман. Онам-ку айланади-ўргилади, алқайди, сен-чи, сени рози эта оламанми, Ватан?...

Кўйлагининг узун енгларини ҳилпиратиб онам ҳовлида куйманади. унча олис бўлмаган суҳбат ёдимга тушади. Президентимизнинг телевизорда оналарнинг узун енгли кўйлак кийиши, ҳақиқий миллий қиёфалари ҳақида гапирганди. Шунда онам суюниб кетиб: «Қара-я, юртбошимизнинг оналари ҳам соддагина оддий аёл бўлган эканлар», — дегандилар қайта-қайта.

Ўшанда бир донишмандниг «буюклик соддаликдан туғилади» деган ҳикматини эслаган эдим. Шу ҳикмат тилимдан тушмайди. Содда она халқнинг бор экан, Ватан, тоабад буюклик тожи сеникидир.

Маматқул БОЗОРБОЕВ, ЎзМТДП Сирдарё вилоят кенгаши раиси

МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ – ИНСОНИЙ ҲАРАКАТ

Бир неча йил аввал Шарқий Оврупо мамлакатларида саёҳатда бўлгандим. Ўшанда сафар таассуротларини ёзмаган эдим, чунки бошқаларнинг сафарномаларини ўқиганимда: "Мана биз шунақа жойларда бўлганмиз, деб мақтаниш учунгина ёзибди", – деган хаёл кечар эди. Мен бошқа бир сабаб билан ўша сафарни эслаяпман.

Полшадан Олмонияга ўтишимиз билан ғаройиб бир аҳволга тушдик. Гарчанд йўл четида, "Озода бўлайлик!" шиори бўлмаса-да, йўллар чиннидай тоза, гулларнинг юрагидан шабнам учиб улгурмаган. Одамлар-чи?! Одамлар ҳушмуомала, сиз туртилиб оёғини босиб олсангиз ҳам, узр сўрайди. Ҳар икки гапнинг бирида: "Бит-тэ", "Плиз" – "Марҳамат", "Жоним билан", – деб туришади. Сўкишиб, дарғазаб бўлиб турган бирор кимсани учратмадим. Айтишингиз мумкин: "Уларнинг дўконида ҳамма нарса бор, магазинлар молга тўла бўлса, олишга пули бўлса, нега дарғазаб бўлсин?!" Хато қиласиз. Сиз ўйлайсизки, уларда яшаш осон, уч қулоч чит, икки кило шакар истаб сарсон бўлсалар, хушмуомалаликдан асар ҳам қолмасди, сиз ўйлайсизки...

Йўқ, уларда ҳамма нарса борлиги учун улар хушмуомала эмаслар, аксинча, улар хушмуомала бўлганликлари учун уларда ҳамма нарса бор, уларнинг кўчалари тоза бўлгани учун улар тартибли эмас, аксинча, улар тартибли бўлганлари учун кўчалари тозадир. Ишонасизми? Кенгроқ мулоҳаза юритайлик. Бизда фаровонлик танқислиги учун биз маданиятсиз эмасмиз, биз маданиятни тўлиқ эгалламаганимиз учун бизда фаровонлик етарли эмас. Бизда аксарият одамларда пул камлиги учун ўғрилар кўп эмас, бизда ўғрилар боис пул қолаётгани йўқ, бизда халқ қашшоқликда қолгани учун порахўрлар кўп эмас, аксинча, бизда порахўрлар кўплиги учун халқ қийналган... Бугун мен дунёнинг бир тилсимини билганга ўхшайман. Биз миллий жиҳатдан тиклансаккина дунёнинг фаровон халқлари қаторига қўшила оламиз. Биз миллий тиклансаккина ислоҳотларимиз олдинга силжийди.

Ҳеч бўлиб кетасан: яхши қонунлар бор, адолат ваъдалари бор, нега эса яшаш кундан-кунга қийинлашмоқда? Ишлаб чиқарувчи корхоналарга эркинлик берилди, тадбиркорлик қонунлаштирилди, хоҳлаганлар томорқа олмоқда... Нега фаровонлик кучаймаяпти. Назаримда, биз миллий қадриятларимиз, маданиятимиз, миллий тикланиш мафкурамиз куч олсин десак, чалласаводлик, маърифатсизлик ва унинг оқибатида юзага келган қаллоблик, порахўрлик, иккиюзламачилик каби иллатлардан кўришади, камбағалларни мақташади. Камбағални яхши кўриш эмас, унга ачиниш керак, бой бўлиш учун шароит яратиш лозим. Сингапурнинг ҳукумат раҳбаридан: "Нега мамлакат бирданига фаровонлашиб кетди, сабаби нима?" – деб сўраганда, у шундай жавоб берди: "Бунинг уч сабаби бор: 1) астойдил меҳнат; 2) ҳақиқий таълим-тарбия; 3) ҳалол ҳукумат. "Одамларнинг дангаса бўлиб кетгани ҳаммамизга аён. Биз чет элликларга ҳавас қиламиз, лекин улар жуда қаттиқ меҳнат қиладилар. Бир хорижлик кулиб гапириб берган эди: "Хайронман – сизлар ўзбеклардай ишлаб, японлардай яшашни хоҳлайсизлар!" Ҳа, японлардай ҳар ерда меҳнат қилиш керак!

Японияни гапираётиб, бир сибирлик дўстимнинг ҳикоясини эсладим. Айтишича, япон ҳарбий асирлари энг ифлос хандақ қазиш ишларига ҳам тоза, оҳорли оқ кўйлак кийиб чиқар, белларига оппоқ сочиқ тугиб олар эканлар. Улар озод этилгач, баракларни – қамоқхонани тозалашга боришибди. Чунки махбусхоналарда ахлат уюмлари, деворларга уят сўзлар ююб ёзилгандир деб ўйлашгандир-да. Қарашса, поллар ярқирайди, оппоқ деворларда японча табиат манзаралари... Қамоқхона комендантининг айтишича, япон асирлари баракка киришдан аввал оёқ кийимларини ечар эканлар.

Сезяпсизми, ҳаммаси бир-бирига боғлиқ. Японлар ҳатто асирликда инсоний қиёфаларини йўқотмаганлар.

Миллий тикланиш – халққа муносиб ҳаракатдир.

Шукрки, бугун "миллатчи" аталиш даҳшатга солмайди.

Шўро ҳукумати миллийликни буткул инкор этди. Халқ, Ватан, Тил, Эътиқодни сохталаштирган бўлса, Миллат тушунчасидан бутунлай юз ўгирди, миллийликни қатаъминни тозалашга, бу элни иқтисодий бой қилишга интилишимиз керак. Миллий маданият, шарқий маънавият, ўзбекона ғурур тикланмас экан, давлат иқтисоди ҳам қад ростлай олмайди. Айтишларича, Саудияда пулингизни йўлда тушириб қолдирсангиз, ўн кундан кейин ҳам биров тегмас экан. Чунки Саудияда кимнидир пули йўқолибди, деган гап бутун халқнинг номига иснод келтиришини ҳар бир араб билади. Бироқ бизнинг "Пахтакор" футбол командаси ўйинчилари, дейлик, москваликларга ютқазганда, ўша куни бир стадион тўла ўзбек бошини эгиб чиқишини, ўша кеч ойнаи жаҳон қаршисида ўтирган йигирма миллион ўзбекнинг кўзи ер чизишини ўйламайди. Ўйласа, дуруствоқ ўйнарди. Институтда имтиҳон учун сийлов олаётган домладан тортиб харидордан ўн тийин "юлиб" қолаётган дўкондоргача халққа обрў келтирмаётганини билиб олиши керак. Миллий ғурур тиклансин, ахир.

Биз шундай жамият қурдикки, бу ерда бойларни ёмон ғон қилди. Ва оқибатда етмиш йиллаб юракларнинг туб-тубига ҳайдалган миллий эҳтиёжлар миллий азобга эврилди, ниҳоят, миллий низоларга айланиб шўролар давлатини қулатди. Зеро, бу салтанатда энг ёмон тамға "миллатчи" тамғаси бўлди. Чоризмда ҳам, социализмда ҳам халқлар ҳамиша миллий озодлик учун тинмай курашиб келдилар. Ўтган асрдаги ва аср бошидаги "Оқ пошшо"га, мардикорчиликка қарши исёнлар, советлар давридаги "босмачилар" аталган жўмард йигитларнинг миллий озодлик ҳаракатлари, зиёлиларнинг тил тозалиги учун мунозаралари, "пахта иши"га қарши сўз жанглари – бари миллийлик ҳимоясига чоғланиш эмасмиди?

Халқлар учун миллий туйғулар энг лазиз ва оғриқли экани маълум бўлди. На моддий тенгсизлик, на руҳий эрксизлик, ва эътиқод қатағони, низолар, оғриқлар ва иддаолар бобида миллий зулмга тенг келолмас экан. Инсон бегонани ерига киритиши мумкин, овқатини бўлишиши мумкин, кийимини бериши мумкин, аммо қалбига қўймас экан. Зеро, миллат туйғуси – қалбдадир. Халқнинг ички сезгиси ҳар қандай миллий зулмга эртами-кечми кескин зарба беради.

XIX асрда аксар зиёлиларда бир ҳавас пайдо бўлганди – гўё миллий муаммоларнинг умри тугамоқда, кичик миллатлар катта-катта миллатларга сингиб кетадилар, улкан халқлар ўртасидаги тафовутлар ҳам босқичма-босқич йўқолади ва келгусида инсоният дунёвий бирликка эришади ва тил ҳам, эҳтимол, битта бўлади! Шу хаёл замирида социализм юзага келди, шоирлар ўзларини "замин фуқароси", "дунё фарзанди" деб ёздилар.

XX аср бу ақиданинг хомхаёллигини кўрсатди. Ўтган асрнинг елвизак ҳою-ҳаваслари бизнинг асримизда миллий низоларнинг бўрони бўлиб садо берди. Социалистик тузум миллий туйғуларнинг қирраларидан "унумли" фойдаланди. Ҳокимиятни олиш ҳуқуқини "эътироф" этди. Аммо болшавойларнинг мақсади азалдан миллатларни йўқотиш эди: "бир давлатнинг ичида турли миллатлар бўлиши зарарлидир, биз марксчилар, уларни яқинлаштириб, қўшиб юборишга интиламиз" (В. И. Ленин. "О национальном и национально-колониальном вопросе, 113-бет). "Марксизм миллатчиликка муросасиздир... Марксизм ҳар қандай миллатчилик ўрнига – байналмилаллик, барча миллатларнинг олий бирликка қўшилишини олға суради" (ўша асар, 128-129 бетлар). Халқлар Ленининг "озодлик" ваъдасига ишониб, унга қўшилдилар ва зўраки инқилобни амалга оширдилар. "Оқ пошшо"ни қулатгач, мустақилликларини эълон қила бошладилар.

Бироқ 1918 йилнинг аввалидаёқ Туркистон, Бошқирдистон, Татаристон, Қрим ва Кавказ халқлари ўз эркин ва даҳлсиз давлатларини барпо этишларини эълон қилганларида, Ленин уларни Қизил Армия ўқлари ва тиғи билан кесиб, отиб Россия таркибига киргизди ва озод Полшага қарши уруш бошлади. Социализм "тажрибаси" хусусан шуни кўрсатадики, тоталитар ҳукмдорлар давлатни эгаллаб олиш учун миллий-

(Давоми 2-бетда)

ҚАПОҚ ЎЙИН ҚОИДАСИ ←3

АЧИҚ, АЧИҚ, АЧИҚ, ЛЕКИН РОСТ...

←4 «ШОУ»ЛАР ВА ШОВ-ШУВЛАР...

ҲАЁТ АДАШИШДАН ИБОРАТМИ? ТАБИАТ-ЧИ?

ТИКЛАНИШ МИНБАРИ

Аввало газетанинг биринчи сонларидан бошлаб унинг мухлиси эканлигимни айтмоқчиман. Илк бор унинг номланиши диққатимни торттан, бу номни ўқиб газета миллат тарихининг шу пайтгача биз англаб етмаган, китобларда битилмаган жиҳатларини ҳам ёритади деб ўйлаганман. Эсимда, яқинимиздаги газета дўконига ҳар гал мен учун ундан олиб қўйишини сўраганман. Хуллас, илк чиқишидан бошлаб шу кунгача «МТ»ни битта сонини ҳам қолдирмай ўқиб келяпман! Шуни айтишим керакки, газета борган сари сонма-сон мени ўзига жалб қиляпти, ундан маънавий фойдаланяпман, дейишим мумкин.

Бугунги жараёнлар қандай кечаётгани, ислоҳотлар истиқболи қандай намоён бўлиши ҳақида «Бугун ва истиқбол» саҳифаси ҳикоя қилса, «Одам ва олам» рукни дунё билан ўз қадамимизни таққослашга имкон беради. Мен ёшларимизни дунё фалсафий тафаккур дурдоналари, чет эл классикасидан бироз бебаҳра қилиб қўйдик шекилли, дердим. «МТ»нинг «Одам ва олам» саҳифаси мана шу бўшлиқни тўлдираётганидан хурсандман. «Ҳордиқ манзили»даги ҳажвий чиқишлардан олинган таассуротлар узоқ вақт кишини шу хуш кайфиятда қўя билиши билан эсда қоларликдир. Чўпий домланинг гурунгларини барча ёшдагилар севиб ўқишига ишонаман, аслида чинакам ҳаёт гурунглари-да.

Фикримча, сарлавҳа мақоланинг ярим тарғиб қилувчиси, 60 фоиз рекламаси десам янглишмайман. «МТ»да берилаётган сарлавҳалар материалларни бир қарашдаёқ чиройли реклама қилади.

Газеталарнинг мазмун-моҳиятини белгилашда муаллифлар муҳим ўрин тутади. Баъзан бирор мавзуни қайси муаллиф ёритаётгани мақола ўқишли бўлиш-бўлмаслигини белгилайди ҳам. Шу маънода Иброҳим Ғафуров, Абдуқаҳҳор Иброҳимов, Мавлон Шукурзодаларнинг публицистик чиқишлари газетага жиддий қарашга ундайди.

Газетага келган ҳар бир мақолани таҳририят чуқур ўрганиши, уларнинг ҳар бири устида таҳлил ва кузатувлар олиб бориб, жойларда ўрганиб кейин эълон қилиши мураккаб иш, албатта. Шунинг учун газеталар ҳамма ўз сўзини айтадиган, камчиликларни тўғрилайдиган, турли фикрларни ўртага ташлайдиган минбар ҳисобланади. «МТ»да чуқур ўрганилмаган мақолалар кўп учрамайди, лекин онда-сонда чиқиб туради дейиш мумкин.

Кези келганда барча газеталаримизга хос бир жиҳатни айтишга тўғри келади. Матбуот нашрларимизнинг ахборот географияси тор бўлиб қолган. Кўпинча, интервю, суҳбат олишса, фақат пойтахт кўчаларини кезиш билан кифояланишади, бошқа ахборот воситалари ҳақида ҳам шу мулоҳазани билдириш мумкин. Кенг оммага мўлжалланган ахборот манбаи кенг халқ орасида ишлаши керак деб ўйлайман. Бу-мухлислар сонини белгиловчи омил. Балки бунга имкониятлар етишмаётгандир. «МТ»га ана шундай имкониятлар очилаверишини тилаб қоламан, чунки у бир Ватан қамровига эга газетадир, шу Ватан тақдирини белгиловчи миллат ҳақида сўз айтаётган нашр – тикланиш минбаридир.

Насиба ИБРОҲИМОВА,
Давлат Санъат музейи раҳбари, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист

СПОРТ САҲИФАСИ БЎЛСА...

Аям, адам "Миллий тикланиш"ни уйга олиб келганларида ўқийман. Газета қизиқ. Айниқса, мусаввирлар, тасвирий санъатга кўп жой беради. Рассомлар ким, асли ҳаётда қандай инсон – шу саволларга яна ҳам кенгроқ жавоб олгим келади. Чунки санъат тарихидан реферат қилиш топширилганда, Европа ва рус рассомлари ҳақида маълумот жуда кўп.

Ўзимизникилар ҳақида ҳам. Раҳмат шунинг учун. Аммо мен кўпроқ спортга қизиқаман. Ўзбек футболи, болалар футболи ҳақида баҳс қиладиган саҳифа очилса, дейман.

Масалан, шаҳримиздаги гимназиялардан бирида бу йилги 7"Б"-синф ўқувчилари ўз синфдошлари орасида 2 йилдан буён ғолиб бўлишади.

"Сизлар чемпионсизлар!" дейди, тамом. Наҳот, битта кубок совға қилиб, топшириши шунча қийин?! Ота-оналарга айтсаям олиб келиб беради-ку. Ахир, ўша болалар қанча тайёрланишади, бу йил бир хил форма ҳам сотиб олишди. Ғурур, ғурур, деймиз. Ғурур туйғусини ўлдирмайдими шунақа муносабат? Яна бир фикр айтсам:

Хоразмда "Умид ниҳоллари" фестивали бўлиб ўтди. Шу қадар чиройли. Аммо ўша болалар фақат мактаблардан танланганмикин? Аммо ўша болалар фақат мактаблардан танланганмикин? Аммо мактаблардан танланган бўлса, нега укам ёки қўни-қўшниларимнинг болалари бундай фестивалга тайёргарлик бўлганини билишмайди? Балки, ҳеч кимга билинтирмай ўтказишгандир? Сал қизишган бўлсам, узр, ўзи қизиққонроқман.

Орзу АЪЗАМОВА,
Республика рассомлик коллежи талабаси

Сиёсий партия сайловлар олдида

САЙЛОВЛАР ТИЗИМИ:
ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА ВА АМАЛИЁТ

Сайловлар — бу фақат демократиянинг белгиси ва кўриниши бўлмасдан, шу билан бирга унинг зарурий шарти ҳамдир.

Сайловлар тизими — сиёсий тизимнинг таркибий қисми бўлиб, шунингдек, у ўзи ҳам бошқа тизимлар каби тизилмавий қисмларга бўлинади: уларнинг ичида иккитаси алоҳида ажралиб туради:

1) сайлов ҳуқуқи — назарий-ҳуқуқий компонент; 2) сайлов жараёнлари (ёки сайлов ўтказиш жараёнини ўтказишнинг изчиллик асосидаги расмий тартиби) — амалий-ташкилий компонент.

Сайлов ҳуқуқи фуқароларни сайловлардаги иштирокини, сайловчилар ва сайланувчи органлар ўртасидаги ўзаро муносабатларни мувофиқлаштирувчи, шунингдек, сайловчилар ишончини оқламаган сайланган вакилларни чақириб олувчи тартиботларнинг ҳуқуқий меъёрлари мажмуасидир. Сайлов ҳуқуқи тушунчаси торроқ маънода, аниқроғи, фуқароларнинг сайловларда иштирок этиш ҳуқуқи сифатида: ёки сайловчи сифатида (фаол сайлов ҳуқуқи), ёки сайланувчи сифатида (пассив сайлов ҳуқуқи) ҳам қўлланилиши мумкин.

Ҳозирги дунёнинг кўплаб демократик мамлакатлари ўзларининг Конституциялари ёки махсус сайловларга доир қонунларида фуқароларни яширин овоз бериш орқали умумий ва тенг сайловлар ҳуқуқларини эълон қилган.

Сайловлардаги курашлар тоталитар жамиятдан фарқли ўлароқ, демократик жамиятда сиёсий партия фаолиятининг асосий кураш майдони ҳисобланади. Ҳар бир партия ўз электоратини кенгайтиришга интилади. Электрорат (лот. «Lektor» — сайловчи) сайловларида у ёки бу партияга овоз берадиган сайловчилар контингентидир. Масалан, социал-демократик партиялар электроратини асосан ишчилар, зиёлилар, хизматчилар, майда мулкдорлар ташкил этади ва ҳоказо. Сайловлардан — сайловларгача у ёки бу партия электорати сон ва сифат жиҳатлардан ҳам ўзгариб туради. Масалан, Буюк Британияда лейбористлар партияси либераллар партиясини иккипартияли тизимдан сиқиб чиқарганларидан кейин, лейбористлар электорати либерлар электорати ҳисобидан сезиларли даражада кўпайди.

Янги сиёсий партиялар ва ижтимоий ҳаракатлар пайдо бўлиши кузатилаётган ҳозирги дунё давлатларида давом этаётган ижтимоий дифференциация жараёнлари ҳисобига сайлов блоклари ва иттифоқларини тузиш масаласи тобора долзарб бўлиб бормоқда. Чунки, бирор сиёсий партия якка ҳолатда ғалаба қилиш имкониятига эга бўлмаса, у ҳолда бу партия жамоат ташкилотлари сайлов олди кураш жараёнида биргаликдаги ҳаракат қилишнинг умумий мақсадларига эришиш, энг асосийси сайловларда ютиб чиқиш учун сайлов блокларига бирлашадилар. Шунингдек, бир-бирига яқин бўлган партиялар номзодини ғалабасини таъминлаш учун сиёсий блоклар ва иттифоқларни ташкил этилади.

Ҳозирги замон давлатларида овоз бериш нафақат фуқаролик ҳуқуқи, балки, фуқаролик мажбурияти ҳамдир. Баъзи мамлакатларда сайловда қатнашмаганлик учун ҳам жазо чоралари белгиланган. Масалан, Белгия, Нидерландия, Австралия каби мамлакатларда жарима тўланади. Покистонда эса, ҳаттоки, қамоқ жазоси ҳам қўлланилади. Айрим мамлакатларда «тўполонларни олдини олиш» мақсадларида овоз бериш учун ҳар бир сайлов округи бўйича кўрсатилган номзодларнинг анча сони чегараланган.

Овоз бериш якунлари бўйича сайловлар натижаларини аниқлаш асосан иккита катта сайлов тизими асосида кечади: можаритар ва пропорционал тизимлар. Можаритар тизимда номзод ёки номзодлар рўйхати қонунда белгиланганидек, энг кўп овоз олгандагина у ёки бу сайланадиган вакиллик органига сайланган, деб ҳисобланиши билан тавсифланади. Кўпчилик овоз олиш ҳам ҳар хил бўлади. Мутлақ кўпчиликни (50%+1 овоз) талаб этувчи сайлов тизимлари ҳам учрайди. Бундай тизим, жумладан, Австралияда амал қилади. Можаритар тизимдаги сайловларда муайян кўпчиликнинг ўз рақибларига нисбатан кўпроқ овоз олиши улар номзодининг ғалаба қилганлигини билдиради. Уни «маррага биринчи келганлар тизими» деб ҳам аташади. Ҳозирги вақтда бундай тизим АҚШ, Канада, Буюк Британия, Янги Зеландия каби мамлакатларда қўлланилади. Баъзан можаритар тизимнинг икки хил кўриниши ҳам қўлланилади. Масалан, Францияда парламентга депутатлар сайлашнинг биринчи босқичида мутлақ кўпчиликнинг овоз олиш тизими қўлланилса, иккинчи босқичда эса нисбатан кўпчиликнинг овоз олиш тизими қўлланилади.

Сайловнинг пропорционал тизимида берилган овозларнинг миқдоридан келиб чиқиб, барча мандатларнинг ана шу берилган овозлар ўртасида аниқ пропорционал тақсимланиши рўй беради. Бу тизим ҳозирги замонда анча кенг тарқалган. Масалан, Ғарбий Европа, Япония, Лотин Америкаси мамлакатларида сайловлар кўпинча пропорционал тизимда ўтказилади. Шунингдек, бу тизим Белгия, Швеция ва бошқа кўп мамлакатлар учун ҳам хосдир.

Можаритар ва пропорционал тизимлар ўзининг ютуқ ва камчиликларга ҳам эгадир. Можаритар тизимининг ижобий хусусиятлари шундаки, унда самарали ишловчи ва барқарор ҳукуматни шакллантириш имконияти борлиги билан изоҳлаш мумкин. Шунингдек, у катта ва яхши ташкиллаштирилган партияларга улар учун сайловларни муваффақиятли ўтказиш имкониятини беради.

2. Сайловларда ўз рақибига нисбатан кам овоз олган партия парламентда кўпчилик депутатлик ўринларга эга бўлиши мумкин.

3. Сайловларда бир хил ёки бир-бирига яқин миқдорда овоз олган иккита партия ҳокимият органида бир хил бўлмаган миқдордаги номзодларни сайланишига эришадилар. (Баъзан, рақибидан кўра кўп овоз олган партия битта ҳам мандатга эга бўлмаслигини ҳам кузатиш мумкин). Шундай қилиб, можаритар тизим бирон-бир партия ёки блокка вакиллик органларида кўпчилик овозларни ва мандатларни олишга ёрдам беради.

Пропорционал тизимнинг устун томонлари тўғрисида қуйидагиларни айтиш мумкин: унинг ёрдамида жамият сиёсий ҳаётидаги сиёсий кучларни жойлашишини реал ва аниқ манзараларини кўриш мумкин. У фикрлар хилмахиллиги ва кўппартиявийликни ривожланишини, шунингдек, давлат билан фуқаролар ўртасидаги узвий алоқадорликни таъминлаб беради.

Пропорционал тизимнинг асосий камчиликлари эса қуйидагилардир:

1. Ҳукуматни шакллантиришда мураккабликлар юзага келади. (Сабаби: бирон-бир устунлик қиладиган партиянинг йўқлиги, ҳар хил мақсад ғояларни кўзлаган партияларнинг кўппартиявийлик асосидаги коалициясини тузишга мажбур бўлиш.

2. Овозларнинг аниқ номзодларга эмас, балки, партияларга берилиши, партиялар билан депутатлар ўртасидаги алоқанинг сустлиги;

3. Депутатларнинг ўз партияларига анча боғлиқ бўлиб қолишлари (бу каби эркинликни чегараланиши парламентда қонунлар ва муҳим ҳужжатлар қабул қилиш жараёнларига салбий таъсир кўрсатиши мумкин).

Сайлов тизими ўз тараққиёти ва ривожланиш йўлида катта жараёнларни босиб ўтиб, бой тажрибалар тўплади. Бу жараёнлар давомида (айниқса, урушдан кейинги даврда) аралаш сайлов тизимлари шакллана бошлади. Шунингдек, можаритар ва пропорционал тизимларнинг яхши томонлари бир-бири билан уйғунлаша бошлади. Аралаш тизим доирасида маълум бир қисм депутатлик мандатлари можаритар тамойиллар асосида тақсимланиши, қолган қисм мандатлар эса пропорционал тизим асосида тақсимланиши расм бўлди. Сайлов тизимини демократлаштириш ва такомиллаштиришда шу аралаш сайлов тизими сиёсий барқарорликка эришиш йўлидаги энг самарали йўл эканлигини ривожланган мамлакатлар тажрибалари исботлаб берди.

Конституциямизнинг 77-моддасига ўзгартиш ва қўшимча сифатида киритилган «Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси ҳудудий сайлов округлари бўйича кўп партиявийлик асосида сайланадиган бир юз йигирма депутатдан иборат» бўлиши тўғрисидаги қоидани ҳаётга татбиқ этиш Ўзбекистондаги сиёсий партиялардан юксак уюшқоқлик, давлат ва халқ олдида масъуллик, шунингдек, янги сайловларга демократик қадриятлар асосида тайёргарлик кўришни талаб этади. Сиёсий партияларнинг навбатдаги сайловларда демократик тамойиллар талабларига жавоб бера олиши ва мустақил фаолият кўрсата олиш қобилиятини эгаллаши бўлажак парламентнинг мазмуни ва сифатини замонавий тарзда бўлишига кучли таъсир кўрсатиши шубҳасиздир.

Муқимжон ҚИРҒИЗБОЕВ,
сиёсатшунос

Бизга жавоб берадилар

КАМЧИЛИКЛАР БАРТАРАФ ҚИЛИНАДИ

«Миллий тикланиш» газетасининг 2003 йил 4 феврал сонида берилган М. Исмоилованинг «Елиб-югуриб... чипта сотишмади» мақоласида тилга олинган ҳолатлар юзасидан Урганч шаҳар ҳокимлиги назорат гуруҳи томонидан Урганч Темир йўл шоҳбекатлари шу йил 1 апрелда ўрганиб чиқилиб, мавжуд камчиликларни бартараф қилиш учун кўрсатмалар берилди.

4 апрел куни Урганч Темир йўл шоҳбекати бошлиқ вазифасини бажарувчи А. Ҳасанов ишчи-хизматчилари иштирокида шу масалада йиғилиш ўтказилиб, ўз вазифасига масъулиятсизлик билан қараган чипта сотувчи кассир Л. Минжановага ва навбатчи вокзал бошлиғи ёрдамчиси К. Ҳасановга ҳайфсан эълон қилинди, бундай ҳолат яна қайтарилган тақдирда вазифасидан озод қилишгача бўлган чоралар кўрилиши юзасидан огоҳлантирилди. Йиғилишда бундай камчиликларни бартараф қилиш учун кўрсатмалар берилди.

Г. ЮЛДАШЕВ,
Урганч шаҳар назорат инспекцияси раҳбари

ИНГЛИЗ ТИЛИ ЎҚИТИЛМОҚДА

"Миллий тикланиш" газетасининг жорий йилнинг 15 апрел сонида чоп этилган Дилором Қўзижоннинг "Инглиз тили ўқитилса... ёки жаҳон билан мулоқот ришталари" сарлавҳали мақоласи вазирлик мутахассислари томонидан ўрганиб чиқилди.

Мақолада таълим муассасаларида хорижий тилларни, хусусан, инглиз тилини ўрганиш, ўқувчиларни ва мактаб кутубхоналарини бадиий, ўқув-методик адабиётлар билан таъминлаш каби долзарб масалалар кўтарилган. Дарҳақиқат, тилларни, хусусан, хорижий тиллардан бир ёки бир нечтасини эгаллашни ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда. Буни таълим тизими ходимлари ҳам, ота-оналар ҳам, фарзандларимизнинг ўзлари ҳам ҳис қилишмоқда. Ҳамма гап – ана шу эзгу ниятларга қай йўл, усул ва воситалар билан етишишда, бунинг учун тегишли шарт-шароитларнинг яратилишида, деб ўйлаймиз.

Истиқлолдан кейинги даврда фарзандларимизнинг хорижий тилларга, шу жумладан, инглиз тилига боғча ёшидан бошлаб ўргатишга етарлича аҳамият берилмоқда. Жумладан, мазкур ўқув йилида республикамиздаги 6865 та мактабгача таълим муассасаларининг 2500 гуруҳида 55 мингдан зиёд болалар инглиз тилини ўрганишмоқда. Гуруҳ машғулотлари учун зарур қўлланма, тавсиялар яратилган ва жойларга етказилган.

Амалдаги ўқув режасига биноан республикамиз умумий ўрта таълим мактабларининг 5 – 9 синфларида ҳафтасига уч соат, 10, 11-синфларида эса икки соатдан инглиз тили ўқитилиб келинмоқда.

Республикамиздаги 9692 умумий ўрта таълим мактабининг 5220 тасидаги 96646 синфда (55,5% да) 2 257 617 нафар ўқувчи инглиз тилини ўрганмоқда. Шу жумладан, 959 мактабнинг 5343 синфида (137059 ўқувчи) инглиз тили чуқурлаштирилган режа ва дастурлар асосида ўқитилмоқда. Уларга 14 мингга яқин инглиз тили мутахассислари сабоқ беришмоқда.

Хорижий тиллар, шу жумладан, инглиз тили бўйича замонавий усуллардаги, ўқувчилар ёши, иқтидори, қобилиятига мос дарслик ва қўлланмаларни яратиш муҳим аҳамиятга эга. Буни ҳисобга олган ҳолда 2000 – 2003 йилларда 5 – 9 синф ўқувчилари учун Республика Таълим маркази ҳузурида ташкил этилган ижодий гуруҳлар томонидан ДТС асосидаги янги дарсликлар туркуми яратилди ва чоп этилди. Масалан, 5 – 6 синфлар учун Л. Жўраев, С. Хан, Р. Зирянова ва бошқаларнинг "FLVHICH ENGLISH" дарслиги (2000, 2001), "Ўқитувчи" нашриётида чоп этилди. Е. Волкова, И. И. Тзерт, А. Теннанлар томонидан 7-синфлар учун тайёрланган "English Matters" дарслиги ва қўлланмаси (2002 й.) И. Лее, Н. Тзарикова, Н. Зокирова, А. Теннатларнинг 8-синф "English Matters" дарслиги ва қўлланмаси (2002 йил) "Макмиллан", Л. Жўраев ва бошқаларнинг "SLV HIGH ENGLISH" дарслиги (2002 й.) "Оксфорд" университети ва республикамиз инглиз тили мутахассислари томонидан тайёрланди ва чоп этилди. 10 – 11 синф ўқувчилари Ж. Жаловнинг "Инглиз тили" дарслиги (2000 й.) асосида таҳсил кўришмоқда.

Айтиш керакки, бугунги кунда умумтаълим мактабларининг кутубхона жамғармаларини етарлича миқдордаги дарсликлар, бадиий, ўқув-методик адабиётлар, шу жумладан, хорижий тиллардаги адабиётлар билан таъминланишида муаммолар, етишмовчиликлар бор, албатта. Вазирлик бу масалаларнинг ижобий ечими хусусида жойлардаги ҳокимликлар, ҳомий ташкилотлар билан муайян ишларни амалга оширмоқда.

Назаримизда, мақолада айрим эътирозли, баҳсталаб ўринлар ҳам мавжуд. Чунончи, сарлавҳа мақола мазмунига мос эмас. "Инглиз тили ўқитилса..." деган жумлани ўқиган газетхон "Ие, ҳали республикамизда инглиз тили ўқитилмас экан-да!" деб таажжубга тушиши табиий. Мақола муаллифининг республикамиз умумтаълим мактаблари, ўрта махсус, касб-ҳунар таълими, олий таълим муассасаларида инглиз ва бошқа хорижий тилларнинг ўқитилиши, унинг ҳозирги аҳволи, муаммолари, дарслик ва ўқув қўлланмалар, кадрлар таъминоти масалалари бўйича етарлича маълумотларга эга эмаслиги, мақола умумий гаплардан иборат бўлиб қолганлиги кўриниб турибди. Ҳолбуки, мақола муаллифи Республика Таълим марказининг хорижий тиллар бўлимидан барча масалалар юзасидан етарлича маълумотлар олиши фойдадан ҳоли бўлмасди.

***

Сизнинг Халқ таълими вазирлигига 2003 йил 18 апрелда йўллаган 18-сонли хатингиз, ҳамда "Миллий тикланиш" газетасининг 2003 йил 15 апрел сонида босилган Дилором Қўзижоннинг "Инглиз тили ўқитилса... Ёки жаҳон билан мулоқот ришталари" сарлавҳали мақоласи Республика таълим маркази чет тиллар бўлими методистлари томонидан ўрганиб чиқилди.

Мақолада муаллиф умумий ўрта таълим мактабларида инглиз тилининг ўқитилиши ижтимоий зарурат даражасида оммавий қамровга эга эмаслиги, инглиз тилини барча ўрта ва махсус таълим мактабларида жорий этилиши кераклиги, ҳамда инглиз тилини осонроқ ўрганишда рус тилидаги мавжуд адабиётлардан уларни ўзбек тилига таржима қилган ҳолда фойдаланиш мақсадга мувофиқлиги ҳақида тўхталиб ўтган. Дилором Қўзижоннинг юқорида келтирилган фикрлари айни пайтда бир оз ҳақиқатдан йироқ десак хато бўлмас. Давлат Таълим Стандартлари яратилгунга қадар инглиз тилини ўқитиш мақола муаллифи таъкидлаганидек "ижтимоий зарурат даражасида оммавий қамровга эга эмас" эди, яъни инглиз тили дарслиги фақат грамматикани ўргатишга асосланган ҳолда олиб борилар, тилни амалий жиҳатдан ўрганиш унчалик аҳамият касб этмас эди. Бундан ташқари бу дарсликлар маънавий ва методик жиҳатдан замонавий талабларга жавоб бера олмас эди. Натижада умумий ўрта таълим мактаби битирувчилари инглиз тилини мулоқот қила олиш даражасида эгаллай олмас эди.

Инглиз тили бўйича қабул қилинган янги умумий ўрта таълим Давлат Стандарти ва ўқув дастурида инглиз тилини амалий, таълимий, тарбиявий ва ривожлантирувчи мақсадларда ўрганиш кўзда тутилган бўлиб, унда ўқувчиларнинг тўрт нутқ фаолияти (ўқиш, тинглаб тушуниш, гапириш ва ёзув)ни амалий ўзлаштиришлари ва уларни инглиз тилида эркин мулоқот қила олишга ўргатиш асосий мақсад қилиб олинган. Мазкур ДТС ва ўқув дастури асосида умумий ўрта таълим мактабларининг 5 – 9 синфлари учун яратилган инглиз тили дарсликлари Британия Кенгаши, Англиянинг Оксфорд университети ва Макмиллан нашриётлари билан ҳамкорликда ёзилган бўлиб, уларда ўқувчилар ўқиш, тинглаб тушуниш, гапириш ва ёзув малакаларини чуқур эгаллаш орқали замонавий коммуникатив инглиз тилида мулоқот қилишни ўрганадилар. Бу нафақат инглиз тили, балки француз ва олмон тилларини ўқитилишида ҳам амалга оширилмоқда. Умумий ўрта таълим мактаблари учун француз тили дарслиги Франциянинг Версал университети, олмон тили дарсликлари эса Германиянинг Тошкентдаги Гёте институти ҳамкорлигида яратилмоқда. Бу дарсликларда тил ўқитишнинг интерактив услубига катта эътибор берилган бўлиб, улар методик жиҳатдан дунёдаги ҳеч бир дарсликдан кам эмас. Умумий ўрта таълим мактабларининг 5 – 9 синфларида инглиз тилини ўқитиш учун рус тилидаги адабиётларни ўзбек тилига ўгириб фойдаланишга айни пайтда ҳеч қандай зарурат йўқ.

Жумладан, Республикамизда яна шундай мактаблар мавжудки, бу мактабларда инглиз тили 1-синфдан бошлаб чуқурлаштирилган ҳолда ўқитилади. Бу мактабларнинг сони кам бўлганлиги, ҳамда улар учун дарсликлар яратиш қимматга тушиши сабабли ҳали янги дарсликлар яратилгани йўқ. Шу сабабли бу турдаги мактаблар айни пайтда Россияда чоп этилган дарсликлардан фойдаланишмоқда. Келажакда бу дарсликлар рус тилидан ўзбек тилига таржима қилиниши мумкин.

Республикамиз тилшунос олимлари, методистлар ҳамда ўқитувчиларнинг мазкур мавзуга муносабатини билдирувчи туркум мақолалар билан иштирок этиши ташкиллаштирилмоқда.

Г. Я. АЛИМОВА,
директор

МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ – ИНСОНИЙ ҲАРАКАТ

(Боши 1-бетда)

ликни "қувватлашаркан", аммо уни бошқариш учун ғайримиллий мафкура, миллий тарқоқлик "самарали" экан. Шунинг учун улар халқни эгаллагач, байналмилалчиликни ёқладилар, миллийликка қарши курашдилар, миллатни йўқотиш учун эса унинг маданиятини йўқотишга киришдилар. Маданиятни йўқотиш учун эса уни иккига бўлдилар – "эски" ва "янги" маданият, "пролетар" маданияти ва "қолоқ", "диний-клерикал" маданият. Туркистонни бешга бўлганлар, унинг ичидаги халқни ҳам "бой" ва "камбағал"га, "босмачи" ва "қизил"га бўлдилар. Навоийни яратганга муножаату таваллоларисиз адабиётга "қабул қилдилар", аммо унинг пирларини – Баҳовуддин Нақшбандий, Хожа Аҳмад Яссавийларни "янги маданият" эшигидан киритмадилар.

Худди шу ўринда миллийликка доир бир кузатишни ҳам айтиш лозим. Советлар миллийлик ёрдамида октябр инқилобини амалга ошириб, ҳокимиятга ўрнашиб олгач, миллат ғоясига қарши бўлиб ташлаш йўли билан кураша бошладилар. Аммо 1941 йилдан фашистлар билан уруш пайтида масжидларни яна очдилар, фронтда миллий тилларда газеталар чоп этдилар, халқ санъаткорларини ҳарбий қисмларга келтирдилар. Нега? Ахир, улар бу маданиятни "қолоқ" ҳисоблардилар-ку?! Маълум бўлишича, давлатни қўлга олиш пайтида ёки уруш, хавф ҳолатида миллийлик, миллат туйғуси халқни бирлаштириш, кучайтириш қудратига эга. Зиё Кўкалп ҳам "Туркчилик асослари"да: "Уруш пайтида ватаний ахлоқ шиддатланиши"ни, хавф, таҳлика пайтида миллат уюшишини таъкидлайди. Душманни – фашистни енгиб олгач, яна миллийликка қарши кураш, фашистни енгиб, ўзида мужассам кучни сезиб қолган миллатлар совет тоталитаризми – синфий фашизм учун хавфли эди. Уруш тугар-тугамас, яна миллий қатағон йўли билан бутун-бутун миллатлар қириб ташланди, кучсизлантириш бошланди.

Шўролар миллат туйғусига қарши шу қадар изчил курашдиларки, мустақиллик замонида ҳам ҳали-ҳануз "миллат" сўзи айримларни чўчитади. Озодликнинг тўртинчи йилига келибгина, энди номида "миллий" сўзи бор партия – Ўзбекистон "Миллий тикланиш" демократик партияси сиёсий майдонга чиқди. Яна бир нарсага эътиборингизни қаратмоқчи эдик: айни шу пайтда – Давлатимиз асослари қўйилгач, Конституция ва қонунлар яратилгач, жаҳон ҳамжамияти танигач – 1995 йилнинг баҳорига келиб, республика Президенти Олий Мажлиснинг биринчи сессиясидаги маърузаларида бутун бир бобни "Миллий хавфсизликни таъминлаш тамойиллари"га бағишладилар, миллий манфаатларнинг ҳимоясига доир "Ўзбекистон Республикасининг ҳарбий доктринаси асослари" ҳам эълон қилинди. Бу давлатона қадамларнинг Миллий тикланиш демократик партияси билан бир пайтда майдонга чиққанини назарга олсак, миллий давлатчилигимиз янгича сифат босқичига, етуклик поғонасига кўтарилганини кўрамиз.

Миллат инсон учун қандай маъводир? Одам ўз эли орасида туғилади, яшайди ва ўлади. Балким шунинг учундир, инсон ўзини ўраб турган халқини қандайдир табиий қабул қилади, у ҳақда ўйлаб ҳам ўтирмайди. Ҳолбуки, миллат – оламдаги энг мўъжизавий ҳодисадир, табиатнинг гўзал тилсимидир. Миллатлар қайдан ва қандай пайдо бўладилар? Қандай куч уларни асрлар бўйи қувватлаб келади? Миллий низолар, ирқий қирғинларнинг минг йиллардан сўнг ҳам одамият айнан миллат бўлиб қолди-ку?! Миллатсиз инсон йўқ-ку! Бу саволлар ҳақида деярли ҳеч ким ўйламади. Ўйлаганлар ҳам аниқ бир жавобда тўхтаган эмаслар.

Инсонга халқи, миллати нега керак, деган саволга эса унча-бунча жавоб берса бўлади. Миллатга даҳлдорлик Инсонни унинг Тарихига, Бугунига ва Келажагига ҳам дохил қилади. Одам миллати сафида ўз бетакрорлиги ва салоҳиятини сезади ("Ёлғиз отнинг чанги чиқмас..."), тирикликнинг юксак маъносига ета бошлайди. Табиат – инсоннинг жисмоний яшаш муҳити бўлса, миллат – ижтимоий-руҳий яшаш муҳитидир. Табиатнинг намоёни – сув, ҳаво, олов, тупроқ бўлса, миллатнинг намоёни, менинг назаримда, миллий тил, тарих, тафаккур, санъат, маданият, урф-одат, ақидалар силсиласидир. Ҳавосиз инсон бўғилади, сувсиз ташна бўлади, оловсиз музлайди, заминсиз ҳалокатга учрайди. Худди шундай тилдан, тарихдан, маданий-маънавий меросдан мосуво миллат руҳан ўлади. Табиатдан айрилган инсон жисман йўқолса, миллатдан ҳоли одам руҳан ўликдир. Шунинг учун тарихдаги миллатни, миллиятни йўқотишга бўлган барча уринишлар тирикликнинг ўзига зид келди ва ҳеч қачон натижа бермади. Қириб юборилган халқлар ўрнида шаклланган янги халқлар ҳам яна миллат моҳиятида юз кўрсатавердилар. Зеро, миллатсиз халқ йўқдир. Табиатга бўлган ғайри муносабатлар экологик фожиаларга олиб келгани каби миллиятга қилинган ҳужумлар ҳам тирикликни инқирозга судрайди. Қолаверса, миллий эҳтиёжлари қондирилмаган одам ўз мамлакати тақдирига бефарқ бўлади, ўз ҳаётида маъни тополмайди, эрлар шаробу гиёҳга ружу қўядилар, аёллар туғмоқдан қочадилар, чунки миллатга, халққа боғланмаган одам учун наслни ҳам кимга, ким учун қолдириш жумбоқдир.

Миллият – одамнинг заминидаги ягона табиий яшаш тарзидир. Одам дунёда миллат вакили сифатидагина воқеъдир. Хўш, нега тоталитар давлатлар миллиятга қарши курашадилар, миллатпарварларни қатағон қиладилар? Чунки ҳазрат Алишер Навоий айтганлар: "Эл нетиб топгай мениким, мен ўзимни топмасам...". Ўзини топганлар кучли бўладилар. Ўзини топган халқ қудратлидир. Халқ ўзини миллиятда топади. Золим шоҳлар ўзини топганлардан, миллатини таниганлардан хавотирга тушганлар, чунки ўзини топганларни алдаб бўлмайди. Одил шоҳлар эса халққа ўзини танитганлар. "Темур тузуклари"да ҳам соҳибқирон миллатлари билан фахр этган эдилар. Юртбошимиз ҳам "Келажаги буюк давлат" ғоясини илгари сура туриб, ҳар гал умуминсоний ва миллий қадриятлар уйғунлигини таъкидлаб келадилар. Зеро: "Давлат мустаҳкамлиги ва қудрати унинг жаҳон жамоатчилиги олдидаги маънавий-ахлоқий қиёфаси ва нуфузи билан ҳам аниқланди. Айни шу боис халқимизнинг, миллатимизнинг маънавий жиҳатдан уйғониши мустақиллигимиз, миллий хавфсизлигимиз гаровидир" (И. А. Каримов "Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболининг асосий тамойиллари", Тошкент, 1995 йил, 72-бет). Миллатимизнинг маънавий уйғониши мустақиллигимизнинг, миллий хавфсизлигимизнинг кафолати экани ўзини топмоқ – элнинг ҳам топгани ҳақидаги навоийона фикрга ҳамоҳангдир.

Айни бугунга келиб "миллий уйғониш", "миллий манфаатлар", "миллий хавфсизлик", "миллий тикланиш" иборалари сиёсий луғатимизда пайдо бўлгани, миллат ҳақида сўзлай бошлаганимиз (ўйлай бошлаганимизга эса анча бўлди, тўғрироғи, ҳамиша ўйлаганмиз) мақбул бўлди. Чунки мустақиллигимиз анча мустаҳкамланди, давлатимиз асослари барпо этилди, фуқароларимизнинг миллий эҳтирослари ҳам деярли босилди, миллий тафаккур куртаклари пайдо бўлди. Бошни эмас, "дўппини бошдан олиб" ўйлайдиган фурсат етди. Биз Тожикистон, Гуржистон, Озарбойжон, Арманистон, Чеченистон, Босния – Герцоговина каби "хўроз эрта қичқирган" посткоммунистик давлатларда айнан миллий низоларнинг қонли изини ҳам кўриб турибмиз. Ҳали эҳтирос совумай, сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий ислоҳотлар ўтказилмай туриб, миллиятга эрк бериш шундай оқибатларга олиб келди. Бизда эса миллий уйғониш ҳаракати яқиндагина – етарли даражада барқарор замин яратилганидан сўнг бошланди. Бу тушунарли ва хайрлидир. Қолаверса, буюк аждодларимизнинг томиримиздаги қонимиз, азалий босиқлигимизми, элимизнинг донолигимиз – нимадир халқимизни бугун ҳам биродаркушликдан асради. Қийинчиликлардан безиб бир-биримизга ташланмадик, юраги катта, бағри кенг миллат эканимиз яна бир бор кўринди. Тарих – урушлардан иборат, дейдилар. Қанча халқлар изсиз кетдилар. Модомики, минг йиллардан буён миллатимиз яшаб келаётган экан, демак, у яшовчан, "қонида қилич занги", ҳаёт истаги бор. Хотираси узун, ўйлови чуқур, буюк ва бутун миллат – туркийлар.

Хўш, миллий уйғониш, элнинг қудратидан ғанимлар қўрқиши, миллийлигимизни парчалашга уриниши тушунарли, аммо нега оддий одамлар ҳам миллийликдан, миллатпарварликдан чўчийдилар? Бу советлар ташвиқоти асоратидангинами?

Бир нарсани аниқ тасаввур этиш лозимки, миллий зулм, миллий низоларни миллийликни англаш эмас, миллийликни қувғин қилиш келтириб чиқаради. Уруш – жанжаллар миллий онг туфайли эмас, аксинча, онгсизлик туфайли юз беради. Шовинизм – ўзини англашдан эмас, англай олмасликдандир.

Халқда ҳамиша миллият, миллий ғоя яшайди. У енгилмас эканини, хусусан советлар тарихи ҳам кўрсатди. Миллий онг, миллий тафаккур қатағон қилинмаслиги керак, аксинча, халқдаги миллий эҳтирослар жаҳоний оқимга солиниши лозим. Миллий фирқа ҳам ана шундай замонавий йўлдир. Миллий йўналишдаги партия миллий эҳтиёжларини қондиради ва сиёсий майдонда инъикос этади, акс ҳолда қондирилмаган миллий талаблар жунбушларга эврилиши мумкин.

Халқимизнинг миллий уйғониши – янгича даврнинг ибтидосидир. XX аср интиҳосига келиб, одамзод шуни англадики, ҳар бир миллат инсониятнинг бир қисми ва бетакрор бойлигидир, асло тараққиёт йўлига тўсиқ эмасдир. Бир одамсиз халқ – кемтик, бир миллатсиз инсоният қашшоқроқдир. Миллатни, миллийликни йўқотиш шахсни, ўзликни йўқотиш сингари фожиалидир. Оқиб бораётган сувда ҳаёт мавжуд, зеро турли тезликда ҳаракат қилаётган молекулалар бор, агар шу сувдан бир идишга олиб қўйсангиз, аввал тинади, кейин айнийди ва ўлик сувга айланади. Инсоният ҳам миллий ирмоқлар қуйилиб турадиган дарёдай ҳаракатланиб, жўшиб боради. Инсоният тириклиги миллатлар билан дир. Миллий ўзликни йўқотиш шахсий йўқотиш каби ҳалокатлидир.

Туркистон халқининг, шу жумладан, ўзбек халқининг миллий уйғониши ҳеч кимни хавотирга солмаслиги лозим.

Совет тузумининг кирдикорлари учун айбни бирор бир миллатга қўйиб бўлмайди, айб умумийдир, тавба-тазарру ҳам умумий бўлиши лозим. Инқироздан халқлар биргалашиб, ҳамжиҳат чиқмоқлари тўғрироқдир. Миллий адоватларни қўзғаш эса мустақиллик, миллий уйғониш ғанимларига қўл келади. Миллий эҳтирослар ёрдамида вазиятни барқарорлаштириш, ҳокимиятга талпиниш осон, аммо миллий онги уйғонган халқлар энди эркларини қўлдан бермаслар.

Миллий уйғониш – барча халқлар учундир.

Миллийлик ўзбеклар учун ҳам, руслар, қозоғу қирғизлар, тожику туркманлар, украин ва латишлар учун ҳам баробардир. Бугун бир нарса аён – келажак миллатларнинг йўқолиши билан эмас, аҳиллиги ва ранг-баранглиги биландир.

Ана шу қутлуғ мўлжални тўғри олиб иш бошлаган ва қарийб ўн йилдан буён фидойиларча ишлаётган, юз кўрсатиб келаётган "Миллий тикланиш" газетасига боқийлик ва куч-қувват, янги-янги муштарийлар тилайман. Миллий ҳаракатнинг сафлари кенгайишини истайман.

Карим БАҲРИЕВ,
"Internews-Netwok" халқаро ташкилоти ваколатхонаси директорининг ўринбосари

ДИЛДАГИНИ АЙТГАНДА

Эришдек туюлмасину, менда газетанинг биринчи сони сақланиб турибди. Кейинчалик ўзим ҳам таҳририятга мақолалар юбордим. Чоп этишди. Тўғри, ҳозир газеталар ҳам анча кўпайди, ҳатто уларни баъзиларининг номини эслаб қолиш ҳам қийин. Ўзимиз билган марказий газеталар қаторидан ўрин олган «Миллий тикланиш»нинг ҳам ўз муштарийлари бор. Газета таҳририяти ҳам қўл қовуштириб «ичимдагини топ» дейдиганлардан эмас. Чоп этилаётган мақолалар мавзуси ҳам турли-туман, куюнчаклик билан ёзилган мақолалар ва хатлар кўп. Айниқса, ҳажвий чиқишлар «ичак узилди» гаплар ўзининг ижтимоий салмоғига эга эканлиги билан диққатни тортади.

Газетанинг ўз овози ва ўз фикри бор. Гапни тушунишга осон қилиб очиқчасига айтади. Президентимиз ҳам «Ютуқлар ўзимизники, кўпроқ камчилик ва нуқсонларни ёритиш» лозимлигини кўп таъкидлаши бежиз эмас. Шу маънода газета тўғри йўлдан боряпти десак ўринлидир. Айниқса, талабаларни шартнома асосида ўқитиш мавзусидаги танқидий-таҳлилий мақолалар ва шунга акс садо тарзида берилган фикр-мулоҳазалар менга жуда маъқул бўлди. Кўпчиликни анчадан буён ўйлантириб келаётган муаммони «МТ» ўз саҳифаларида кўтариб чиқди. Тўғри, ҳозир бозор иқтисодиёти, лекин ҳар бир режа ва ишда ҳам меъёр, имкон чегараси бор. Илм-урфон бу жиҳатдан алоҳида масала. Айтгандай, бу ҳақдаги кейинги чиқишларга тегишли вазирлик ва идоралар муносабат билдирсалар ёмон бўлмасди. Фақат сўнгги пайтларда ҳафталик газета ҳам «ойлик»ка ўтиб, бироз «оқсоқ»ланиб қолаётгани афсусланарли. Бу ёғи ҳомийларга боғлиқ. Газета ғазнасида мақолалар бисёр. Савобли ишни ҳар ким, ҳар куни қилиши кераклигига амал қилсак, газета ҳам аввалгидек «лаббай» дейдиганлардан.

Хуллас, кўпчиликка севимли, партиянинг юзию кўзи бўлган «МТ»га кенг ва равон йўл, ижодкор таҳририят ходимларига омад тилаймиз.

Каримжон ТОЙЖОНОВ,
биология фанлари доктори

АЧЧИҚ, АЧЧИҚ, АЧЧИҚ, ЛЕКИН РОСТ...

Кейинги пайтлари «МТ» ёшлар ҳаётига чуқурроқ назар ташлашга, уларнинг ўй-фикрлари, интилиш ва муаммолари билан қизиқишга имкон қадар ҳаракат қилмоқда. Ўз навбатида ёшларимиз ҳам газетага бефарқ қолмаяптилар.

Ўзбекистон Миллий университети журналистика факултети бир гуруҳ талабаларининг қуйидаги мулоҳазалари ҳам ўзаро маънавий мулоқотларимизнинг бир ифодаси каби.

КЎНГИЛ ТОПИШ ОСОНМАС

Баъзан бир қараганимизда республикамиздаги газеталарнинг мақсад-моҳияти деярли бир қолипга тушиб қолгандек кўринади. Ҳаммасида кўтариб чиқилаётган муаммолар, ёритилаётган ютуқлар худди биргаликда умумий мавзу қилиб олингандек туюлади. Агар газетанинг «шапка»сига қарамасангиз, қайси нашрни ўқиётганингизни фарқи йўқдек бўлиб кетади. Шунда ўйлаб қоласан, демак, ҳар қандай нашрнинг унинг қандай эканлигини англатиб туриши учун ҳам шахсий «характери» бўлиши керак экан.

«Ҳуррият», «Моҳият» газеталарида мана шу «характер» яққол кўзга ташланади. Бу маънода бемалол қатъият билан «Миллий тикланиш» газетасини ҳам тилга олиш жоиз.

Ҳар бир ёритаётган мавзуларида, очиғини айтсам, ушбу газета шунчаликдан кечиб қўйган. Жиддий ёндашув, ҳақиқат изидан изланиш, холисликка эришиш, фикр-мулоҳазаларни миллий руҳ билан кенг омма ихтиёрига талаб даражасида етказа олиш бугунги газеталар учун турли кечмоқда. Дадил сўзни айтиш учун ҳалигача «юрак» етишмаётгандай.

Худди шу мураккаб жараёнда — умумсиёсий газеталар сони жиҳатидан бошқа хил газеталардан камроқ пайтда «Миллий тикланиш»нинг ўзига хос дадил овози ва аниқ йўналиш билан фаолият олиб бораётгани қувонарли.

«Аср муаммолари», «Фикрлашув», «Кутилмаган нигоҳ», «Табиат ва биз» каби қўплаб долзарб рукнлар остида бериб борилаётган мақолалар ўқувчи эътиборини қозонишига шубҳа йўқ. Газетанинг ютуғи шундаки, у мақолаларга биз кутгандек жиддий ва чуқур, асосийси миллий нуқтаи назар билан қарай олади.

Тўғри, мен ва бошқа ўқувчилар мазкур газетанинг низоми билан таниш эмасмиз. Фақат биз кўнглимизга яқин олишимизга сабаб газета ҳеч қайси мавзудан ўзини чекламайди. Қайси соҳага оид мавзуни олиб чиқса, маромига, мўлжалланган манзилга етган бўлади ўша мавзу.

Ёшлар ҳаёти ва тарбиясига, хусусан ёш кадрлар (талабалар) фойдасига жуда кўп мақолаларни ўқийман. Ёшлар ҳақида, келажак ҳақида қайғураётган нашрнинг эртасини, демак, ёшлар яратади. Ёшлар газетанинг бор юкини эртага ўз елкаларига оладилар. Шунинг учун ҳам «Миллий тикланиш» узлуксиз давом этади. Бугунги газеталар ичида ўз ўқувчиси билан чин дилдан, самимий тиллашаётган «Миллий тикланиш»га омадлар тилаймиз.

Носиржон ЖЎРАЕВ

СИЗ ҚАНДАЙ ИЗОҲЛАЙСИЗ?

Партия ўз номига монанд ишлари билан ўз ғоялари йўлида миллат учун хизмат қила бошлади. Дўст ачитиб гапиради, дейишади. Шу нақлга амал қилган ҳолда мен ҳам партияга дўст сифатида партия ҳозир ҳеч нарса қилмаяпти, партиянинг бор йўқлиги ҳам билинмаяпти, буни ўзингиз қандай изоҳлайсиз ва бошқалар қандай изоҳлайдилар, деб сизларга мурожаат қилиб сўраган бўлар эдим. Балки бу кўпчиликнинг саволидир.

Сиёвуш ҲОШИМОВ

БИР БОР ЎҚИБ...

Тўғрисини айтсам, «Миллий тикланиш» партиясининг асосий йўналиши, фаолияти, бугунги кундаги ишлари ҳақида деярли маълумотга эга эмаслигим ҳақида жиддий ўйлаб қолдим. Мазкур партия томонидан нашр этилувчи «Миллий тикланиш» газетасини ҳам мунтазам кузатиб бормаганман. Фақат шу йил феврал ойи сонидаги контракт тўғрисидаги мақола менда қизиқиш уйғотди. Унинг шу битта сонини ўқибоқ, демак, газета халқнинг дардини айтиб, муаммолари ҳақида ёзиб чиқар экан, деган хулосага келдим.

Саида ҚОРАБОЕВА

НЕГА «ЕЛКА ҚИСИШАДИ?»

Кўпчиликнинг фикрича, бугунги кунда партияларнинг фаолияти, уларнинг борлиги деярли сезилмайди. Лекин ўша ватандошларимиздан партия дастурлари у ёқда турсин, нечта партия борлигини сўрасангиз, елка қисишади. Ўтиш даврининг қийинчиликларига қарамай 5-10 мингдан ортиқ кишини ўз ғоялари атрофида бирлаштира билиш ҳам мақтовга арзийди. Бугун 8 ёшни қаршилаётган Миллий тикланиш демократик партияси ҳақида гапиришдан олдин шуларни ўйладим. Мамлакат тараққиёт йўлини миллий тикланишда деб билган партиянинг келажаги бор. Ўзини билган, Ватан туйғусини ҳис қилган, ўзбекман деб кўкрак керган ватандошларимиз бор экан, МТДП ҳам бор! Муҳими, эса ўз фикр-ғояларидан бир қадам ҳам четга оғишмасликдир.

Талаба

ИСМИНИ ЖУДА ЯХШИ КЎРАМАН

Кутубхонамизга кўп газета-журналлар келади. Синфдошларим нуқул "Даракчи", "Ёш куч"ларни ўқишади. Улар ҳам жуда қизиқарли. Аммо мен кўпроқ "Миллий тикланиш"ни ўқигим келади. Мен бу газетанинг отини яхши кўраман. Нимагалигини айтолмайман, биламан-у тушунтириб беролмайман.

Қолаверса, "Миллий тикланиш" болаларга кўп эътибор беради.

Ҳатто, лицей ўқувчиларининг иншоларини ҳам эълон қилган. "Бизнинг анкета"да ҳам биз – талабаларга тегишли саволлари кўп. Бизга катта одамдай, дўстдай қарайди бу газета. Фақат тез-тез чиқса дейман...

Жийда гулин иси
гупурар,
Изимизда қолиб кетди
қиш.
Тушимизга дарёлар
кирар,
Руҳим сенсан,
"Миллий тикланиш".

Мен бир баҳор, дунё бир
баҳор,
Хаёлимда умид урар ниш.
Хатларингда ҳаёт иси
бор,
Камол топгин,
"Миллий тикланиш!".

Феруза АБДУҚАҲҲОРОВА,
Тўрақўрғон банк ва иқтисодиётга йўналтирилган мактаб-интернат ўқувчиси

ХИЗМАТ ҚИЛАДИГАНДЕК

«МТ» ёш бўлса-да, бошқа газеталар сингари ўз мухлисларига эгадир. Бунда бериладиган ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий мақолалар ўйлашга, фикрлашга чорлайди. Айниқса, маънавий бойликларимиз ҳақида сўз юритиладиган кўплаб мақолаларга бефарқ бўлиш шу бойликларимизга бефарқ бўлишдай туюлади менга.

Назаримда, бу нашр бизнинг миллийлигимиз, ўзлигимиз учун хизмат қиладигандек...

Навбаҳор РАҲМОНОВА

ПАРТИЯ ОВОЗИ

Кўппартиявийлик — демократик давлатларга хос бўлган тизим, барча партиялар Ватан тақдирида ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Биз дунёга юз тутадиган бугунги ҳаётимиз ютуқ ва муаммоларини, даврнинг муҳим масалаларини ёритиши билан замонамизнинг илғор газеталаридан саналади.

Анвар ЮСУПОВ

ЎЗ ВАҚТИДА ЧИҚИБ ТУРСА

Мазкур партия фаолияти ҳақида мен тўлиқ тасаввурга эга эмасман. Партия фаолиятини ёритувчи нашр «Миллий тикланиш» газетаси ҳақида қуйидагиларни айтишим мумкин. Газета мамлакатимиздаги ижтимоий янгиликларни, ўзгаришларни ёритишда бошқа газеталардан қолаётгани йўқ. Газета сиёсий, маданий ва илмий янгиликларни ҳам ўз саҳифаларида бериб бормоқда. Партия фаолиятига доир мақола ва хабарлар ҳам онда-сонда берилади, кўп учратмаганман.

Газетани ўқиса, кузатиб борса бўлади. Фақат ўз вақтида чиқиб турса...

Азиза ХАИТОВА

«МТ»НИ КИМЛАР ЎҚИЙДИ?

Баъзида курсдошларим бу партия у ишни қилди, яна бири бу ишни қилди деб қолишади. «Миллий тикланиш» партияси ўз ғояларини асосан ҳафталик нашри «Миллий тикланиш» газетасида эълон қилиб боради. Афсуски, партия нашридаги муҳим мақола ва мавзуларни ҳамма ҳам ўқиш имконига эга бўлавермайди. Бунинг асл сабаби, унинг адади бор-йўғи 2000 нусхани ташкил этишидадир. Кейинги пайтда ёшлар орасида ҳам бу партияга ишонч ва талаб ортиб бормоқда. Бу албатта ижобий ҳол. Партиянинг саккиз йиллиги арафасида ўз таклифларимни ҳам билдириб ўтсам: партия сафларида ижодкор, фидойи ва талабчан ёшларнинг кўпайишига жиддий эътибор қаратиш зарур. Шунингдек, газета кўп минг нусхаларда ҳафтада 3-4 марта чоп этиб ўз ўқувчилари қўлига, барча қишлоқлар аҳолисига етказилса, шу орқали ҳам «Миллий тикланиш» партиясининг ўзига хослиги ёрқинроқ намоён бўлади, республикамизнинг энг етакчи партияларидан бирига айланади.

Иззат ЭШБОЕВ

Бизнес форумдан кейинги ўйлар

ПУЛИДАН ТАШВИШ ЧЕКМАНГ

ЖАНОБ ЖАН ЛЕМЬЕРГА БЕРИЛМАГАН БИР САВОЛ

Ақлим бору пулим йўқ деган экан мутойба билан бир донишманд. Буни кўп эзгу ишлар қилишни истаган, ўзи ёки ўзгалар учун кўплаб фойдали амалларни режалаштиришга ақли, билими етадиган, лекин режалар амалиётига зарур молиявий манбаларга эга бўлмаган кишининг гапи дейиш мумкин.

Ҳозирда компьютер орқали ёки тўғридан-тўғри ақл ўйинлари, заковат синовларида, турли мавзу ва йўналишлардаги танловларда лойиҳалар билан қатнашиб грант соҳиби бўлиш дунёвий миқёсларда анъанага айланиб улгурди. Ва бундай лойиҳалар, айниқса, ривожланган мамлакатлар ҳаётида муҳим ижобий самараларни бериб келмоқда, улар инсон интеллектуал салоҳиятидан фойдаланишни ана шундай ҳар томонлама ташкил эта борадилар. Бу — ақлинг бўлса, пулинг ҳам бўлади дегани аслида. Шу маънода сўзимиз бошидаги иборани айтган донишмандлар бугуннинг ақли расо кишиларига ҳавас қилса арзийди.

Майли, мақсадга ўтайлик. Ахир, глобал муаммо бўлган Орол денгизини ҳаётга қайтариш учун мукаммал, ижроси чинакам натижа берадиган, халқ тили билан айтганда, жўяли бир лойиҳа бўлса, унинг амалга оширилиши учун пулидан ташвиш чекмаслигимиз ҳақида гап кетяпти. Лекин чиндан ҳам денгизни сув билан таъминлашга доир лойиҳа ишлаб чиқилса (ёки ишлаб чиқилган бўлса) ва Европа Тикланиш ва Тараққиёт банки (ЕТТБ) кенгаши томонидан кўриб чиқилиб маъқул деб топилса, мазкур банк ушбу лойиҳани ҳозирданоқ маблағ билан таъминлайди. Бу ҳақда мазкур нуфузли банк президенти Жан Лемьер жаноблари ЕТТБнинг Тошкентда бўлиб ўтган йиллик йиғилиши доирасида журналистлар билан ўтказган матбуот анжуманида таъкидлади. Бу сўзлар журналистлардан бирининг Орол муаммоси юзасидан берган саволига жавобан айтилди. Жаноб Жан Лемьер мазкур йўналишдаги мавжуд лойиҳаларнинг аксарияти Оролбўйи аҳолисига моддий ёрдам, тиббий хизматлар кўрсатиш, минтақа экологик вазиятини маълум даражада юмшатиш ва шу каби ларга қаратилганлиги, бундай лойиҳалар инсонпарварлик нуқтаи назаридан ижобий баҳоланса-да, айнан Орол денгизини тиклаш, муаммони ҳал қилиш билан боғлиқ амалларни бажаришга асос бўлолмаслигини билдирди.

Табиийки, ҳар қандай касалликни даволаш, уни кенг тарқалишининг олдини олиш, шубҳасиз, касалликни тарқатувчи манбалар билан шуғулланишни тақозо этади. Муаммолар ҳам шундай аслида. Дейлик, арикдан сувни челак билан олиб уни тозалаб яна ариққа қуйиш машқи билан ифлосланган ариқ сувини тозалаб бўлмайди. ЕТТБ президентининг айни манба бўлган Орол денгизини ҳаётга қайтариш зарурлигига урғу бериб гапиргани ва бу борадаги лойиҳаларни қўллаб-қувватлашга банк ҳамиша тайёр эканлигини, айни пайтда ЕТТБда бундай лойиҳалар йўқлигини тилга олгани ҳам, бизнингча, бежиз эмас. У бу масалада нафақат Ўзбекистон, балки минтақамиз, хусусан, Қирғизистон сув ресурсларидан ҳамжиҳатликда оқилона фойдаланиш зарурлигини ҳам айтиб ўтди.

Лекин бу ўринда дабдурустдан битта савол туғилиши мумкин. Одатда, банкларнинг берадиган маблағлари банкка фойда келтириши, жуда бўлмаганда берилган маблағнинг ўзи инфляция даражасини ҳисобга олган ҳолда қайтарилиши зарур (хайрия, ҳомийлик ёрдамлари бундан мустасно, албатта). Орол эса бирор корхона, завод ёки фабрика эмас, денгизни тиклашгача бўлган ҳар қандай мукаммал ва самарали лойиҳада ҳам ўз ижроси учун кетган маблағни сувдан бошқа шаклда қайтадан юзага келтиришни назарда тутиб бўлмайди. Балки биз янглишаётгандирмиз, лекин бундай лойиҳалар фақатгина ҳомийлик ёрдами сифатида маблағ билан таъминланади деб ўйлаймиз. Жан Лемьер жаноблари ҳам масаланинг бу жиҳатига таҳлил билан қараб пулнинг қайтиш-қайтмаслигини назарда тутиб журналистнинг саволига жавоб берганига шубҳа қилмадик. Ва бу каби лойиҳаларни молиялаштиришга сарфланадиган маблағнинг қайтарилиши ҳақидаги саволимизни беришга ҳожат йўқ деб ўйладик.

Демак, гап фақат ижроси самара беришига ЕТТБ кенгашини ишонтира оладиган, ҳар томонлама чуқур таҳлил ва ҳисоб-китобларга таяниб тайёрланган лойиҳа ёки лойиҳаларни ушбу банк эътиборига ҳавола қилишда қолмоқда. Юртимиз Ўзбекистонда қанчадан-қанча академик олимлар, фан арбоблари, фан докторлари, фан номзодлари, профессорлар борлиги, уларнинг катта илмий салоҳиятлари энди бир илинж кутаётган кўҳна денгизимизга умид бағишласа деймиз. Шу билан бирга, ўз пулини фақат самарали сарфлашга одатланган европалик бой-бадавлат кишилар денгизни ёмғир суви билан тўлдириш ақл бовар қилмайдиган ортиқча сарф-харажатларни тақозо этадиган (пулни нақ кўкка совурадиган) таклиф ёки ҳамиша жўмраги ўзга мамлакатнинг қўлида қолувчи, сувнинг мунтазам келиб туришини бошқаларнинг иродасига боғлаб қўядиган Сибир сувларини келтиришга мўлжалланган каби лойиҳаларни маъқуллашга умид қилмаслигимизни таъкидлашни истар эдик. Қолаверса, Орол бир марта тўлдирилишдан ташқари денгиз сув билан доимий таъминлаб турилсагина унинг бугуни ва келажагига ишонч билан қараш мумкин.

Эҳтимол, Орол муаммоси мавзусида ЕТТБга тақдим қилинадиган лойиҳа босқичма-босқич амалга оширилади-ган, яъни биринчи босқичга доир бажарилган ишлардан кейин иккинчи босқич амалиётига банк томонидан маблағ йўналтирилади-ган тарзда тузилса, бу мазкур лойиҳанинг қабул қилинишига ижобий таъсир кўрсатиши мумкиндир. Чунки бунинг бир жиҳати, ажратиладиган маблағнинг қолган қисмини вақтинча ишлатиб туриш банк ихтиёрида қолади. Майли, булар ҳам бир шахсий мулоҳаза, албатта.

Шу ўринда яна бир нарсани айтиб ўтиш жоиз. ЕТТБ бундай кенг миқёсдаги лойиҳанинг ижроси учун зарурат туғилганда, дунёнинг бошқа нуфузли банклари ва хусусий инвесторларни жалб қилишга ёрдамлашиши мумкинлигини ҳам эътибордан четда қолдириб бўлмайди. Матбуот анжуманида, ЕТТБ президенти «бу борада бизда лойиҳалар йўқ» дер экан, юртимизда катта-катта илмий унвон ва даражаларга эришса олган етук олимлар, мутахассислар кўплиги бу маънода барчада умид уйғотиши табиий, албатта. Қолаверса, нафақат бизнинг ,балки минтақа ва минтақага яқин бир неча мамлакатлар олимлари худди шу мавзуда кўплаб йиғилиш ва илмий конференциялар ўтказиб, ўзаро фикр алмашиб келадилар.

Бу муаммо янада глобаллашиб бораётгани, дунёвий аҳамият касб этиб улгургани ҳаммага аён, балки шу боис жаноб Жан Лемьер унинг банк имконияти тақозо этадиган бир жиҳатига ойдинлик киритди — денгизни сув билан таъминлаш, Орол муаммосига доир лойиҳа молиялаштирилишини айтди. Бизнингча, бу — энг муҳими. Банк кенгаши аъзоларида туғиладиган саволларга илмий асосда жавоб бера олувчи, Орол учун нақ ҳаёт лойиҳасини яратиш денгиз қуриши билан боғлиқ юзага келган бошқа муаммоларнинг ҳам ўз-ўзидан ечилишига олиб келади.

Денгиз қирғоқларини сув бирлаштиради, бунинг учун керакли лойиҳа ва маблағни эса БИЛИМ бир жойга келтириши мумкин бўлиб турибди. Демократия шароитида яшаётган мамлакатлар маърифатли кишиларининг илмни қадрлаши, Инсон интеллектига берган чинакам юксак баҳоси, амалий эътибори шу бўлса керак.

Кўриниб турибдики, бугун ва бундан кейинги даврларда ҳам турли лойиҳаларни молиялаштиришнинг бу каби имкониятлари кенгая боради. Демак, бу имкониятлардан юрт манфаати учун фойдаланишга замин яратиб боришимиз биз учун муҳимдир. Иқтидорли ёшларимиз бундай саволларга ҳозирда олаётган билими заминида жавоб бера олиши, мамлакатимизга фойда келтириши аниқ. Орол муаммоси маърифат, инсон закоси билан шояд ўз ечимини топса, жаҳолат туфайли қуритилган денгиз илм қудрати билан ҳаётга қайтса, ажаб эмас.

Дилором МАТКАРИМОВА

ОЗ БЎЛСА ҲАМ СОЗ

Илк сонларидан бошлаб бир қўлланма сифатида фойдаланса бўладиган маърифий чиқишлар «МТ» саҳифаларидан мунтазам жой олиб келмоқда.

Газета фалсафий гурунглар рукни орқали дунёни билиш ва англашда моддийлик, илмийлик билан биргаликда руҳий мушоҳада қилишни ҳам бошлаб берди, бу атеистик қарашлардан кескин фарқ қилади. Коинот, биологик турлар, одамнинг пайдо бўлиши ҳақидаги қатор мақолалар чоп этилганини таъкидлаш мумкин. Мазкур мақолалар давримизнинг долзарб масалаларидан бўлган янги педагогик технология ғоясига мутаносибдир.

Ўзбек миллий урф-одатлари, тўй, маърака маросимлари ҳақида бизга удум бўлиб қолган ортиқча сарф-харажатлар ҳақида баҳсли мақолалар берилаётгани диққатга сазовордир.

Шуларга боғлиқ равишда миллат аёлларининг ҳақ-ҳуқуқлари, оиладаги маънавий муҳитнинг инсон шаҳси ва жамиятга таъсири ҳақидаги чиқишлар кўпчиликда қизиқиш уйғотиб, ўзаро баҳсли суҳбат мавзусига айланмоқда.

ХХ аср ва юртимиз ҳайвонот оламида юз берган ўзгаришлар ҳақида ҳикоя қилувчи А. Аюповнинг қатор илмий мақолалари ўқувчи ва талабалар учун катта аҳамият касб этиб, республикамизнинг экологик ҳолатини ўрганишда қўл келадиган ҳужжат сифатида қимматлидир.

«МТ»да контракт асосида ўқиш-ўқитиш мавзуси изчил ёритиб келинаётгани маълум даражада маърифий ишларимизга ижобий таъсир кўрсатди ва шу жиддий ижтимоий масалага кўпчиликнинг диққатини қаратди десак янглишмаймиз, мулоҳазаларнинг давом этаётгани мавзуни атрофлича таҳлил қилиш ва тўғри хулосалар чиқаришга ёрдам беради.

Шунингдек, Иброҳим Ғафуровнинг «Бола маслаҳат беролмайдими?» номли мақоласида «ўқитувчининг ўқувчилардан совға олиши, ота-оналардан совға кутиши бу – ақл бовар қилмайдиган нарса» эканлиги очиқ-ойдин тилга олингани кўпчиликнинг дилидаги гап бўлди, деб ўйлайман.

Севимли газетамиз мундарижаси, жамиятимиздаги ижобий ва муаммоли жиҳатлар унда қандай акс этаётгани ҳақида кўп мулоҳазалар юритишимиз мумкин, албатта. Лекин биз бошқа бир нарса хусусида ҳам айтгимиз келади. Очиғи, газетанинг мунтазам чиқиб турмаслиги, бунга имконияти йўқлигидан бироз ранжиган пайтларимиз ҳам бўлиб туради.

Зиёли нашримиз саҳифаларида келгусида дунёдаги фан-техника янгиликлари, юртимиз илмий-тадқиқот институтларида олимларимиз изланишларига доир мақолалар билан танишиб борсак деймиз.

Муҳсин ВАЛИХОНОВ,
биология фанлари доктори, профессор

Фикрлашув

ҲАЛОЛ ЎЙИН ҚОИДАСИ

Интеллектуал тараққиёт асоси нимада?

Барча фанлар ривожи ва умуман, инсониятнинг маънавий-интеллектуал камоли математиканинг қай даражада ривожланишига бевосита боғлиқ назаримизда, француз мутафаккири Огюст Конт (1798 – 1857)нинг фанлар таснифида биринчи ўринга математикани қўйиши, ҳозирги пайтда бошланғич таълимнинг арифметикадан бошланиши, барча табиий, гуманитар ва ижтимоий мутахассисликларга математиканинг чуқур кириб бораётганлиги асло бежиз эмасдир.

Математика соҳасида қилинадиган ҳар бир илмий кашфиёт ва янгиликнинг бутун жаҳонга зудлик билан маълум қилиниши ва бу янгилик бутун инсониятнинг муштарак ютуғи деб ҳисобланиши ҳам бежиз эмас. Спортда ўрнатиладиган ҳар бир жаҳон рекорди бутун Ер юзидаги ҳазрати инсоннинг жисмоний куч-қудрати, бардоши, имконияти қай даражага етганлигини кўрсатса, инсон спорт ўйинлари туфайлигина ғоят эпчил, ғоят чаққон, ғоят куч-қудратли ва сабот-матонатли бўлишга эришса, у математика туфайли ақлий камолот чўққиларини забт этиш, ҳақиқатга тобора кўпроқ яқинлашиш, нарса ва ҳодисалар моҳиятига тобора чуқурроқ кириб бориш имконига эга бўлади. Агар кишилар фалсафа туфайли донишмандликка яқинлашсалар, математика туфайли оқил ва фозилликка эришадилар.

Худди спортда бўлгани сингари математикада ҳам ҳалол ўйин қоидасига амал қилади. Математика кишидан мутлақ ҳалоллик, тўғрилик ва софдилликни талаб қилади. – Биз математикани танламаймиз, балки математика бизни танлайди – деб ёзади истеъдодли математик Раҳимахон Саримсоқова. — У фақат тўғрисўз, ҳалол, инсоф-диёнатли кишиларнигина ўз бағрига олади".

Математиканинг буюк гуманистик вазифаси шундаки, у ҳаётга эндигина кириб келаётган ва мураккаб ҳаётий муаммолар олдида турган ёш авлодга жуда қисқа вақт ичида ўз ақлий қобилиятини чиниқтириши, фикрлаш қобилиятини ривожлантириши учун яқиндан ёрдам беради. У инсондаги юксак ахлоқий сифат ва фазилатларни тарбиялайди: математика туфайли инсоннинг бутун руҳий олами қатъий интизомнавий-интеллектуал роҳатланишдир. Ғоят мушкул ва мураккаб назарий масалаларни ҳал этишга одатланган ақл учун кундалик ҳаётдаги ижтимоий масалаларни тез ва оқилона ҳал этиш ҳеч бир қийинчилик туғдирмайди.

Шу боисдан, эҳтимол, инсоният тарихида чуқур из қолдирган улуғ алломалар математика билан шуғулланишга завқли ва қизиқарли машғулот сифатида қарагандирлар.

Мусо Хоразмий ўзининг "Китоб ал жабр ва муқобала" (IX аср) асари билан математиканинг янги бир соҳаси – алгебрага асос солган, Оллоҳнинг ягоналиги, оламнинг бирлиги инсон ақл-заковати томонидан "бир"нинг англаниши билан боғлиқ эканлигини, агар 1 бўлмаганида 2 ҳам бўлмаслигини мантиқий далиллар билан исботлашга ҳаракат қилган эди.

Фан тарихчилари ҳозирги замон Европа фанининг дунёга келишини буюк француз математиги Рене Декарт номи билан боғлайдилар. Декарт инсон борлигининг субстанционал (моҳиятли) асоси сифатида унинг фикрлаш қобилиятини кўрсатган ва унинг"Мен фикрлаяпман, бинобарин, мен мавжудман" деган афоризми машҳур.

Миллий мустақиллик йилларида ижтимоий-сиёсий тафаккур ва фалсафий дунёқарашимизда сифат ўзгаришлар рўй бера бошлади. Биз, ниҳоят, интеллектуал-маънавий тараққиётсиз ижтимоий тараққиётга эришиб бўлмаслигига, халқимиз маънавиятини юксалтириш, илм-фани ривожлантириш орқалигина озод ва обод ватан, эркин ва фаровон ҳаёт қуриш мумкинлигига амин бўла бошладик.

Хўш, бизнинг маънавий-интеллектуал ривожланишимизга нималар ҳалақит беряпти? Нима учун жаҳон илм-фани ривожига салмоқли ҳисса қўшган улуғ аждодларимиз Ватандан ташқарида самарали илмий ижодий фаолият билан шуғулланганлар? Бундай адолатли, аммо оғриқли саволларга тўғри жавоб бермай туриб маънавий-интеллектуал ривожланиш ҳақида фикр юритиш қийин.

Тадбиркорликни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, халқимизнинг иқтисодий фаровонлигини юксалтириш давлатимиз сиёсатининг устувор йўналишига айланган ҳозирги шароитда халқимизнинг, айниқса, ёшларимизнинг иқтисодий билим ва маданиятини юксалтириш ҳаётий зарурият айланди.

ХХ асрда бутун инсоният ҳаётида рўй берган барча мўъжизалар: космонавтиканинг равнақи, сунъий ақл (кибернетика)нинг яратилиши, атом энергиясидан тинч мақсадларда фойдаланиш ва бошқалар, ҳеч шубҳасиз, математика фани эришган буюк ютуқлардир.

Ўзбекистонда математика фани ривожида катта ютуқларга эришилган, Т. Н. Қори-Ниёзий, Т. А. Саримсоқов, С. Ҳ. Сирожиддинов, М. С. Салоҳитдинов, Т. Д. Жўраев, Ш. У. Фармонов сингари ўнлаб жаҳонга машҳур академикларимиз билан ҳақли равишда фахрлана оламиз.

Кодиркул РЎЗМАТЗОДА,
файласуф

ЖИНОЯТГА КИМ ЕТАКЛАДИ?

ТАРБИЯГА МУҲТОЖ ТАРБИЯЧИЛАР

Ёшларимизни билимли, жисмонан соғлом ва маънавий баркамол қилиб тарбиялаш, уларнинг ҳуқуқий онгини ўстириш, ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарлик, жиноятчилик ҳамда ҳар хил норасмий диний оқимлар таркибига кириб қолиш ҳолларининг олдини олиш жуда муҳим. Бу борада вилоят ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралари томонидан ҳокимликлар ҳузуридаги комиссиялар, таълим муассасалари, қишлоқ ва маҳалла фуқаролар йиғинлари ҳамда бошқа жамоат ташкилотлари билан ҳамкорликда муайян ишлар амалга оширилди.

Яқинда Гурлан туманидаги бир дўкондан кўп миқдордаги товар моддий бойликлари ўғирланган. Ўғирликни содир қилганлар вояга етмаганлар эди. Уларни бу жиноятга профилактик ҳисобда турган шахс чорлаган ва бошчилик қилган. Аммо икки нафар ўспириннинг жиноят кўчасига қадам қўйишига биргина шу шахс сабабчими? Жиноятчиликка мойил бўлган шахсни ўз ҳолига ташлаб қўйган ИИББ ВЕОХООГ ходимлари кўпроқ айбдор эмасми? Аниқланишича, мазкур гуруҳдаги 3 нафар ходим 159 кун давомида бошқа ишга жалб қилинган. Мана оқибати... Дарвоқе, жиноят содир қилаётган вояга етмаганлар шахсиятини таҳлил қиладиган бўлсак, кўпгина ҳолларда улар профилактик ҳисобга олинмаган, яъни жиноят содир қилишга мойил эканлиги олдиндан ўрганилмаган бўлиб чиқади.

Балки ИИБ ВЕОХООГ фаолиятидаги камчиликларга барҳам берилса ўспиринлар ўртасидаги жиноятлар бирмунча камайиши мумкин. Тўғри, бу борада бошқа масъул қишилар ҳам бор. Жумладан ҳокимликлар ҳузуридаги вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссиялар, мактаб маъмуриятлари қишлоқ ва маҳалла фуқаролар йиғинларининг раислари ва педагог-тарбиячилари ўз вазифаларига жиддийроқ ёндашсалар, масъулият билан қарасалар, албатта аҳвол ўзгача бўларди.

Ҳокимликлар ҳузуридаги вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссиялар, мактаб маъмуриятларида йўл қўйилган камчиликларни бир-бир санаб ўтирмоқчи эмасмиз. Аммо... Шовот туманида рўй берган бир воқеани (фожиа десак ҳам бўлади) айтиб ўтмасдан иложимиз йўқ.

Туманидаги «Чиғатойқалъа» қишлоқ фуқаролар йиғини педагог-тарбиячиси ўз вазифасини бажармасдан мунтазам туман ҳокимлигига ишга жалб қилиниб келинган. Яна бир қишлоқда фуқаролар йиғини раиси ўзининг фақатгина ўрта махсус маълумотга эга бўлган, тўғрироғи, ўзи тарбияга ва билимга муҳтож бўлган ўғлини педагог-тарбиячи вазифасига ноқонуний равишда ишга қабул қилган. Хўш, уларга биркитилган болаларнинг тарбияси нима бўлади? Худди шу туманда рўй берган 1-синф ўқувчиси билан боғлиқ воқеа шундай эътиборсизлик, масъулиятсизлик оқибати эмасми... Вилоятдаги мактаб интернатларнинг бирида 9-синфни битказиб, ҳеч қаерда ўқимасдан юрган ўспирин назоратсиз қолганлиги туфайли етти яшар қизалоққа зўрлик қилиб, эндигина ҳаёт остонасини ҳатлаган қиз қалбини ёвузликка рўпара этган, нафратга солган. Бир умрга унинг шаънини бадном қилди. Бу фожиа ўша юқорида айтиб ўтганимиз каби камчиликларнинг бир оқибати эмас деб ҳеч ким айтолмайди. Хонқа туманидаги ҳали вояга етмаган қизнинг енгил табиатли аёлларга қўшилиб кетганлиги, уйидан бир неча кунлаб кетиб қолишини теварак-атрофида ҳамма билган. Қизнинг тақдири ҳақида қайғуриш, қолаверса, шаънини ҳимоя қилиш муҳим эди. Унинг тарбияси оғирлиги ва келгусида жиноят содир қилиши мумкинлиги учун Кўқон шаҳридаги ёпиқ турдаги махсус қизлар мактаб интернатига жойлаштириш ҳақида Хонқа туман судига даъво аризаси киритилган эди. 1-сон маҳалла фуқаролар йиғини раиси эса уни қайта тарбиялашни фақатгина олиб, қизни бу «жазо»дан (аслида қизнинг келажаги учун ҳам, ота-онасининг обрўси учун ҳам бу жазо эмас, мурувват эди.) қутқариб қолди гўё. Балки, фуқаролар йиғини раисига ҳам, қизнинг ота-онасига ҳам шу бир «шўх» қизни тарбиялаш ҳеч гап эмасдек туюлгандир. Оқибат эса... ўша қиз уйидан яна қочиб кетди. Унинг қаердалигини ҳеч ким, ҳатто кафилликка олган кимсалар ҳам билолмай юрдилар. Улар шу қизнинг келажаги учун айбдор эканликларини балки ўзлари ҳам англагандирлар. Лекин бу дайди юрган қиз бирон жиноят содир қилса, бу ишда ҳам ўзларининг айби борлигини ҳис эта олармиканлар. Ахир шундай воқеалар туфайли жиноятчилик йилнинг атиги бир чорагида салкам ўттиз фоизга ошди. Бу кўрсаткич ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идораларни ташвишга солса-ю, бошқаларни қизиқтирмаса, ўйга толдирмаса, виждонини, қалбини жумбушга келтирмаса.

Лоақал келажагимиз эгалари бўлган вояга етмаган ёшларни тарбиялаш, уларни ватанга садоқатли ва комил инсон бўлиб етишишларини таъминлаш учун масъул бўлган давлат идоралари хизматчилари ўзларига юклатилган вазифаларни сидқидилдан адо этишга виждонан ёндашиб, эътибор билан қарасалар, давлат ва жамият олдидаги бурчини бажарган бўладилар. Ва шу билан бирга, фарзандларимиз ва келажагимиз эгалари бўлган бугуннинг ёшлари нотўғри йўлга кириб кетишларининг олди олинади.

Қувондиқ САЪДУЛЛАЕВ,
вилоят прокурори ёрдамчиси,
Муқаддас ИСМОИЛОВА,
журналист

«ШОУ»ЛАР ВА ШОВ-ШУВЛАР...

Мустақиллик бахти насиб этган кундан бошлаб уч-тўрт одамнинг олдида гапириш қўлидан келган ҳар биримиз «динимиз ўзимизга қайтиб келди», «тилимиз тутқунликдан озод бўлди», «энди ўзлигимизни англадик» деб тез-тез такрорлайдиган бўлиб қолдик. Ваҳоланки, дин юксак эътиқод билан, тил ватанпарварлик ва миллий ғурур билан, ўзликни англаш эса маънавий даража билан боғлиқ тушунчалар эканлигини унчалик чуқур ўйлаб кўриб, қалбимиз ва онгимиз билан ҳис эта олганимизча йўқ экан. Буни кундалик ҳаётимиз, турмуш тарзимиз кўрсатиб турибди.

Баъзида ёшлар билан иш олиб бораётган айрим мутасаддиларнинг фаолияти «популистик режим», яъни «хўжакўрсин»га ишлаш усулида эканлигини кўриб, ўзликни англаш «кимларгадир» тақлид қилиш ёки «бизнес» йўли билан эмас, балки аждодлар меросини, гўзал тилимизни, динимизни янада мукаммалроқ ўрганиш орқали рўёбга чиқишини улар билмайдими, деб ажабланасиз.

Яқинда шаҳардаги ўқувчи ёшлар ўртасида ўтказилган «шоу»-тадбир унда иштирок этган тележурналист учун танқидий кўрсатувга мавзу бўлганлиги бир қараганда оддийгина ҳол эди. Бироқ ана шу тадбир тарафида «Ҳамроҳ» кўмагида баҳс-мунозараларнинг қизиб кетганлиги ва бу «фикрлар тўқнашуви»нинг моҳияти ҳар қандай «бетараф» одамни ҳам ўйлантириб қўяди.

Ҳар бир куннинг ўз салмоғи, тарихий аҳамияти бўлганидек, бу йилнинг ўн тўртинчи феврали ўзида кўплаб улуғ фазилатларни мужассам этган, ўз Ватанига муҳаббати беқиёс, бунёдкор шоҳ бобокалонимиз Заҳириддин Муҳаммад Бобур таваллудининг 520 йиллигига тўғри келди. Бу улуғ зотга олис Ҳиндистонда муносиб эҳтиром изҳор этилсаю, ўзларини аждодлар маънавий меросининг ворислари деб билгувчи ва буюк шоирга ҳамюрт бўлган азиз ёшларимиз бу қутлуғ санага унчалик эътибор қилмасалар, фақатгина тележурналистни эмас, балки бу ҳақда эшитган кишини ранжитади бундай муносабат.

Ҳозирда етакчи радиостанцияга айланиб қолган «Водий садоси»да бу кун ҳақида юз марта гапиришган бўлса, шунинг тўқсон тўққиз мартасида **«Валентин куни», «Севишганлар куни» деб жар солинди десак муболаға эмас.** Онда-сондагина бугун шунингдек, шоир Бобурнинг таваллуд куни, деб илова тарзида айтиб ўтишди. Шунинг учунмикан, журналист юқоридаги «шоу» тадбир иштирокчиларидан бу кун ҳақида сўраганда, улар ўйлаб ҳам ўтирмай **«Севишганлар куни» деб жавоб қилишган, нима учун шундай дейилишини эса изоҳлаб бера олмаганлар.**

Кейинги воқеалар қандай кечганлиги барчага аён: «андишали» бўлганлиги учун журналист йиғилган материални анчагина «пардали» қилиб эфирга узатган. Ва бу эҳтиросли эътирозлар билан «суғорилган» мунозаралар аввал «Ҳамроҳ» газетасида журналистнинг «Мен не дейман» сарлавҳали танқидий мулоҳазалари, сўнгра ёшларнинг негадир «ғазабланиб» ва кимларнидир «рағбатидан руҳланиб» ёзган «Журналист кимдан буюртма олган экан?» сарлавҳали эътирозлари ва хотима сифатида яна журналистнинг «Гапни гапир уққанга» деб номланган очиқ хатини эълон қилинишига сабаб бўлди.

Журналист-ижодкорлар меҳнати кўп жиҳатдан ўқитувчи меҳнатига ўхшайди. Улар ҳам инсон руҳиятига турли кўрсатувлар, эшиттиришлар, бадиий асарлар, мақолалар - умуман сўзнинг сеҳрли қудрати орқали таъсир кўрсатадилар ва кишилар дунёқараши, ҳаттоки ҳаётий позицияни у ёки бу ёққа бориб юборишга эриша оладилар.

Тўғри, ҳаётимизга аста-секин сингиб бораётган миллий истиқлол ғояларига мос келадиган телекўрсатувлар, турли жанрдаги матбуот чиқишлари кўп. Лекин улар қатори ўта шиддат билан кишилар, айниқса, ёшлар қалби ва онгига таъсир қилиб, уларда «енгилтак» ҳаётнинг «гўзалликлари»га иштиёқ уйғотаётган, «эротик» ғояларига мойиллик туғдираётган ва «дабдабабозлик», «чақириқбозлик»ни, «шоу»лар ичида «яшашни» ўргатаётган «вазнсиз ижод» маҳсуллари қўзиқоринидек кўпайиб кетганлигини қачонгача фақат эътироф этиш билангина чекланамиз экан?

Очиғи, журналист билан ёшлар ўртасидаги баҳс-мунозарада ёшларни зинҳор айблаб ҳам бўлмайди, чунки уларни ўраб турган муҳит шундай муносабатда шаклланишига беихтиёр мажбур қилади. Ва улар эътиборига бошқа арзигулик нарсалар етарлича тавсия этилмаётганлиги боис натижа журналист кутганидек чиқмаган.

Балки ҳамма гап тегишли «мутасадди»ларни ҳаётимизнинг бу томонларига панжа орасидан қарашларида, жамият ва унинг келажаги олдида масъулиятни лозим даражада ҳис эта олмаганликларида бўлса керак. Акс ҳолда, жамиятда ҳамма нарсани деярли назоратдан четда қолдирмайдиган кишилар ҳаётнинг бу томонини тартибга сола олмайдиларми?! Ахир бизларга аждодлар ибратига муносиб, уларнинг бой маънавий дунёси руҳида шаклланган, мақсадлари тиниқ, эркин фикрли, «тўтинамо» яшаш, ўқиш ва меҳнат қилишни ор деб биладиган миллат ёшлари керак эмасми?!

Очиғи, ёшлар Президентимизнинг «Биз ҳеч кимдан кам эмасмиз, кам бўлмаймиз ҳам!», деган сўзлари замирида ўзбек халқининг халқаро нуфузи, аждодларимизнинг буюк бебаҳо маънавий мероси, жорий этилаётган илғор технологиялар, илм-фан ривожи, доно ва бағрикенг халқимиз ҳамда бошқа кўплаб ажойиб мулоҳазалар ётганлигини чуқур англаб, шу ашнода менинг жамиятда тутган ўрним қандай бўлмоғи керак, деб ўйлаб кўрмаганликлари, билдирган эътирозларида сезилиб турибди. Фикримча, бугун ғарбга, эртага шарққа тақлид қилишлар, ўзларига хориждан ибрат қидиришлар - фақат шуларгина ёшлар камолотини белгиламайди. Аксинча, ўзлаштиришга арзирли ва кераклигини фарқламай, уларни ҳам танимай яна ўзлигини билмаслик далолати бўлиб қолиши мумкин.

Шу боис буюк аждодларимиз ибратига муносиб авлод бўлишга интилиш, илм сирларини эгаллаш, бизларни маънавий юксалиш сари етаклашини унутмаслигимиз муҳимдир.

Бахтиёр МЎМИНОВ
Фарғона

ЎЗИМИЗЗИ «ХОСЕ»

Таътилда қишлоғига кетаётган уч-тўртта талабалар автобусда ўтиришарди. Катта бекатда автобусларга чиқиб савдо қиладиганлардан бири салонга чиқаркан, молини мақтай кетди:

— «Эсмералда» ручкалар бор, мана суратига қаранг. Эсдаликка олиб кетинглар, яхши кўрган қизларингизга совға қиласизлар.

У тушиб улгурмай ҳам автобусга чиққан яна бир аёл:

— «Хосе Армандо» трусиклардан олинг, Хосе Армандо! — деди билагича ёйиб ташланган ўзимиззи «Хосе Армандо»ларни кўз-кўз қиларкан...

ЧАҚМОҚ

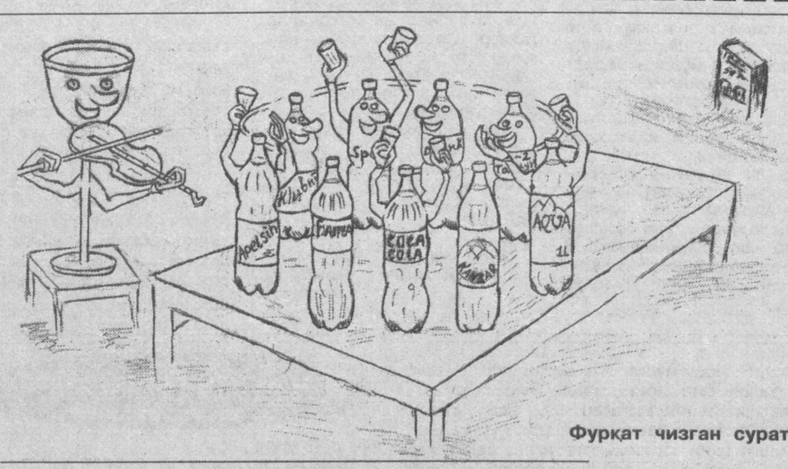

Фурқат чизган сурат

БИЗГА ҚАРАНГЛАР

Яна келди ёз,
Қадаҳ, чалгин соз.

Биз турган жойда
Оддий сув қайда.

Жўмрагин чўзма,
Савдони бузма.

Баҳонаси кўп,
Ич оғритар хўп.

«Сув текин» сўзи,
Бекор гап ўзи

Боболар деган,
Пулдан панд еган.

Сиз бизга қаранг,
Нархимиз сўранг

Сонсиз туримиз,
Сувнинг пиримиз,

Лек баримиздан
Укамиз илдам.

Энг тезоқари,
Чўнтак қоқари.

Дерлар сироп сув,
Пул топармон-у.

Чанқов дамингда
Ҳар қадамингда

Чироғи ёниқ,
Баҳоси аниқ.

Эллик сўм тўла,
Иўқми ё, ўл-а.

Жўмракни унут,
Стаканни тут.

Биздан уйга ол,
Байрам, тўйга ол.

Дўстларни шод эт,
Биз билан ёд эт,

Салқинмиз, салқин,
Ароққа яқин

Қўйса арзиймиз,
Қуйса арзиймиз.

Коньякдан салкам
Обрўйимиз ҳам.

Нарх ҳам шундайроқ,
Боқманг мундайроқ.

Тўлиб-тошамиз,
Яна ошамиз!

Сув - бу ҳаёт-да,
Шу сўз ҳаётда.

Сув бозор чаққон,
Сувга пул чаққан.
Кўркимиз қаранг
«Ками» йўқ, сўранг.

Магар пулинг бор,
Сув бозорга сол...

Айниқса ёзда
Бу савдо соз-да.

Чанқайдур ҳамма
Сув дўкон камми?!.

Ким қараб ўтди,
Ким сўраб ўтди.

Тўй кўп «кимўзар»,
Савдомиз қизар,

Кичик-каттамиз
Тўрга ўтамиз.

Қадаҳ бир ёнда,
Биз - дастурхонда.

«Блок»лаб келдик,
Қўлма-қўл бўлдик.

Қадаҳ жаранглар,
Бизга қаранглар...

Чўпий домладан

Партия ва ёшлар

«МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ»НИ ТАНЛАДИМ

Мен келажакда ҳуқуқшунос бўлмоқчиман. Ҳозирдан мамлакатимиз сиёсий ҳаёти билан танишиб бормоқдаман. Мен бу йил 21 ёшга тўлдим, ўз билимларим доирасида мамлакатимизда демократик фуқаролик жамиятини тузишда сиёсий партияларнинг ўрни қанчалик муҳим эканлигини яхши биламан. Шундан келиб чиқиб мен Миллий тикланиш демократик партиясига аъзо бўлмоқчиман. Партиянинг асосий ҳаракат дастури, мақсад ва вазифалари, жамиятимиз тараққиётига доир қарашлари ва ғоялари билан танишиб чиқиб яқинда бўлиб ўтадиган сайловда шу партияга овоз бериш истагидаман. Газетангизда шулар ҳақида маълумот бериб борасизлар деган умиддаман.

Энди мени ўйлантирган яна бир нарсага тўхталмоқчиман, бу жамиятимизда ҳали ҳам фуқароларимизнинг ўз сиёсий ҳуқуқини тўлиқ англаб етмаётганлигидир. Бу айниқса, қишлоқ жойларида кўп кузатилмоқда. Мен танлаган партия аъзолари Миллий тикланиш демократик партияси дастури билан тўлиқ танишиб чиқиб, қишлоқ жойларида сайлов вақтида партия номидан тарғибот олиб бориши муҳим деб ўйлайман. Сайловнинг демократик тарзда ўтишига (чунки кишилар тушунибсўнгра овоз берадилар) улар қатори мен ҳам ўз ҳиссамни қўшсам дейман. Конституциямизда бир муҳим қоида мустаҳкамлаб қўйилган: «Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари жамият ва давлат ишларини бошқаришда бевосита ва ўз вакиллари орқали иштирок этиш ҳуқуқига эгадирлар». Бу ҳамма учун, ҳамманинг ҳаёти учун муҳимдир.

Акбар ҚАРШИЕВ,
Жаҳон Иқтисодиёти ва Дипломатия университети талабаси

ҲАЁТ АДАШИШДАН ИБОРАТМИ? ТАБИАТ-ЧИ?

Ранглар ҳақида мушоҳадалар

Ранг – ҳақиқий мўъжиза. Унинг кучи билан одамни йиғлатиш ва кулдириш мумкин.

Табиат қонунларини ўрганмаган, ундаги шакл, ранг, фазо, маконни идрок эта олмаган ва табиат гўзаллигини қалбан ҳис этолмайдиган олим, зиёли, умуман инсон маънавий жиҳатдан баркамол бўлолмайди.

Эволюцион назарияларда табиатдаги популяция, адаптация, мақсадга мувофиқлик қонуниятлари кўп тилга олинади, лекин бирорта дарвинчи олим табиат фақат мукаммалгина эмас, балки ажойиб, мўъжизавий гўзал эканлиги ҳақида сўз айтмаган, бу ҳақда улар сукут сақлайди. Бизнингча, эволюцион назария жонзотлар орасидаги ранглар жилосини, уларнинг гўзаллигини ва чиройини тушунтиришга ожиз. Қуёш ҳаворанг, дарахт тилларанг, балиқ кумушранг ва ҳоказо. Қомусларни варақлаб ҳар хил рангли балиқ, ҳашарот, чиғаноқ, қуш ёки ўсимликларни кўришингиз мумкин. Улар кўплаб рангларнинг мажмуасидан иборат. Жонзотлардаги рангларнинг ўзаро уйғунлиги ва пластик ечими ҳар бир турда топилганлигининг гувоҳи бўласиз. Булар ҳақиқий санъат асари бўлиб, фақат мармар, бронза ёки ёғочга туширмай, балки бу гўзаллик тирик жонзотларда тасвирланган.

Қушлар, гул, чиғаноқ, дарахт, капалак ва замбуруғларнинг гўзаллигини мутация, сакровчи ген, ички қонуниятлар, атроф-муҳитга мослашиш назариялари билан тушунтириб бўлмайди. Дарвинчи эволюциончилар назарияси бўйича ҳаёт соддаликдан мураккабликка эмас, балки ибтидоий чиройдан мукаммаллашган гўзалликка фаолият кўрсатиб келмоқда.

Птеродактиллар қадимий судралиб юрувчи калтакесаклар авлоди бўлиб, кейинчалик уларда қанотлар ҳосил бўлган деб фараз қилсак, уларнинг авлоди бўлган қушлар эса жуда чиройли паррандалардир.

Ихтиозаврлар ибтидоий денгиз судралиб юрувчилари бўлган бўлса, уларнинг гўёки авлоди делфинлар – келишган, ҳушбичим сузувчи сув ҳайвонлари ҳисобланади.

Динозаврлар фақат қуруқликда юрувчилар дейилган бўлса, уларнинг авлоди бўлган қуруқликда юрувчи ҳайвонлар ҳар хил ранглар жилоси билан безанганлар.

Моллюскаларнинг авлоди бўлмиш денгиз бош-оёқлилар сув остида яшашга мослашган дейилса, унинг чиғаноқлари эса кўзни қамаштирувчи рангларга эга.

Спарангиялар ўсимликларнинг кўпайиши аъзолари улардан ҳосил бўлган гуллар ниҳоятда ранг-баранг ва гўзалдир.

Гўзалликнинг шаклланиши на уларнинг турфа хилларини на дарвинизм ва Кордюм, на Корочкин, тасодифан, ўз-ўзидан ҳаётнинг пайдо бўлиш назариялари тушунтира олмайди.

Мақсадсиз, тасодиф ва сакровчи генларга асосланган назария дарахтларнинг чиройли барглари ва шохларини шаклсиз, кўримсиз, ҳунук фотосинтезловчи масса эмаслигини қандай кўрсатиши мумкин.

Гўзаллик тўлиқ илмий категорияга кирмаса ҳам, лекин у инсон, унинг қалби ва тафаккури орқали яратилиб ўз-ўзидан, тасодифан пайдо бўлмайди. **Сиз бирон марта дидсиз, ҳунук рангга бўялган ва шакл-шамойили ўзига мос бўлмаган капалакни, гулни ёки қушни кўрганмисиз?** Йўқ десангиз, наҳотки ҳозирги турфа рангдаги, гўзал ҳайвонот ва ноботот дунёси ўз-ўзидан, ноаниқ мутация ёки сакровчи генларга асосланган эволюциянинг "хизмати" бўлса?!

Фантаст -мусаввир ўзга сайёралардан келган одамсимон махлуқот, ўсимлик ва ҳайвонлар шаклини чизадилар. Уларнинг асарлари ердаги ҳаёт шаклларини бузилган ҳолати ёки қандайдир бадбашара, бадбуруш, майиб-мажруҳ одам ёки ҳайвонни эслатади. Худо кўрсатмасин, шулар биз билан ерда юрсалар? Мусаввирлар табиат, ердаги фауна, флорадек гўзал, ҳамма томондан мутаносиб-гармония ҳолатда турфа рангларнинг мажмуасидан иборат бўлган, пластик ечимини топа олган, шакл-тамойиллар ҳар бир турга мос тўлиқ, баркамол санъат асарларини яратган эмаслар.

Свиристел – чумчуқсимонлар туркумидан бўлган ўрмон қушини кўз олдингизга келтирсангиз, у жуда чиройли, бадиий жиҳатдан қиёмига етган, рангларнинг мажмуаси ўз пластик ечимини топган. Шу гўзал санъат дурдонаси ўз-ўзидан, тасодифан пайдо бўлган десак, оддий мантиққа тўғри келмайди. Бошидаги кокил унинг яшаши ёки атроф-муҳитга мослашиш учун зарур эмас, балки у гўзаллик белгисидир. Уни тафаккур яратади. Бу қуш бошидаги кокили ёки попугисига маромига етган санъат асари бўлолмасди.

Худди шунга ўхшаш тасодифан ҳаётга мослашиш асосида, функционал аъзоларининг пайдо бўлиш назариясига Африкада яшовчи турнанинг бошидаги сариқ-тилларангли кўркам, гўзал кокили тўғри келмайди. Унинг ҳаёт тарзини, яшашини енгиллаштирмайди. Атроф-муҳитга мослашиш нуқтаи назаридан ҳам унинг кокили бефойда бўлиб, ҳатто йиртқичлар учун уни белгили бўлишида ва учишида зарар келтиради.

Гўзаллик сифатида бу турнага кокили худди аёллар безагидек чиройли, кўркамлик бахш этиб турибди. Демак, бу безак унга зарур эди, у яратилди. Шу фикрларимизни Янги Гвинеяда яшовчи гўзал елпиғичли кабутар, бошида ўзига хос кокилли худуд (сассиқпопишак), ҳар хил рангдаги тождор тўтилар, турфа рангдаги товус пати, шарқи-жанубий Осиёда, Шарқий Австралияда яшовчи чумчуқсимонлар туркумига мансуб, ялтироқ патли, жуда чиройли жаннат қушлари ва шунга ўхшаш қатор гўзал паррандаларга нисбатан айтишимиз мумкин. Бу қўшимча безак уларга фақат гўзаллик бахш этади, холос. Бу чиройгўзаллик фақат Олий Мусаввирнинг яратувчилик маҳсулоти бўлиб, яшаш учун кураш табиий танлаш деб аталувчи атамалар асосида пайдо бўлган эмас. Бундай безаклар мазкур жониворларнинг организми учун керак эмас, аксинча яшаш тарзини мураккаблаштириб, эволюциянинг табиий танлаш жараёнида йўқ қилиниши керак эди.

Қушларнинг ранги пластик ечим ниҳоясига етказилган бадиий мукаммал санъат асаридир. Мисол тариқасида зарғалдоқ қушини келтириш мумкин. Унинг танаси тўқсариқ ва контраст тариқасида қаноти, думи қора рангда. Ташқи муҳитга мослашиш нуқтаи назаридан дарахтларнинг кўк баргининг орасида зарғалдоқнинг турфа бўёқлик ранги уни яққол кўринишига ёрдам бериб, ҳаёт тарзини оғирлаштиради. Лекин у шундай чиройли "либос кийинганки" шунинг учун гўзал бўлиб кўринади.

Ҳеч қандай назария қизилиштон қушидаги қизил қалпоқчасининг пайдо бўлганини тушунтира олмайди. Унинг яшаш тарзига, муҳитга мослашувига қалпоқчасининг алоқаси йўқ. Лекин бу гўзаллик қонуниятларига мутаносиб, қушнинг устки томони қора, қанотлари ва бош томонининг икки ёндаги оқ ранглар ўзаро гармонияда бўлиб, ўзига хос ҳусн ато этиб туради.

Ранглар жилосини тропик қушларда ҳам кўриш мумкин. Улардаги гўзаллик ҳам рангларнинг тасодифий мажмуаси ёки хаотик тўплами бўлмай балки маълум мақсад, режа асосида яратилган санъат асарларидир.

Умуман дарвинизм нуқтаи назаридан рангларнинг турфа хили қуш, балиқ, капалак ва қўнғизлар учун нега керак? Улар бекиниш учун айтайлик, оч сариқ, хира, нурсиз, ялтирамайдиган яшил, жигарранг ёки ғира-шира ёруғлик, қош қораядиган пайтни эслатувчи қора, ер, дарахт рангларини танлашлари керак эди. Лекин қушларнинг кўпчилиги рангбаранг, хилма-хил рангларнинг мажмуасидан иборат бўлиб, ҳаётий зарур омил бўлмай аксарият зеб-зийнат ёки ортиқча юк сифатида хизмат қилади.

Капалакларга аҳамият берсангиз, уларнинг ҳам турфа рангларга бўялганини кўрасиз. Эволюцион нуқтаи назардан уларга бундай ёниқ, ранг-баранг, гулдор бўлишлари фойдадан кўра зарар келтириб, қушлар учун капалакларни белгили қилиб, уларни овлашни енгиллаштиради. Шундай ранг-баранглик тропик балиқлар учун ҳам аслида ортиқча эди.

Агар ҳаёт ўз-ўзидан тасодифан эволюция асосида пайдо бўлганда эди, жонзотлар атроф-муҳитга мослашишлари учун уларнинг ранглари сариқ, қора ёки жигарранг бўлиб, ҳозиргидек ранг-баранг бўлмасликлари лозим эди. Ҳеч қандай табиий танлаш, мутация ёки сакровчи генлар ҳайвонот, наботот оламидаги рангларнинг мутаносиб – гармониясини бир бутун пластик ечимини ҳозирги кўринишидан охирига етказа олмайди.

Қушлар, капалак, балиқ, чиғаноқ ва гулардаги ранглар Олий Мусаввирнинг маълум мақсадга мувофиқ чизган полотноси эканлигига шубҳа қолмайди. **Чунки улардаги рангларнинг номутаносиблиги, бадбашаралиги ва ҳунуклиги ҳақида гап бўлиши мумкин эмас.**

Табиат ва гўзаллик япон тилида синоним сифатида ишлатилар экан. Эволюция, табиий танлаш ёки тасодифий мутациялар ўз-ўзидан табиатни шундай гўзал ҳолатга келтирган десак кулгили бўлар эди. Гўзаллик фақат кимнингдир режаси, иродаси ёки хаёлий фантазияси асосида яратилади. Буларга К. Беҳзоднинг гўзал миниатюралари, Леонардо да Винчи ва Рембрандтларнинг гўзал полотнолари киради.

Замбуруғларга, айниқса тропик мамлакатлардаги қўзиқоринларга аҳамият берилса, уларнинг шакли жуда ҳар хил ва ранг-барангдир. Уларга бундай ранг-баранглик нега керак? Ҳар хил шароитда мослашиш учунми? Йўқ, албатта. Оддий шароитда ҳам замбуруғлар ўсаверишини ҳамма билади. Уларда табиий танланишга мослашиш эҳтиёжи йўқ. Нам жой бўлса бас. Эволюция, табиий танлаш, мутация асосида ҳеч қандай шаклсиз, рангсиз, бир хил ўсаверишса бўларди. Лекин улар шакли рангларнинг мажмуаси ва гўзаллиги билан ўз-ўзидан пайдо бўлганлигига шубҳа туғдиради.

Табиатдаги мўъжизалардан яна бири чиғаноқлар шакли ва рангларининг турли-туманлигидир. Унинг пишиқ-пухталиги ва чиройи душмандан моллюскаларни ҳимоя қилиш эмас, балки уни ҳақиқий ўз пластик ечимини топган санъат асари эканини таъминлаган. Бундай чиройли, рангдор чиғаноқларни уйимизда сувенир сифатида сақлаймиз. Бу гўзалликни ким яратган, нима учун чиғаноқ спирал шаклда ўралган? Моллюскалар ўралмаган чиғаноқларда ҳам яшашлари мумкин. Чиғаноқлар шаклидаги гўзал санъат ўз-ўзида пайдо бўлмаган бўлса керак.

Турфа гуллар ифор тарқатадилар, осмон зангори тусга киради.

Йўқ, анвойи ранглар кўзни толиқтирмайди. Табиат ўз ҳусн-таровати ила гўё нималаргадир имо қилаётгандек. Гўё идрок англаб етолмайдиган, ақл чамалашга ожиз нимадир бизга тобора яқинлашиб келаётгандек.

Бундай гўзалликни таърифлашда олимларга нисбатан шоирлар ҳақиқатга яқинроқ келадилар.

Ранглар фалсафаси деган тушунча шеъриятда азалдан мавжуддир. Ва мана шу фалсафа Ҳазрат Навоий ижодида ҳам мужассамдир.

Хилъатин то айламиш жонон қизил, сориғ, яшил
Шуълаи оҳим чиқар ҳар ён қизил, сориғ, яшил.

Капалакларнинг гавдасига нисбатан қанотлари кенг ва каттадир. Уларнинг ҳавода учиши учун содда, кичик, ингичка, худди пашша, ниначи ёки ариларникидек бўлса анча қулай бўлур эди. Лекин капалакларнинг қанотлари коинот мусаввири чизган гўзал санъат асарининг ҳолати ва полотносидир.

Гўзалликни мутация, табиий танлаш, сакровчи генлар яратолмайди. У кимнингдир фантазияси, севгиси ёки ижодининг илҳоми асосида вужудга келади.

Буғулардаги шохлар охирги деталигача ўйланган санъат асаридир. Буғулардаги шохларнинг шакли бошқача ёки қўйларникидек бўлса, у ҳолатда шохларнинг кўриниши номутаносиб, дисгармония бўлур эди.

Ўсимликларнинг барглари улардаги томирларнинг жойланиш қонуниятлари, гуллардаги рангларнинг хилма-хиллигини ниҳоятда гўзал бир дунё эканлигини тасодифий мутация, табиий танлаш ёки мазкур жонзоднинг ички эҳтиёжи туфайли ўз-ўзидан пайдо бўлган десак, албатта мантиққа тўғри келмайди. Режа, ният инсондадир, бундай гўзаллик иншосига жонсиз табиат қодир бўлмай, ижодкори Олий тафаккур эгасидир.

Жонзотлар борки ҳаммасида бир хил гўзаллик муҳрланган.

Балиқ, қушлардаги муайян гўзаллик қонуниятлари капалакларга ва гулларга тегишлидир. Агар ҳаёт тасодифлар асосида ривожланганда эди, бундай гўзаллик қонуниятли, бир бутун шаклида ҳосил бўлмаган бўлур эди. Ҳайратланарлиги шундаки, **сувда, ҳам қуруқликда яшовчи ҳайвонлардаги рангларнинг муайян мажмуаси қушларда ёки балиқларда тўлиқ қайтарилиши уларнинг битта устахонада режалаштирилганлигидан дарак беради.**

Қандай қилиб қўнғироқгул, ниначи ва тошбақаларга қараб бўлар ўз-ўзидан пайдо бўлган деб ўйлайсиз? Демак сизнингча жонсиз табиат ҳам яратувчанлик кучига эга экан да.

Муҳтарам ўқувчи! Ўйлаб кўринг, булар ҳеч вақт ўз-ўзидан пайдо бўлиши мумкин эмас.

Эҳтимол "булар фақат эҳтиросга берилишдир, илмий асос эмас-ку" дерсиз. Лекин атроф-муҳитни, тирик жонзотларнинг ранг-баранглигини фалсафий мушоҳада қилмаслик дунё мўъжизаларга тўла эканлигини кўрмасликдан, умуман, ҳаёт Олий тафаккурнинг маҳсули эканлигини пайқамаслик фақат адашишдан иборат.

Муҳсин ВАЛИХОНОВ,
биология фанлари доктори

ОХИРГИ СЎЗ

Ит қор этар (хафа бўлар),
эгаси билмас

Milliy Tiklanish
Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Ўткир ҲОШИМОВ, Муқимжон ҚИРҒИЗБОЕВ, Шарифа САЛИМОВА, Ойдин ҲОЖИЕВА, Мунира ҚОРИЕВА, Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Гуландом БОҚИЕВА, Дилором МАТКАРИМОВА (Бош муҳаррир ўринбосари)

Газета 00136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г — 294.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Сотувда нархи эркин.
Саҳифаловчи: Р.Исмаилова
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.
Босишга топшириш вақти 20.00
Адади: 1995 нусха

Манзилимиз: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси — 30 уй. Телефон 144-81-28. «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида чоп этилди. Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй
Навбатчи — Дилором МАТКАРИМОВА

Босишга топширилди 19.30